

ΘΑΛΕΙΑ ΣΑΜΑΡΑ

Η ΝΑΟΥΣΑ ΣΤΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ

Ο ΧΑΛΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΤΟ 1822 ΑΠΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΑΡΧΕΙΟ «ΑΓΟΥΣΤΟΣ» ...ΚΑΤΙ ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΝΑΟΥΣΑ, 19ος-20ος ΑΙΩΝΑΣ

Συλλογικό έργο που παρουσιάζει πτυχές της ιστορίας της πόλης μετά την καταστροφή της το 1822 και μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

σελ.: 414
τιμή: 20€ (χαρτόδετο)
25€ (πανόδετο)

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

Η ιστορία της Πόλεως Ναούσης από την ίδρυσή της μέχρι την καταστροφή της το 1822.

(ΚΑΤΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Δ. ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ)

σελ.: 270
τιμή: 10€

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΣΑΜΙΔΗ

ΝΑΟΥΣΑ 1906-1922 (Α' & Β' ΜΕΡΟΣ)

Ιστορικά γεγονότα και η γενική επικρατούσα κατάσταση στη Νάουσα κατά την περίοδο 1906-1922 με βάση το διασωθέν πρωτογενές υλικό από τους κώδικες της ορθοδόξου ελληνικής κοινότητας της Νάουσας.

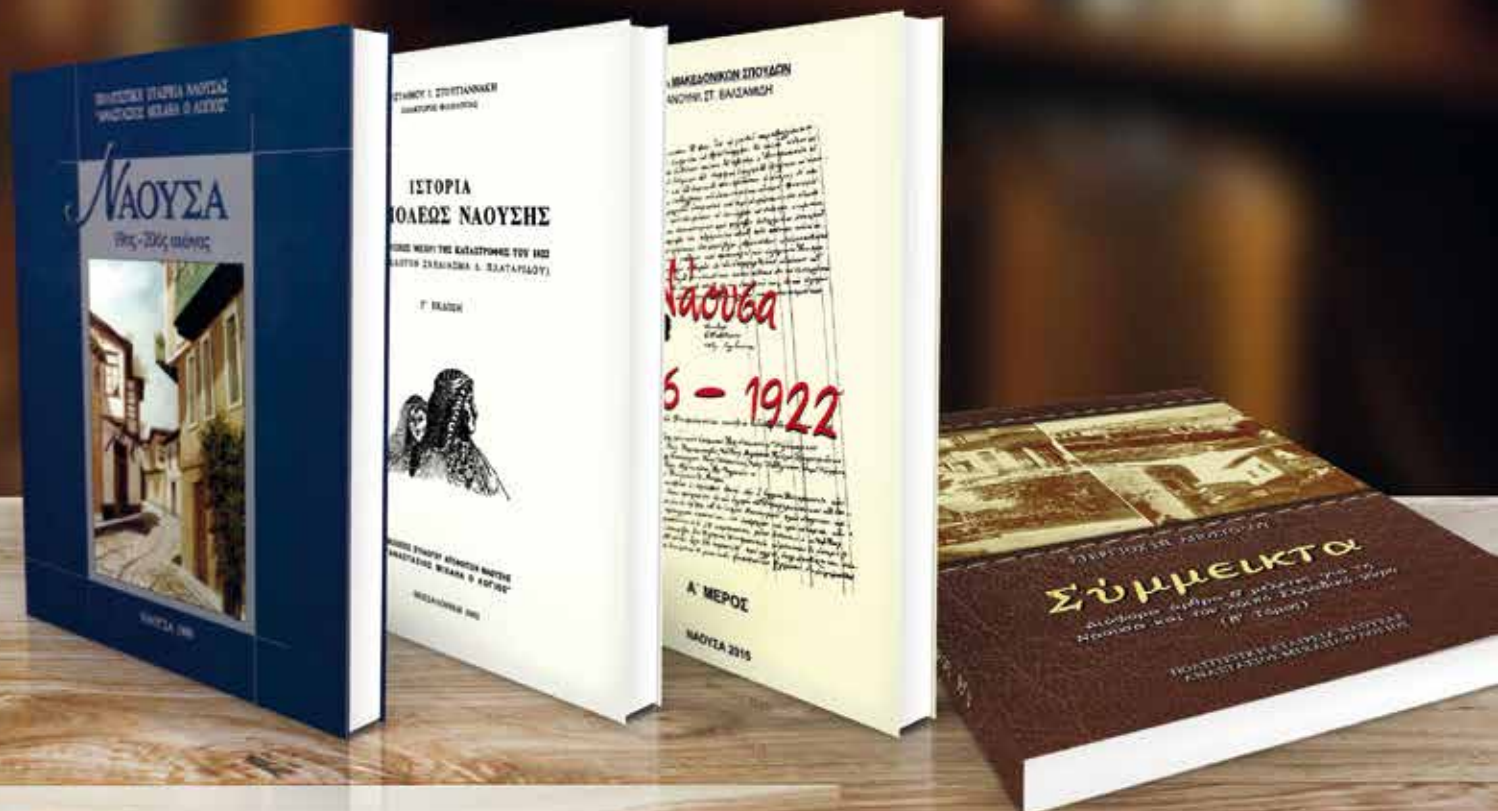
σελ.: 352, τιμή: 10€
(ο κάθε τόμος)

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ (ΤΟΜΟΣ Β')

Η έκδοση περιλαμβάνει μελέτες και άρθρα του συγγραφέα και αποτελεί σημαντική συμβολή στον εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας για τη Νάουσα και το ιστορικό παρελθόν της με συνοδεία πληθώρας πηγών και πλούσια βιβλιογραφία.

σελ.: 442
τιμή: 15€

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2020
Ετος 43ο - Τεύχος 171-172

ΙΔΡΥΤΕΣ

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας
(†) Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας
«Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»

ΕΚΔΟΤΗΣ

Αλέξανδρος Οικονόμου, Πρόεδρος Δ.Σ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αλέξανδρος Οικονόμου
Ευγενία Ζάλιου
Πέτρος Στοιδης
Δημήτρης Πάζος
Γιώργος Μάλλιος
Δήμητρα Τζάκη-Μπεσλικά
Θεόδωρος Ζιώτας

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ART DIRECTOR

Δημήτρης Πάζος

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Καρανάτσιου 2, 59200 Νάουσα,
τηλ. 2332 400074, 6974 099140

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης (τηλ.: 23310 60331)

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΤΕΝΕΔΙΟΣ
Χρ. Πετρίδη 4, Νάουσα 59200, Τηλ.: 23320
25122, www.papercap.gr

*Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει
καμία ευθύνη για τα ενυπόγραφα κείμενα που
δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφων
το κείμενο.*

ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ (& ΜΕΣΩ Ε-BANKING)

Αλέξανδρος Οικονόμου
Καρανάτσιου 2, Νάουσα, ΤΚ 592 00
τηλ.: 2332 400074, 6974 099140
e-mail: alexecon52@gmail.com

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡ. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ (IBAN):

GR38 0140 5160 5160 0200 2004 248

ALPHA BANK

Τιμή τεύχους: €5,00
Συνδρομή εσωτερικού: €20,00
Συνδρομή εξωτερικού €40,00-\$50,00 ΗΠΑ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ

104360 - ISSN 1106-2118
Περιοδικά και βιβλία αποστέλλονται ταχυδρομικά
με αντικαταβολή. Είναι διαθέσιμα όλα τα παλιά
τεύχη του περιοδικού για να συμπληρώσετε εν-
δεχομένως τις ελλείψεις σας.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Η συγγραφέας Θάλεια Σαμαρά (αρχείο Τάκη
Μπάτση). Επεξεργασία-εικονογράφηση:
Δημήτρης Πάζος

Τεύχος Νο 171-172 Περιεχόμενα

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2020

04 Editorial

05 Γιάννη Καρατσιώλη Δημήτρης Στυλιανίδης

06 Πρωτοπρεσβυτέρου Αθανάσιου Νίκου Ελληνορωμαϊκή περίοδος: Οι θρησκείες

12* Εργασία μαθητών του Λαππείου Γυμνασίου Νάουσας Η Νάουσα στους εθνικούς αγώνες μέσα από το έργο της Θάλειας Σαμαρά

24 Τάκη Μπάτση Ο Χαλασμός της Νάουσας το 1822 από ανέκδοτο αρχείο

29 Στέργιου Σπ. Αποστόλου Αρχεία της Μουφτείας Βέροιας

33 Αλέξανδρου Οικονόμου (Διήγημα) «Agoustos» ...κάτι σαν παραμύθι

41 Γρηγόρη Σακαλή Νέα ποιήματα

42 Θεόδωρου Ζιώτα (έρευνα) Ιστορίες από το παρελθόν: μικρά ναουσαίικα καθημερινά

44 Χαρίτωνα Τομπουλίδη Ο κύκλωπας λαϊκισμός και η δράση μας

48 Νικολάου Κύρου Τα βότανα μέσα απο τον μύθο και την παράδοση

52 Δρ. Αθανασίου Τσαυτάρη Περί γεωργίας και ...αρχιτεκτονικής

Αυτός ο Οκτώβρης είναι άλλος. Στην αρχή του ακόμα και θαρρείς και βιάζεται να αναχωρήσει μην αντέχοντας το βάρος τόσων και τόσων παραδοξότητων. Από τη μια ο καιρός των χρυσανθέμων, οι δοξαστικές του μέρες και οι μνήμες αλλοτινών θριάμβων, η οργιαστική καρδιά του Φθινοπώρου (ρόδια, μήλα, κάστανα και καρύδια, κυκλάμινα, ελιές και πανηγύρια χρωμάτων) και από την άλλη η καταδυνάστευση του φόβου και της θρηνητικής αναμονής κάθε απόγευμα στα δελτία ειδήσεων, οι γκριζες αποστασιοποιήσεις και οι κάθε είδους εξ αποστάσεως ανταλλαγές, άγχος και αβεβαιότητα για την επόμενη μέρα.

Ευτυχώς πολλές συλλογικότητες στην πόλη μας εξορκίζουν την πανδημία και συνεχίζουν να δημιουργούν κάτω από άλλες, έστω, συνθήκες, αλλά με την ίδια επιμονή και αλληλοϋποστήριξη. Έτσι και η δική μας σύμπνοια κράτησε μια κάποια τάξη σ' αυτήν την ανεξέλεγκτη εποχή και μας επέτρεψε να παραμερίσουμε τους φόβους μας και να πετύχουμε κάτι που ονειρευόμασταν πολύ καιρό τώρα. Έναν χώρο αξιοπρεπή για το πολύτιμο αρχείο του περιοδικού και τα βιβλία των εκδόσεών μας. Και το πετύχαμε με τη συνδρομή του Δήμου που επιτέλους μας παραχώρησε μια αίθουσα στον Πολυχώρο Πολιτισμού-Βέτλανς Χρήστος Λαναράς. Πληροφορούμε, λοιπόν, πως μεταφέραμε όλο το αρχείο του περιοδικού μας και τα βιβλία, από υγρά κι ανήλιαγα υπόγεια στο φως, σε έναν ζεστό και φιλόξενο χώρο που θα είναι πλέον στη διάθεση

Σκοτεινή και παράξενη ετούτη η εποχή Σιωπηλή μουσική ηχηρή μοναξιά

κάθε ενδιαφερόμενου.

Σ' αυτό το τεύχος, η εξαιρετική προσέγγιση της ιστορίας της πόλης μέσα από το Λογοτεχνικό έργο της Θάλειας Σαμαρά. Μαθήτριες του 1ου Γυμνασίου, με την καθοδήγηση του καθηγητή τους Γιώργου Μάλλιου, βιογραφούν την ίδια τη συγγραφέα, ξεσκονίζουν όλο το λογοτεχνικό της έργο και μας δίνουν μια συνοπτική ιστορία του τόπου μας που περιέχει βήμα το βήμα τα ιστορικά γεγονότα, αλλά και τις βιογραφίες των πρωταγωνιστών τους, από το χαλασμό της Νάουσας ως και τον Μακεδονικό αγώνα. Ένα παράδειγμα επιστράτευσης της λογοτεχνίας ως πηγή ιστορίας, αλλά και μέσον ερμηνευτικής κατανόησης του παρελθόντος.

Η τουρκοκρατία και η γέννηση της πόλης μας, αλλά και ο τραγικός χαλασμός της στα πρώτα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης και μέχρι την απελευθέρωση πυρπολούν εμμονικά τον νου των τοπικών μας ιστορικών και λογοτεχνών. Το δίπολο Ιστορία-Λογοτεχνία, κινητοποιεί και ο Αλέξανδρος Οικονόμου για να στρώσει ένα λαϊκό παραμύθι με πληθώρα ιστορικών και μυθολογικών υλικών. Ένα παραμύθι για μικρούς και μεγάλους που αναφέρεται στη δημιουργία

της πόλης της Νάουσας στα πρώτα χρόνια της τουρκοκρατίας. Ο Τάκης Μπαίτσης παρουσιάζει το χαλασμό της Νάουσας το 1822 μέσα από ένα ανέκδοτο αρχείο και ο Στέργιος Αποστόλου μας δίνει την περιπέτεια του Αρχείου της Μουφτείας Βέροιας που αναφέρεται στα χρόνια 1598-1886 και αφορά άμεσα και την ιστορία της πόλης μας και τους ιστορικούς της.

Και επειδή τα άλματα από εποχή σε εποχή και από θέμα σε θέμα, έχουν το ενδιαφέρον τους, μια ευρεία ματιά στις θρησκείες της ελληνορωμαϊκής περιόδου μας χαρίζει ο Πρωτοπρεσβύτερος π. Αθανάσιος Γ. Νίκου, ο Χαρίτων Τομπουλίδης επιχειρεί μια πολιτική ανάλυση των χρόνων μετά των Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ως τη σημερινή ζοφερή εν πολλοίς πραγματικότητα, πραγματικότητα που επίσης περιγράφει με τα νέα ποιήματά του ο Γ. Σακαλής, ο δε Θεόδωρος Ζιώτας, ευτυχώς, μας χαλαρώνει και μας διασκεδάζει με τις «Μικρές ιστορίες από την καθημερινότητα της προπολεμικής Νάουσας». Και όπως πάντα, για τους καλούς μας φίλους της γης «Τα βότανα μέσα από τον Μύθο και την Παράδοση» του ειδικού πια Νίκου Κύρου, το άρθρο επίσης του Αθανασίου Τσαυτάρη «Περί γεωργίας και.. αρχιτεκτονικής» και ο φόρος τιμής από τον Γιάννη Καρατσιώλη στον Δημήτρη Στυλιανίδη Δ/ντή του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων.

Ελπίζοντας ότι θα αγκαλιαστούμε και πάλι, σας ευχόμαστε Καλή Υγεία και καλή ανάγνωση.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ

Γράφει ο Γιάννης Καρατσιώλης

Ήταν το 1966 όταν ως φοιτητής της Γεωπονικής του ΑΠΘ εκπαιδευόμενος στην δενδροκομία γνώρισα στο τότε Ινστιτούτο Δενδροκομίας Νάουσας την επίλεκτη τριάδα επιστημόνων του, Οδυσσέα Ντινόπουλο, Γιώργο Συργιαννίδη και Δημήτρη Στυλιανίδη. Ο πρώτος ιδρυτής και οι άλλοι τακτικοί συνεργάτες του περιοδικού μας.

Ύστερα από την πρόωγη απώλεια των δύο πρώτων, είχαμε και την αποδημία, σε ηλικία 91 ετών του αγαπητού μας Δημήτρη τον Απρίλη του 2020, στη Βέροια, εν μέσω πανδημίας. Ο Δ. Στυλιανίδης γεννήθηκε στο Αιγίνιο και υπηρέτησε για 28 χρόνια στο Ινστιτούτο της Νάουσας, από τα οποία τα τρία τελευταία ως διευθυντής του, γι' αυτό και έφερε τον τίτλο του επιτίμου διευθυντή. Ήταν παντρεμένος με την επίσης γεωπόνο Ευλαμπία Μουχτούρη.

Ειδικεύτηκε στην καλλιέργεια της αμυγδαλιάς και ασχολήθηκε με τη γενετική της βελτίωση και την αντοχή της στις χαμηλές θερμοκρασίες (οψιμότητα της άνθησης). Επίσης με τη ροδακινιά και τις συμπύρηνες ποικιλίες,

αλλά και την παραγωγή υποκειμένων αμυγδαλοροδάκινων.

Συνέγραψε βιβλία αλλά και άρθρα σε τοπικές εφημερίδες και γεωπονικά περιοδικά. Ιδρυτικό μέλος της Ελληνικής Εταιρείας της Επιστήμης των Οπωροκηπευτικών, τιμηθείς για την προσφορά του από την Πολιτιστική μας Εταιρεία «Αναστάσιος Μιχαήλ λόγιος».

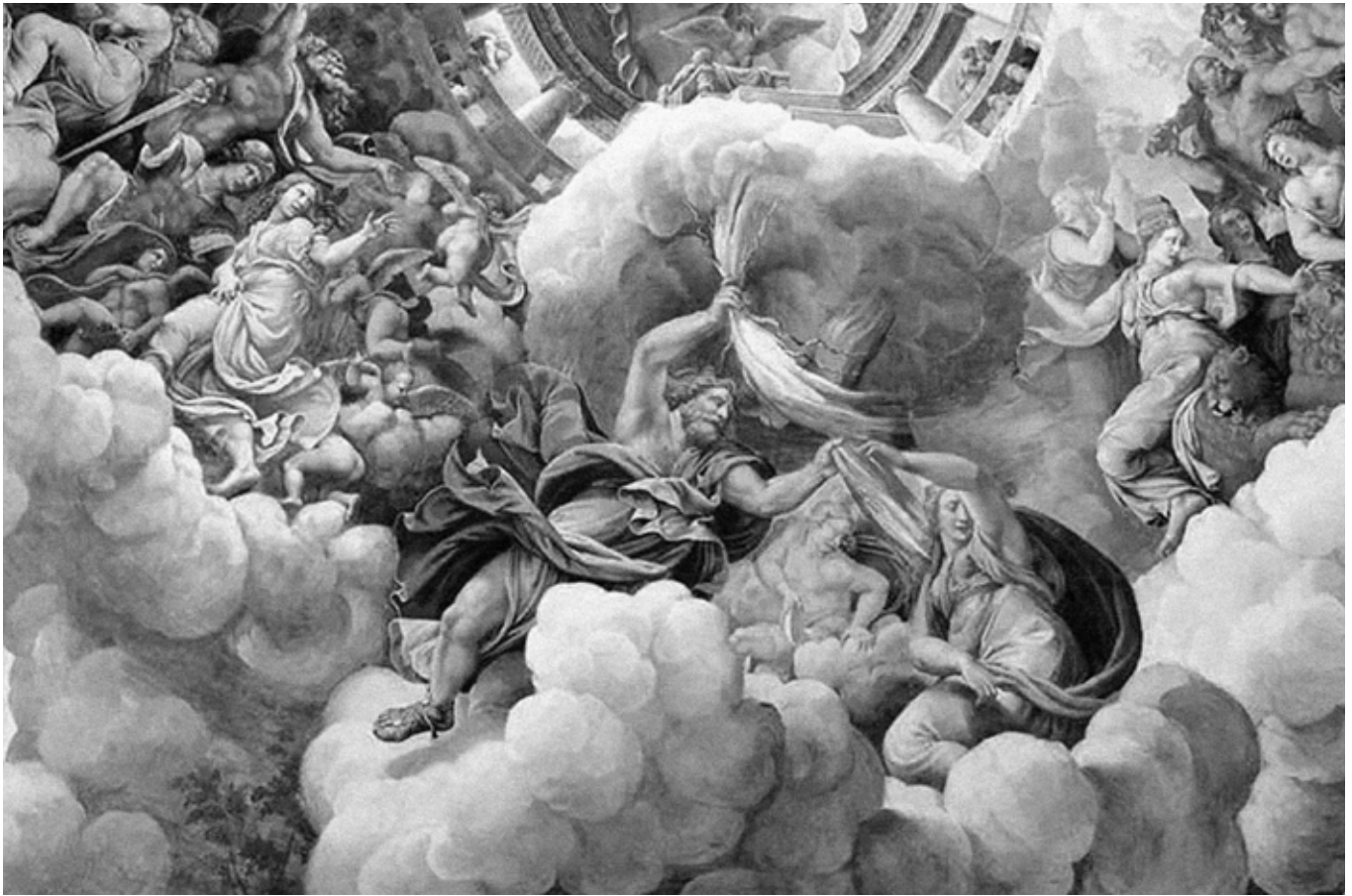
Το βιβλίο που συνέγραψε με τους γιώργο Συργιαννίδη και Αστέριο Σιμώνη (χημικό) με τίτλο «Θρέψη, λίπανση φυλλοβόλων οπωροφόρων δέντρων» προτάθηκε

ως πανεπιστημιακό, το δε τελευταίο του βιβλίο με τους συνεργάτες του Δ. Σωτηρόπουλο, Α. Σιμώνη και Δ. Αλμαλιώτη πραγματεύεται τη διατροφική αξία των φρούτων και των ξηρών καρπών.

Η πρώτη του συνεργασία με το περιοδικό ΝΙΑΟΥΣΤΑ ήταν το 1992, στο τεύχος Νο 59, μαζί με τον γεωπόνο του Ι.Φ.Δ.Ν. Αργύριο Γκουντάρια με την εργασία τους «Προβλήματα ροδακινοκαλλιέργειας στην Ελλάδα» και η τελευταία το 2019, στο τεύχος Νο 166 με τίτλο «Η συμβολή της άσκησης στην υγεία των ανθρώπων». ■

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ: Παρακαλούνται όσοι καταθέτουν ηλεκτρονικά τη συνδρομή τους στην Τράπεζα να μην παραλείπουν να γράφουν το όνομά τους, γιατί διαφορετικά δεν είναι δυνατή η ενημέρωση του καταλόγου συνδρομητών.

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ: ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ

Για τον Έλληνα της κλασικής αρχαιότητας η θρησκεία ήταν ο παράγοντας ο οποίος σηματοδοτούσε όλες τις εκδηλώσεις του βίου, ήταν είδος πλαισίου στο οποίο εντάσσονταν οι γιορτές του, οι πανηγύρεις, η ποίηση, το θέατρο, ο χορός, η τέχνη, η οικογενειακή ζωή. Μολονότι δε ως εκ τούτου ήταν αναπόφευκτη η εκκοσμίκευσή της, οι επίσημοι θεοί των Ελλήνων άντεξαν ακόμη και στη σάτυρα του Λουκιανού και διατήρησαν επί πολύ χρόνο την επιρροή τους.

*Γράφει ο Πρωτοπρεσβύτερος
π. Αθανάσιος Γ. Νίκου**

Μπορεί να λεχθεί το ίδιο και για τους Ρωμαίους, οι οποίοι κράτησαν την λατρεία των εφεστίων θεών τους με ιδιαίτερη ευλάβεια, ενώ τους άλλους θεούς τους, τους εξομοίωσαν με τους

ελληνικούς και τους ανατολικούς.

Η πέραν του τάφου ζωή αποτελούσε πάντοτε τη μεγάλη μέριμνα του ανθρώπου, αλλά οι επίσημες ελληνικές λατρείες λίγη ελπίδα παρείχαν γι' αυ-

τήν. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο από τον 2ο αιώνα π.Χ. αυτές θεωρήθηκαν ανεπαρκείς και άρχισαν να χάνουν την αίγλη τους. Και τότε παρατηρήθηκε η μεγάλη στροφή προς τις μυστηριακές λεγόμενες θρησκείες.

Ελευσίνια Μυστήρια

Πατρίδα αυτών είναι πάλι η Ελλάδα και η πρώτη γνωστή μορφή τους είναι η Ελευσίνια λατρεία, η οποία από κάποια άποψη δεν είναι μοναδική, διότι εκπηγάει από τον περί τη γονιμότητα της φύσεως στρεφόμενο κοινό μύθο της Ανατολικής Μεσογείου. Από τους προϊστορικούς χρόνους οι αγρότες παρακολουθούσαν με δέος τη νέκρωση της φύσεως κατά το φθινόπωρο και με κρυφή ελπίδα την αναγέννησή της κατά την άνοιξη. Ήταν φυσικό να επινοήσουν ορισμένες τελετές για την εξασφάλιση της ανανέωσης της γονιμότητας, που την προσωποποίησαν σε θεά, στην οποία δόθηκε σύντροφος ένας θεός που έχει με αυτήν σχέσεις πλήρεις οδύνης, οδύνη που απαλύνεται μέσα από τον συμβολισμό.

Η αναγέννηση της φύσεως εκλαμβάνονταν ως συμβολική παράσταση της συνέχισης της ζωής του ανθρώπου πέραν του φυσικού τέρματός της, το οποίο είναι φαινομενικό. Όπως ο κόκκος του σίτου διαλυόμενος αναγεννάται, έτσι και ο άνθρωπος, συμμετέχοντας στον θάνατο και την ανάσταση του θεού, υπερνικά τον θάνατο και αναγεννάται.

Γιατί τώρα ιδιαιτέρως αυτή η λατρεία τελούταν μυστικά και περιοριζόταν σε κλειστούς κύκλους οπαδών, δεν είναι τόσο σαφές. Ίσως οι παλιές προελληνικές χθόνιες θεότητες, αφού απωθή-

θηκαν από τους καινούριους ολύμπιους θεούς, διατηρήθηκαν αποκρύφως από ορισμένους θιάσους παλαιών κατοίκων της Ελλάδας. Ίσως πάλι είχαν αυτήν τη μορφή για τον λόγο ότι περιέκλειε στοιχεία γενετήσιας πρακτικής, τα οποία δεν προσφέρονταν σε δημόσια παρουσίαση.

Ο μύθος αυτός πάντως εμφανίζεται υπό ποικίλες μορφές και συνδέεται με πολυάριθμα ονόματα. Γνωστός είναι ο μύθος της Κόρης, στον οποίο η νέκρωση και η ανανέωση της φύσεως συνδέονταν με την από τον Πλούτωνα απαγωγή της Περσεφόνης, θυγατέρας της Δήμητρας, και την επάνοδό της στη γη. Η λατρεία αυτή απέκτησε στην Ελευσίνα δικό της τελετουργικό που περιλαμβάνει τα τρία στάδια τα οποία έκτοτε περιήλθαν σε γενική χρήση: κάθαρση, τελετή, εποπτεία.

Άγαλμα ελληνιστικής περιόδου του θεού Διονύσου στο μουσείο του Λούβρου

Κατά την μετάβαση στο στάδιο της εποπτείας, οπότε σύνθημα των πιστών ήταν, «ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐργασάμενος ἀπεθέμην εἰς τὸν κάλαθον καὶ ἐκ καλάθου εἰς τὴν κίστην»¹, αποκαλύπτονταν τα μυστήρια στους μύστες, αυτά όμως παρέμεναν μυστηριώδη για τους άλλους, όπως και για εμάς σήμερα.

Τελούνταν τότε ιερογαμία μεταξύ ιεροφάντη και ιέρειας, συμβολική παράσταση του γάμου μεταξύ ουρανού και γης, την οποία ακολουθούσε ιερογέννηση, συμβολική προτύπωση της αναγέννησης του μύστη. Τα μυστήρια της Δήμητρας και της Περσεφόνης, αν και ποτέ δεν πέτυχαν ευρεία διάδοση, επισημαίνονται οπωσδήποτε και εκτός της Ελευσίνας. Ο Θεοδόσιος Α' απαγόρευσε την τέλεσή τους και ο Αλάρικος (395 μ.Χ.) κατέστρεψε το ιερό τους στην Ελευσίνα.

Η λατρεία του Διονύσου

Άλλη μορφή της λατρείας αυτής είναι τα Διονύσια. Ο Διόνυσος Βάκχος, γιος του Δία, υπήρξε διαφωτιστής της Μεσογείου γύρω από τη σημασία της αμπέλου και του οίνου. Λατρευόταν από όλους τους Έλληνες με ευθυμία αρμόζουσα στην περίπτωση, αλλά μη φθάνουσα σε υπερβολικές ακρότητες. Ως θεός της βλάστησης, όμως γενικότερα, από ορισμένους κύκλους λατρευόταν κατά τρόπο οργιαστικό.

Ο Ευριπίδης περιγράφει στις Βάκχες την μανιακή έκσταση, η οποία κατ' έμπνευση αυτού κατέλαβε λάτριδές του. Καταφεύγουν στον Κιθαιρώνα, όπου ντυμένες με δέρματα ζώων, περιζωσμένες με όφεις, στεφανωμένες με κισσούς, θηλάζουν νεογνά θηρίων και επιδίδονται σε οργιαστικές πρά-

* Ο Πρωτοπρεσβύτερος π. Αθανάσιος Γ. Νίκου είναι Διδάκτωρ Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας του Α.Π.Θ. και Εφημέριος του Ιερού Ναού Αγίου Μηνά Νάουσας.

ξεις. Από την λατρεία αυτή γεννήθηκε η κλασική τραγωδία.

Ορφικά Μυστήρια

Ο μύθος του Διονύσου, αφού υπέστη θεολογική επεξεργασία τον 6ο αιώνα π.Χ., έδωσε το υλικό στην γένεση των ορφικών μυστηρίων, όπως τα ονόμασε ο άγνωστος σε μας διανοητής τους. Ο Διόνυσος Ζαγρεύς καθίσταται γιος του Δία και της Περσεφόνης και συνδέεται με την Ελευσίνια λατρεία. Με την προτροπή της ζηλότυπης Ήρας οι Τιτάνες κατασπαράσσουν τον νήπιο Ζαγρέα και τρώγουν τα τεμάχια των σαρκών του, αλλά η καρδιά του ανευρέθη και κατεπόθη από τον Δία, ο οποίος τον αναγεννά δια της Σεμέλης.

Για την αμαρτία τους εκείνη οι Τιτάνες κατακεραυνώνονται από τον Δία, ενώ από την στάχτη τους δημιουργείται ο άνθρωπος, διττός στην σύνθεση, διονυσιακός και τιτανικός, φωτεινός και σκοτεινός. Το εντός του τιτανικού σώματος διονυσιακό στοιχείο στενάζει και ζητεί να εξέλθει από αυτό το «σήμα», τον τάφο της ψυχής, για να επανενωθεί με τον θεό.

Θα το επιτύχει μετά τον θάνατο, εάν προετοιμασθεί κατάλληλα κατά την παρούσα ζωή, η οποία μπορεί να επαναλαμβάνεται δια μετενσαρκώσεων. Η προετοιμασία συνίσταται σε εξαγνισμό και καθαρότητα βίου, επεκτείνεται δε ακόμη και στην αποφυγή παχυλών τροφών. Στον Άδη διαχωρίζονται οι άδικοι από τους δικαίους, δίκαιοι δε φυσικά είναι οι μύστες του Ορφισμού. Η λατρεία αυτή ήταν κάτι πολύ πέραν της απλής παραλλαγής της διονυσιακής λατρείας, αποτελούσε βελτίωση και εξευγένισή της με την υψηλής στάθμης θεολογία και ηθική της, ιδίως δε με την εισαγωγή της αρχής περί της ηθικής ευθύνης.

Οι θεοί που λατρεύονταν από τους αρχαίους Αιγύπτιους: Ώρος (αριστερά), Όσιρις (μέσο), Ίσιδα (δεξιά)

Είναι γνωστό πόσο την εκτιμούσε ο Πλάτων. Κατά τους ελληνορωμαϊκούς χρόνους παρήχθη εκτενής γραμματεία φέρουσα το όνομα του Ορφέως και συγγενεύουσα με την γνωστική γραμματεία. Εξάλλου ιδιαίτερος προσφιλές είναι στην τέχνη το θέμα του Ορφέως, άλλοτε καθημένου εν μέσω θηρίων, τα οποία τέρπει με την λύρα του, και άλλοτε ως καλού ποιμένος με πρόβατα και περισσότερες. Πολλά από τα στοιχεία αυτά θα συναντήσουμε είτε στον Γνωστικισμό είτε και στην Εκκλησία ακόμη.

Ο ίδιος μύθος υπόκειται και σε άλλες λατρείες των περί τη Μεσόγειο χωρών, λαβούσες την μορφή μυστηρίων κατά τα πρότυπα των Ελευσινίων, όταν η επαφή των χωρών αυτών με την Ελλάδα έγινε στενότερη. Το γενετήσιο στοιχείο, είτε θετικό είτε αρνητικό, ήταν σε αυτές εντονότερο, οι δε ιερείς τους μεταβλήθηκαν σε περιοδευτές, αναζητούντες τύχη, και γι' αυτό διαδόθηκαν ευρύτερα από τις ελληνικές.

Η λατρεία της Μεγάλης Μητρός

Η λατρεία της Μεγάλης Μητρός ήταν αρχικά δημόσια, κατέστη δε μυστική δια μιμήσεως των ελληνικών μυστηρίων. Στη βάση αυτής υπόκειται το αίσθημα του πόνου και ο πόθος απαλλαγής από τον πόνο σε συνδυασμό με τη γενετήσια εμπειρία. Η μεγάλη μήτηρ φερόμενη στη Φρυγία ως Κυβέλη ή Νάνα (=Μάνα) και στην Καππαδοκία ως Μα (=Μάμα), ήταν θεότητα των δρυμών, μετακινήθισα δε δυτικώς ταυτίστηκε με τη Δήμητρα και τη Ρέα. Η σύνδεσή της με τη λατρεία του Άττεως αποτελούσε βασικό κίνητρο διαμόρφωσης των μυστηρίων της Μητρός. Ο Άττις, λόγω ματαίωσης του γάμου του με τη θυγατέρα του βασιλέως Μίδου, περιέρχεται σε κατάσταση μανίας, αυτοευνουχίζεται και αποθνήσκει.

Όμως ο Ζεύς του παραχωρεί είδος περιορισμένης αθανασίας, συνιστά μένης στη δυνατότητα κινήσεως του

Γλυπτό ρωμαϊκής περιόδου του θεού Μίθρα των Περσών που λατρευόταν και από τους Ρωμαίους

μικρού δακτύλου του. Τη βάρβαρη πράξη του ήρωα μιμούνται και οι ιερείς του. Κατ' ολίγον, στα μυστήρια Κυβέλης και Άττεως επεκράτησε το στοιχείο της ελπίδας μελλοντικής σωτηρίας και, κατά τα Αττίδεια, η φωνή του ιεροφάντη διέκοπτε τους θρήνους για τον θάνατο του θεού. «Θαρρεῖτε μύσται, τοῦ Θεοῦ σεσωμένον, ἔσται γάρ ἡμῖν ἐκ πόνων σωτηρία»². Στο τέλος δε ο μύστης, αφού υποβαλλόταν στο ταυροβόλιο, δηλ. τη συμβολική διαθυσίας ταύρου παράσταση του θανάτου και της αναστάσεως, κραύγαζε « ἐκ τυμπάνου ἔφαγον, ἐκ κυμβάλου βέβρωκα, ἐκ κερνοφόρησα, ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυν»³.

Η λατρεία των θεοτήτων Ίσιδος και Οσίριδος

Ευγενέστερη ήταν βεβαίως η λατρεία των αιγυπτιακών τοτεμικών θεοτήτων, Ίσιδος και Οσίριδος. Ο βασιλεύς Όσιρις, φονευθείς και διαμελισθείς υπό του αδελφού του Σήθ, ανίσταται με τη βοήθεια της συζύγου του Ίσιδος, η οποία ράντισε με τις πτέ-

ρυγές της τα ανευρεθέντα μέλη του. Η λατρεία αυτή, μεταφερθείσα στην Ελλάδα και την Ιταλία, έλαβε τη μορφή των μυστηρίων και τελούνταν σε ιερά καλούμενα Ισαία.

Οι λατρείες του μεσοποτάμιου θεού Θαμούζ και του συροφοινικικού Αδώνιδος, που ανήκουν οπωσδήποτε στην ίδια κατηγορία, δεν διαμορφώθηκαν σε πλήρεις μυστηριακές θρησκείες. Σημειωτέον ότι οι μαρτυρίες περί της μορφής και των συστατικών στοιχείων των μυστηριακών εν γένει θρησκειών προέρχονται σχεδόν αποκλειστικώς εκ των χριστιανικών χρόνων, εξαιρέσει των Ελευσινίων, και τούτο υποδηλώνει ότι αυτές διαμορφώθηκαν οριστικώς πολύ αργότερα, παραλλήλως προς τη χριστιανική θρησκεία και αναμφιβόλως μέχρις ενός σημείου κατ' επίδρασιν αυτής.⁴

Η λατρεία του Μίθρα

Πολύ περισσότερο βεβαίως ισχύει τούτο για τη λατρεία του Μίθρα, ο

οποίος για κάποιο χρονικό διάστημα ανταγωνίστηκε σκληρά τον Ιησού Χριστό. Παλιός θεός των Περσών και των Ινδών, αφού παραμερίσθηκε μαζί με άλλους από τη ζωροαστρική μεταρρύθμιση, επανήλθε έπειτα ως θεότητα υποταγμένη θεολογικώς στον Ωρομάσδη. Τότε κατέστη και πάλι ό,τι ήταν πρωύτερα, θεός του φωτός και της αλήθειας και της αρετής, αλλά επίσης και σωτήρας των ανθρώπων. Αρπάζει τον ιερόν βούν (ταύρος ή αγελάδα) και τον φονεύει, το αίμα δε τούτου καθίσταται ιλαστήριο. Γίνεται δεκτός από τον ήλιο στους ουρανούς και τελικά ταυτίζεται με αυτόν.

Οι Πέρσες ιερείς διοργάνωσαν τη λατρεία του κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνει αρεστός και στους Έλληνες, αλλά η αντιπάθεια των Ελλήνων προς κάθε τι το περσικό εμπόδισε την αποδοχή του, μέχρις ότου τον δέχθηκαν οι Ρωμαίοι ως εναρμονιζόμενο προς τα ιδεώδη τους. Η λατρεία του ήταν ανδροπρεπής και η ηθική του εξόχως αυστηρή. Οι ιερείς του, αποκλειστικώς άνδρες, τηρούσαν αγαμία, ενώ οι πιστοί του χωρίζονταν σε επτά ιεραρχούμενες τάξεις. Τα ιερά του, τα Μιθραία, στέγαζαν τις οικείες αδελφότητες, κάθε μια από τις οποίες αποτελούνταν από μικρό αριθμό πιστών. Ήταν ιδιαιτέρως πυκνά στα σύνορα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, όπου έδρευαν οι περισσότερες από τις ρωμαϊκές λεγεώνες, διότι ο πολεμιστής αυτός θεός τον 3ο αιώνα μ.Χ. κατέστη ο κατ' εξοχήν θεός των Ρωμαίων στρατιωτών. Το δείπνο, στο οποίο συμμετείχαν οι πιστοί του, αποτελούνταν από άρτο, ύδωρ και χυμό του ιερού ποτού χάομα, όσες φορές υπήρχε διαθέσιμος. Σύμφωνα με τον Ιουστίνο θύμιζε την θεία ευχαριστία: «ὁπερ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Μίθρα μυστηρίοις παρέδωκαν γίνεσθαι μιμησάμενοι οἱ πονηροὶ δαίμονες, ὅτι γάρ ἄρτος

καί ποτήριον ὕδατος τίθεται ἐν ταῖς τοῦ μυστηρίου τελεταῖς μετ' ἐπιλόγων τινῶν, ἢ ἐπίστασθε ἢ μαθεῖν δύνασθε».⁵

Τα μυστήρια του Μίθρα είχαν επίσης και άλλες τελετές αντίστοιχες προς τις χριστιανικές, όπως είναι το βάπτισμα, και συγγενή τυπικῶς ηθικολογία. Όλα αυτά τα στοιχεία εμφανίζονται σε μεταγενέστερα στάδια της μιθραϊκῆς λατρείας και δεν αποκλείεται να είναι ορθή η γνώμη του Ιουστίνου.

Ο Ηλιογάβαλος ἔφερε ξόανο του θεοῦ Ηλίου στην Ρώμη, ο Αυρηλιανός θέσπισε επίσημη εορτή του Ανικήτου Ηλίου και ο Διοκλητιανός ἀνεκήρυξε προστάτη της αυτοκρατορίας τον Solem Invictum Mithram. Αλλά ήταν αργά για τον Μίθρα. Μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα η λατρεία του εξαφανίστηκε μπροστά στην πρόοδο του Χριστιανισμού.

Η μαγεία

Η μαγεία, αιώνια απόκρυφη συντροφισσα του πολιτισμοῦ, βρισκόταν σε άνθιση κατά την περίοδο εκείνη της ακμῆς των μυστηριακῶν θρησκειῶν, καθόσον η έντονη επίδοση στα μυστήρια μπορεί εύκολα να υπερβεί τα όρια ενός οργανωμένου και πειθαρχημένου θρησκευματος. Οι ασχολούμενοι με τη μαγεία, συνήθως ανατολίτες περιοδευτές, είχαν κατακλύσει την Ελλάδα ήδη από τον 5ο αιώνα π.Χ., ονομάζονταν δε τότε θυρεπανοίκες, διότι ἔμπαιναν στα σπίτια για να ξελογιάσουν τις γυναίκες, και μητραγύρτες, διότι παρουσιάζονταν ως ιεραπόστολοι της Μητρός Κυβέλης, ενώ στην πραγματικότητα δεν ανήκαν σε ορισμένο θρήσκειμα.

Χρησιμοποιούσαν επωδές, φίλτρα, εξορκισμούς, αριθμολογία, αστρολογία, ταχυδακτυλουργία, και επωφελούνταν ποικιλοτρόπως από την ἀφέλεια των ανθρώπων, όπως πολλοί

Ο Μέγας Αλέξανδρος μετά το θάνατό του λατρεύτηκε ως θεός (Φαραώ) από τους διαδόχους του

από τους Γνωστικούς αιρεσιάρχες. Η ἔρμημος της Αιγύπτου φάνηκε αρκετά ευμενής προς αυτήν, ώστε να διατηρήσει στους κόλπους της μέγα αριθμό μαγικῶν παπύρων. Ο ανήσυχος ἄνθρωπος όταν δεν βρίσκει ἀνακούφιση, όπου ἀρμόζει, την ἀναζητεῖ οπουδήποτε αλλού. Είναι πολύ χαρακτηριστικό το περιεχόμενο παπύρων όπως ο εξής: «ἐξορκίζω ὑμᾶς κατὰ τοῦ ἁγίου ὀνόματος θεραπεῦσαι Διόνυσον ... ὃν ἔτεκεν Ἡρακλία, ἀπό παντός ρίγους καί πυρετοῦ ἢ τοῦ καθημερινοῦ ἢ μίαν πρὸς μίαν, νυκτερινοῦ τε καί ἡμερινοῦ ἢ τετραδίου, ἤδη ἤδη, ταχύ ταχύ».⁶

Η «λατρεία» αυτοκρατόρων

Από πολύ παλιότερα εντός του ρωμαϊκοῦ κράτους εἶχε δημιουργηθεῖ θρησκευτική ἀναρχία. Η πίστη στους πατρώους θεούς των Ρωμαίων εἶχε μειωθεί, ἐλληνικοί θεοὶ κατέλαβαν την θέση πολλῶν ἐξ αὐτῶν, τα μυστηριακά θρησκευματα γοήτευαν τα

πλήθη. Μέσα στην ἐπιθυμία του να στερεώσει την δύναμη της αυτοκρατορίας ο Αύγουστος ἔκρινε ἀπολύτως ἀναγκαῖα την ἀποκατάσταση της ρωμαϊκῆς πίστεως και ἀρετῆς στην ἀρχαία τους αἴγλη.

Μετά τον θάνατο του Λεπίδου μάλιστα ἀνέλαβε ο ἴδιος το αξίωμα του pontifex maximus, ἀνοικοδόμησε 80 ερειπωμένους ναούς και ἱδρυσε πολλούς νέους. Αλλά ἀντελήφθη ἐγκαίρως ὅτι, ἀν ἀρκούνταν μόνο στην ἀποκατάσταση του τετρωμένου κύρους των ἀρχαίων θεῶν της Ρώμης, δεν θα κατόρθωνε να ἐπιβάλλει ἐνιαία θρησκεία σε μία ἐνιαία αυτοκρατορία. Ἄφησε λοιπόν τις θεότητες, ρωμαϊκές και ἐλληνικές και ἀνατολικές, να ἐλκύουν την εὐλάβεια των πιστῶν τους, αὐτός δε ἐνέπνευσε την σύσταση μιας ἐπίσημης κρατικῆς λατρείας, η οποία θα ἦταν ο συνεκτικός δεσμός ὅλης ἐκείνης της θρησκευτικῆς ποικιλίας. Η ἐπίσημη λατρεία

δεν αντικαθιστούσε τις παλιές, αλλά τις συμπλήρωνε, περιέλαβε δε συν τω χρόνῳ απόδοση τιμών στον θεό αυτοκράτορα και τη θεά Ρώμη.

Βεβαίως η λατρεία του βασιλέως δεν αποτελούσε τίποτε νέο, ενώ η λατρεία της Ρώμης ήταν κάτι το πρωτοφανές. Το όνομα της πόλης αυτής ηχούσε σαν ουράνια σάλπιγγα στ' αυτιά των έκθαμβων κατοίκων της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, και ήταν εύκολο στους επαρχιακούς λειτουργούς του κράτους να επιβάλουν τη λατρεία του πνεύματος της Ρώμης -genius λατινιστί, τύχης ελληνιστί- μιας δύναμης υπεράνθρωπης. Και τούτο ήταν φυσικά πολύ χρήσιμο για την ασφάλεια του γιγαντιαίου κράτους.

Η διάνοηση της Ελλάδας κατά την κλασική εποχή είχε θέσει τέρμα στην απόδοση θείων ή ηρωικών τιμών σε βασιλείς και άρχοντες, αλλά δεν ήταν δυνατόν να μείνουν οι Έλληνες ασυγκίνητοι μπροστά στα μεγαλουργήματα τα οποία επιτέλεσε ο Αλέξανδρος και να μην επιστρέψουν σε παλιότερες συνήθειες. Τέτοια ικανότητα και δύναμη μόνο με την παρουσία θείων καταβολών στο ανθρώπινο περίβλημα ήταν δυνατόν να δικαιολογηθούν στα πλήθη. Ο ίδιος ο Αλέξανδρος, επηρεασμένος από την έκτακτη θρησκευτικότητα της μητέρας του Ολυμπιάδας, πίστευε ότι κάτι παράδοξο συνέβαινε με την προσωπικότητά του. Στην Αλεξάνδρεια, όπου βρισκόταν ο τάφος του, ορίσθηκαν γι' αυτόν νωρίς θείες τιμές, οι δε Πτολεμαίοι όρισαν και για τους

εαυτούς τους θείες τιμές, ήδη εν ζωή, καθόσον άλλωστε ο ντόπιος αιγυπτιακός πληθυσμός, συνηθισμένος από παλιότερα στο παράδειγμα των φαραώ, προθυμότερα υπηρετούσε έναν θεό επί του θρόνου παρά έναν άνθρωπο. Αυτό δεν περιορίσθηκε μόνο στους Πτολεμαίους εκ των Ελλήνων ηγεμόνων της εποχής αυτής.

Στην αρχαία Ρώμη αποδίδονταν θείες τιμές στους βασιλείς, ενίοτε δε και κατά την δημοκρατική περίοδο δεν αποφευγόταν η ηρωοποίηση μερικών εξαιρετικής δυνάμεως προσωπικοτήτων. Είναι τούτο κάτι το οποίο συμβαίνει πάντοτε. Τα ηρώα και οι ανδριάντες διασήμων προσωπικότητων με την κατά καιρούς στέψη τους αποτελούν τα σημερινά κατάλοιπα τέτοιου είδους λατρείας.

Ο Αύγουστος θεωρήθηκε θεός πολύ νωρίς και η λατρεία του πνεύματός του επικράτησε από το έτος 12 π.Χ. στη Γαλλία, την Ισπανία και τη Β. Αφρική, έπειτα δε εισήχθη και στις ανατολικές επαρχίες. Όπως είναι φυσικό, δεν καθιερώθηκε τέτοια λατρεία στην Ρώμη και την Ιταλία, καθόσον εκεί τουλάχιστον αυτός ήταν ανθρωπίνος άρχοντας και όχι θεός. Αλλά το ιερατικό τάγμα των Αυγουσταλέων, που οργανώθηκε στις ιταλιωτικές πόλεις, απέδιδε τέτοιες τιμές στον Αύγουστο εμμέσως, μέχρις ότου μετά τον θάνατό του η λατρεία του αυτοκράτορα εισήχθη και στη Ρώμη.

Αν και οι θλιβερές πράξεις πολλών αυτοκρατόρων, η επέκταση της επιρροής της φιλοσοφίας και η διαφώ-

τιση του Χριστιανισμού εξουτέλισαν αυτόν το θεσμό, αυτός, αντί να καταργηθεί, ισχυροποιήθηκε περισσότερο. Μέχρι του Σεπτιμίου Σεβήρου λατρευόταν εν ζωή μόνο το πνεύμα του αυτοκράτορα, ενώ ο ίδιος θεοποιούνταν μετά θάνατον. Έκτοτε αποκαλείται θεός και ο ίδιος εν ζωή. Το ότι οι κατά των Χριστιανών διωγμοί εντείνονται και συστηματοποιούνται από αυτή ακριβώς την εποχή, μπορεί να εκληφθεί σαν εκδίκηση του αυτοκρατορικού αξιώματος εναντίον μιας θρησκείας, η οποία αγωνιζόταν για την μείωσή του. Τελικά ο αυτοκράτορας ταυτίστηκε με τον Ανίκητο Ήλιο. Πίστευαν πράγματι οι πολίτες της αυτοκρατορίας ότι ο ηγεμόνας τους ήταν θεός; Το ερώτημα δεν επεκτείνεται και στις καλά οργανωμένες αποκλειστικές θρησκευτικές κοινότητες, όπως ο Χριστιανισμός, ο Δρυϊδισμός, ο Ιουδαϊσμός των οποίων οι οπαδοί βεβαίως δεν πίστευαν, γι' αυτό και διώκονταν απηνώς, πλην των Ιουδαίων, που νωρίς είχαν απαλλαγεί από τη συμμετοχή στη δημόσια λατρεία. Από τις άλλες τάξεις των λαών της αυτοκρατορίας μία μερίδα το πίστευε, αλλά αυτή πιθανώς αποτελούσε ασήμαντη μειονότητα.

Οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες κατά τα εννέα δέκατα πέθαναν δολοφονημένοι από εξαγριωμένους στρατιώτες ή αυλικούς... Και δεν δολοφονεί κανείς εύκολα έναν θεό!

Μπροστά σ' ένα τέτοιο θρησκευτικό περιβάλλον βρέθηκε ο Χριστιανισμός στις απαρχές του! ■

1. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Προτρεπτικός 2,21.

2. ΦΙΡΜΙΚΟΥ ΜΑΤΕΡΝΟΥ, De errore prophanae religionum 22,1.

3. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Προτρεπτικός 2,15.

4. Βλ. H. RAHNER, « The Christian mystery and the pagan mysteries, Eranos Yearbook, New York 1963.

5. ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ, Α' Απολογία 66.

6. K. PREISENDANZ, Papyri graeci magici, τ. 2, 1931, σ. 131.

Η ΝΑΟΥΣΑ ΣΤΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΘΑΛΕΙΑΣ ΣΑΜΑΡΑ

Εργασία των μαθητριών Β' τάξης του Λαυρελίου 1ου Γυμνασίου Νάουσας:
Μπέρσου Σοφίας, Παπαφιλίππου Θεοφανίας, Σαράντη Ευαγγελίας, Τσέλιου Ευτέρπης και Χειμαριού Όλγας*

Η συγγραφέας Θάλεια Σαμαρά το γένος Περδικάρη γεννήθηκε μάλλον το 1899 ή το 1900, όπως προκύπτει από τα καταγεγραμμένα στοιχεία της στα αρχεία του Παρθεναγωγείου, όπου φοίτησε. Για παράδειγμα στο Βαθμολόγιο της Α' τάξης του έτους 1906-1907 η Θάλεια Περδικάρη, με αριθμό μητρώου 663, έχει ηλικία επτά ετών. Στην ίδια σελίδα του σχολικού αρχείου αναγράφεται το επάγγελμα του πατέρα της: Ιατρός. Ήταν ο Ναουσαίος Χριστόδουλος Περδικάρης που με την μητέρα της, Καλλιόπη Λαμνίδη, απέκτησαν και δύο ακόμη μικρότερα παιδιά, την Έλλη και τον Κώστα. Η οικογένειά της είχε πλούσια δράση στα γράμματα και την πολιτική.

Ο προ-παππούς της ο Μιχαήλ Περδικάρης ήταν γιατρός και διδάσκαλος των ελληνικών γραμμάτων στις αυ-

λές και στα παλάτια της Ευρώπης. Επίσης ένας από τους σημαντικότερους και πιο ξακουστούς της οικο-

γένειας ήταν ο Γρηγόρης Περδικάρης, ο οποίος υπήρξε πρόξενος των ΗΠΑ στην Ελλάδα μετά τους αγώνες

του 1821 και ήταν θείος του πατέρα της Θάλειας. Έπειτα αρκετές φορές αναφέρεται και ο θείος της Θάλειας (αδελφός του πατέρα της), ο Εμμανουήλ. Ήταν μεγαλύτερος του Χριστόδουλου Περδικάρη και σπούδασε νομική στην Αθήνα και μετέπειτα έκανε ανώτερες σπουδές στο Παρίσι. Η Θάλεια Περδικάρη γράφτηκε στην Α' τάξη στο Παρθεναγωγείο της Νάουσας το 1906. Φοίτησε σε αυτό το σχολείο ως το 1911. Μετά τον θάνατο του πατέρα της το 1908 και τη λήξη του Μακεδονικού Αγώνα, η Θάλεια πήγε στην Αθήνα όπου πήρε τιμητική υποτροφία στο Αρσάκειο ως κόρη του αγωνιστή Περδικάρη.

Κηδεμόνες στο Αρσάκειο είχε την Ναταλία Παύλου Μελά και τον Στέφανο Δραγούμη (φίλος του πατέρα της). Το 1920 τελείωσε με άριστα της σπουδές της. Στη συνέχεια πήγε στην Κων/πολη μαζί με την μητέρα της και τα αδελφία της. Εκεί έμειναν δύο χρόνια. Με τα γεγονότα όμως που οδήγησαν στην Μικρασιατική Καταστροφή αναγκάζονται να επιστρέψουν στην Νάουσα μαζί με την οικογένεια της το 1922.

Την περίοδο που ακολουθεί την Καταστροφή η Θάλεια Περδικάρη εργάζεται εθελοντικά στην περίθαλψη και αποκατάσταση των Ελλήνων προσφύγων. Το 1924 παντρεύεται τον επίσης Ναουσαίο Χρήστο Σαμαρά, (στρατιωτικός και βουλευτής του Ελευθέριου Βενιζέλου). Μαζί του αποκτά δύο παιδιά ένα αγόρι και ένα κορίτσι. Το 1927-1928 της ανατίθεται από την Ναταλία Παύλου Μελά (πρόεδρος Συμβουλίου) να εκπροσωπήσει την λαϊκή τέχνη Νάουσας στις

Δελφικές Γιορτές όπου παρουσιάζεται και η πρώτη έκθεση Ελληνικής Λαϊκής τέχνης.

Το 1930 εγκαθίσταται με την οικογένεια της στην Θεσσαλονίκη όπου υπηρετεί ο άντρας της ως συνταγματάρχης. Η Θάλεια εργάζεται και πάλι εθελοντικά σε διάφορα φιλανθρωπικά ιδρύματα (Άσυλο του παιδιού, μέριμνα κυριών και Γεν. Γραμματέας στο Πατριωτικό Ίδρυμα).

Συμμετέχει επίσης στην ΔΕΘ το 1934 στο περίπτερο της Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης με πρόεδρο του συμβουλίου την Ναταλία Παύλου Μελά. Το 1936 όμως μένει χήρα, αφού ο άντρας της σε ηλικία 44 χρόνων έπεσε από το άλογο, καθώς γυρνούσε από εκδρομή. Τον επόμενο χρόνο δολοφονείται

Η συγγραφέας Θάλεια Σαμαρά (αρχείο Τάκη Μπάιτση)

ο αδελφός της από την γυναίκα του Υβόννη. Το 1938 πηγαίνει με τα παιδιά της και την οικογένεια της αδελφής της στην Αθήνα. Τότε γράφει το 1ο της βιβλίο, «Στου Βερμίου την αντάρα», μετά από παρότρυνση της Ναταλίας Μελά και την επιμονή της Πηνελόπης Δέλτα. Το βιβλίο της όμως τελικά δεν εκδίδεται, αφού η επί Μεταξά Υπηρεσία Τύπου ζητά μετατροπές «...επί το ηπιώτερον» και η Θάλεια αρνείται.

Το 1940 μετά την κήρυξη του πολέμου εργάζεται εθελοντικά ως έφορος υπεύθυνη για την οργάνωση του στρατιωτικού νοσοκομείου στο Αμερικάνικο κολέγιο του Ψυχικού μέχρι αυτό να διαλυθεί από τους Γερμανούς. Εργάζεται επίσης κατά την διάρκεια της κατοχής στο διεθνή Ερυθρό Σταυρό, τμήμα απόρων. Αργότερα εργάζεται επαγγελματικά στην αεροπορική εταιρεία «ΕΛΛΑΣ» και ως μεταφράστρια σε έναν ραδιοφωνικό σταθμό. Το 1945 γίνεται ιδρυτικό μέλος του Δημοκρατικού Συλλόγου Φιλοθέης.

Κατά την δεκαετία του 1960 και 1970 πραγματοποιήθηκε τελικά η έκδοση των λογοτεχνικών της έργων που έχουν συνήθως επίκεντρο τη Νάουσα και τους αγώνες της για την ελευθερία. Η Νάουσα άλλωστε υπήρξε πάντα η έμπνευση και ο πόθος της. Στα τελευταία της χρόνια επιθυμούσε πολύ να κτίσει ένα σπίτι στο Σέλι. Δεν τα κατάφερε όμως. Έφυγε σε βαθιά γεράματα τον Αύγουστο του 1994.

Το λογοτεχνικό έργο της Θάλειας Σαμαρά

Η Θάλεια Σαμαρά έχει γράψει συνολικά, κατά χρονολογική σειρά, τέσ-

* Η εργασία των μαθητριών Β' τάξης του Λαπτείου 1ου Γυμνασίου Νάουσας πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του μαθητικού διαγωνισμού των Φίλων του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα (Σχολ. Έτος 2018-2019) υπό την επίβλεψη του Καθηγητή τους κ. Γεωργίου Μάλλιου.

σερα βιβλία:

1. Στου Βερμίου την αντάρα
2. Στον Μακεδονικό Αγώνα
3. Και αλέκτωρ δεν ελάλησε
4. Ελένη

Το πρώτο της βιβλίο «Στου Βερμίου την αντάρα» εκδίδεται το 1966. Πρόκειται για μια συλλογή διηγημάτων με θέμα τους αγώνες των Ελλήνων της Μακεδονίας και ειδικά της Νάουσας κατά των Τούρκων και των Βουλγάρων στον Μακεδονικό Αγώνα. Ανα-

Τα κύρια πολεμικά γεγονότα που συναντάμε στο βιβλίο αυτό είναι οι μάχες στον Έξω Πρόδρομο, στην Χοντροσούγκλα και στην Γκολσιάνη.

Το 1967 γράφει το διήγημα «Στο Μακεδονικό Αγώνα» το οποίο παίρνει το δεύτερο βραβείο σε πανελλήνιο διαγωνισμό της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. Μετά από δύο χρόνια εκδίδεται από την ίδια Εταιρεία μαζί με άλλα διηγήματα. Το βιβλίο αναφέρεται και πάλι στον Μακεδονικό

και πάλι η μάχη της Χοντροσούγκλας, η αποστολή του ιατρού Περδικάρη στην Αθήνα παραμονές του Μακεδονικού αγώνα, η μάχη στο Τσερμαρίνοβο. Τα σημαντικότερα πρόσωπα είναι: ο ιατρός Περδικάρης, οι βιομήχανοι Κύρτσης και Πεχλιβάνος, ο πολεμιστής Επαμεινώνδας Γκαρνέτας, ο αρχηγός καπετάν Αμύντας, ο οπλαρχηγός Κ. Γαρέφης.

Το βιβλίο της «...και αλέκτωρ δεν ελάλησε» είναι το πρώτο μυθιστό-

239	11	2	Επίσημη Μ. Βιογραφία του Νάουσας	8	κατασκευασμένη	10
525	15	3	Επίσημη Μ. Βιογραφία του Νάουσας	8	κατασκευασμένη	6
429	18	4	Αναμνηστική Ε. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	9
639	20	5	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	10	κατασκευασμένη	10
468	20	6	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	10
500	30	7	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	8
582	34	8	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	10	κατασκευασμένη	10
338	38	9	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	—
431	39	10	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	9,50
418	40	11	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	9,50
485	42	12	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	11	κατασκευασμένη	—
335	49	13	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	8
410	50	14	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	8
588	53	15	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	8
350	54	16	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	10
650	58	17	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	0
422	59	18	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	8
430	60	19	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	9,50
663	63	20	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	10
610	64	21	Αναμνηστική Μ. Αρμενίου	8	κατασκευασμένη	10

Αριστερά: Το εξώφυλλο του πρώτου βιβλίου της «Στου Βερμίου την αντάρα» (1966). Δεξιά: Το Βαθμολόγιο των ενιάουσων εξετάσεων του Παρθενοναγωγείου Νάουσας (σήμερα 4ο Δημοτικό) της Νάουσας (έτος 1906-1907) όπου εμφανίζεται η Θάλεια Σαμαρά (Περδικάρη) στον αριθμό 20 (αρ. μητρώου 663).

φέρονται σημαντικά πρόσωπα του αγώνα στην Νάουσα, όπως είναι ο Κυπρίτης, ο Κ. Χατζημαλούσης, ο Σταύρος Μπάλιας, ο καπετάν Ακρίτας (Κ. Μαζαράκης), ο καπετάνιος Τέλλος Άγρας και ο συμπολεμιστής του Αντώνης Μίγγας, ο πατέρας της Θάλειας και ιατρός Χ. Περδικάρης, ο καπετάν Γαρέφης, άνθρωποι που πρωταγωνίστησαν στην οργάνωση του αγώνα και στο πεδίο της μάχης.

αγώνα που έγινε με μεγάλη ένταση στην περιοχή της Νάουσας, της Έδεσσας και γενικότερα στο Βέρμιο και στον Βάλτο των Γιαννιτσών. Το κάθε διήγημα του βιβλίου έχει τη δική του ιστορία και εξέλιξη, αν και τα πρόσωπα, συνήθως πραγματικά, αποδοσμένα όμως με έναν λογοτεχνικό τρόπο, συχνά επαναλαμβάνονται. Τα σημαντικότερα γεγονότα τα οποία εξιστορούνται στο βιβλίο είναι

ρημα που έγραψε η Θάλεια Σαμαρά. Εκδόθηκε το 1971 από τις εκδόσεις Δωδώνη στην Αθήνα. Αφηγείται την ιστορία μιας οικογένειας της Νάουσας στις αρχές του 19ου αι., με αποκορύφωμα την επανάσταση και τον χαλασμό της πόλης το 1822.

Η ζωή της οικογένειας δίνεται παράλληλα με την δράση σημαντικών ιστορικών προσώπων, όπως ο άρχοντας Ζαφειράκης, ο Αναστάσιος Καρατάσος

κι ο γιος του Τσάμης, ο φιλικός Ίπατρος και ο ιατρός Περδικάρης, πρόγονος της ίδιας της Θάλειας. Τα σημαντικότερα γεγονότα που αναφέρονται σε αυτό το μυθιστόρημα είναι η κατάληψη της Νάουσας από τον Αλή Πασά, η δολοφονία του Ιπάτρου έξω από την πόλη, η κήρυξη της Επανάστασης στον ναό του Αγίου Δημητρίου, η μάχη στη Μονή Δοβρά, η πολιορκία της Νάουσας από τις δυνάμεις του Λουμπούτ Πασά και η πτώση των γυναικών από το ποτάμι της Αράπιτσας.

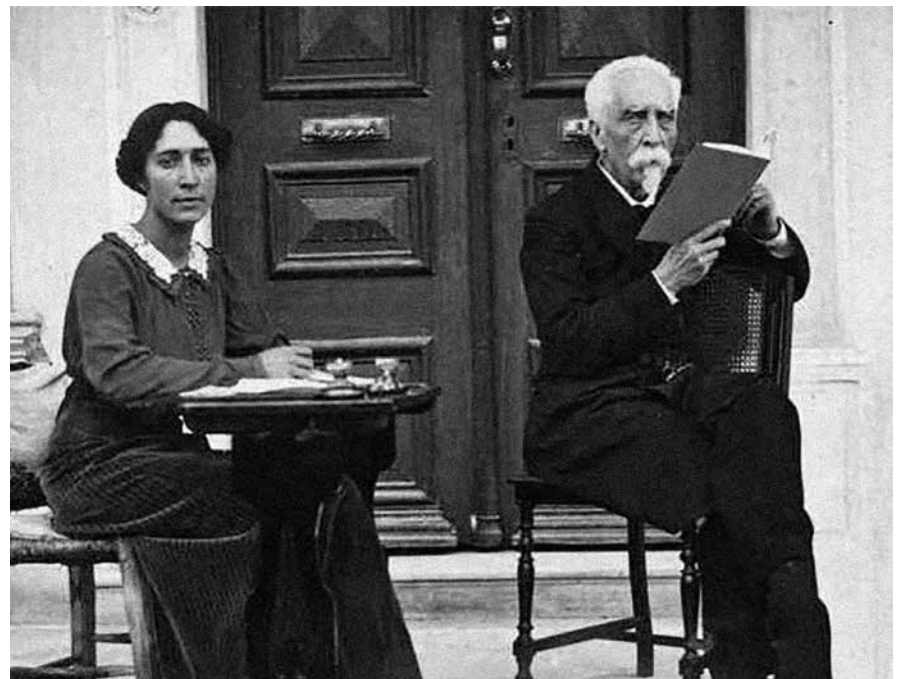

Αριστερά: Το εξώφυλλο του βιβλίου «Στον Μακεδονικό Αγώνα» (1967) που βραβεύτηκε σε πανελλήνιο διαγωνισμό της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών
Δεξιά: Ο Στέφανος Δραγούμης (στη φωτό με τη σύζυγό του Ελίζα) ήταν κηδεμόνας της Θάλειας Σαμαρά κατά τις σπουδές της στο Αρσάκειο

στέλνει σε ιδιωτικό σχολείο στην Αθήνα. Όταν μετά από έξι χρόνια αποφοιτά, επιστρέφει στην πατρίδα της, την Μακεδονία. Εργάζεται ως δασκάλα σε ένα χωριό την περίοδο του Μακεδονικού αγώνα. Πυροβολείται από Βούλγαρους Κομιτατζήδες στην προσπάθειά της να βοηθήσει τους αντάρτες, οι οποίοι βρίσκονταν στα βουνά. Στο βιβλίο αυτό η συγγραφέας δεν μιλά αποκλειστικά για τη Νάουσα αλλά αναφέρεται στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας.

Όλυμπο το 1878, στην οποία πήραν μέρος και ο πατέρας και ο θείος της Θάλειας, οι επιθέσεις των Βούλγαρων κομιτατζήδων σε χωριά και πιο συγκεκριμένα στον Κάτω Κοπανό.

Βασικό χαρακτηριστικό των βιβλίων της Θάλειας Σαμαρά είναι ότι αντλούν από εμπειρίες προσωπικές ή κοντινών της ανθρώπων. Γι' αυτό επίκεντρο των ιστοριών τους είναι πάντα η αγωνιζόμενη για την ελευθερία Μακεδονία και ειδικότερα η

Το τελευταίο έργο της Θάλειας Σαμαρά, «ΕΛΕΝΗ», είναι ένα μυθιστόρημα που μιλά για την γυναικεία συμμετοχή στον Μακεδονικό Αγώνα. Πρωταγωνίστρια είναι η Ελένη, η ζωή της οποίας, από την στιγμή της γέννησής της μέχρι και τον θάνατό της, είναι το θέμα της αφήγησης. Στην παιδική της ηλικία η Ελένη μένει ορφανή από μητέρα. Στην ηλικία των δεκατεσσάρων, ο πατέρας της την

Γι' αυτό στο βιβλίο παρουσιάζονται πρόσωπα με πανελλήνια αναγνώριση: ο Παύλος Μελάς, ο Ίων Δραγούμης, ο Στέφανος Δραγούμης, η Ναταλία Μελά. Αναφέρονται βέβαια και πρόσωπα που σχετίζονται με την Νάουσα, όπως ο Τέλλος Άγρας, ο Ναουσαίος Μπαλάνος, ο καπετάν Γαρέφης. Αξιοσημείωτα γεγονότα τα οποία αφηγείται το βιβλίο είναι η Επανάσταση των Ελλήνων στον

Νάουσα. Είναι αυθεντικές και ιστορικά ακριβείς. Χρησιμοποιούν καθαρή δημοτική γλώσσα, και έχουν έντονα ντόπιο χρώμα, σεβασμό και ζεστασιά στην ανάπτυξη του ανθρώπινου στοιχείου. Περιγράφουν την Νάουσα με ευαισθησία και ακρίβεια, το τοπίο, τα κτήρια, τα πρόσωπα. Για τους λόγους αυτούς πολλές είναι οι φορές που βραβεύτηκε η Θάλεια Σαμαρά. Συγκεκριμένα έλαβε το 1968 τον

έπαινο της γυναικείας λογοτεχνικής συντροφιάς. Το 1976 η Ακαδημία Αθηνών την βράβευσε για τα λογοτεχνικά της βιβλία με επαίνους, διότι πίστευαν ότι είναι σημαντική η προσφορά της στη γλώσσα, την παράδοση και την ιστορία της Νάουσας. Ο Δήμος της Νάουσας την τίμησε το 1989 για την μεγάλη της προσφορά στην γενέτειρά πόλη.

Η Νάουσα στους εθνικούς αγώνες μέσα από το έργο της

Μέσα στο έργο της Θάλειας Σαμαρά βλέπουμε πολλά ιστορικά πρόσωπα που έδρασαν στην Νάουσα και στην Μακεδονία γενικά. Πολλά είναι και τα ιστορικά γεγονότα που αναφέρονται στην την επανάσταση και τον χαλασμό της Νάουσας ή τον Μακεδονικό Αγώνα στην περιοχή της. Από αυτά επιλέξαμε ορισμένα που θα μας απασχολήσουν παρακάτω.

«...και αλέκτωρ δεν ελάλησε». Η επανάσταση κι ο χαλασμός της Νάουσας. Στο μυθιστόρημα αυτό εξιστορούνται πολλά γεγονότα από τα οποία έξι είναι τα πιο σημαντικά.

1) Η δολοφονία του Φιλικού Δημήτριου Ιπάτρου αναφέρεται στο 6ο κεφάλαιο του βιβλίου. Η Θάλεια Σαμαρά δεν σημειώνει την ταυτότητα των δολοφόνων ούτε καν υπαινίσσεται κάτι σχετικά, καθώς στο μυθιστόρημα οι δολοφόνοι δεν άφησαν κανένα ίχνος. Ο Ίπατρος ήταν απόστολος της Φιλικής Εταιρίας που ήρθε στη Νάουσα τον Δεκέμβριο του 1820, για να μυήσει τους Ναουσαίους αρχηγούς στην Φιλική Εταιρεία αλλά τελικά δολοφονήθηκε. Οι εκδοχές της δολοφονίας του είναι:

α) Εκτελέστηκε από τους εταίρους της Φιλικής Εταιρίας, αφού είχε συλληφθεί από τους Τούρκους, για να μην προδώσει την αποστολή του

βασανιζόμενος.

β) Οι Τούρκοι τον σκότωσαν, δίνοντας βάση σε καταγγελίες εναντίον του από προδότες.

γ) Οι πολιτικοί αντίπαλοι του Ζαφειράκη τον δολοφόνησαν.

δ) Μαχαιρώθηκε από τον ίδιο τον Ζαφειράκη στο σπίτι του και στη συνέχεια το πτώμα του μεταφέρθηκε σε

Ιερό Ναό του Αγίου Δημητρίου αναφέρεται στο 9ο κεφάλαιο του βιβλίου. Τονίζεται ιδιαίτερα ο ενθουσιασμός των Ναουσαίων και η ομόνοια και η ομοψυχία τους.

Από την ιστορία γνωρίζουμε ότι στις 3 Μαρτίου 1822, την Κυριακή της Ορθοδοξίας, κατά την Θεία Λειτουργία, στον Ναό του Αγίου Δημητρίου στη Νάουσα κηρύχθηκε η Επανάσταση.

Άγαλμα του Δημήτρη (Τσάμη) Καρατάσου στη Θεσσαλονίκη (περιοχή πάρκου Φιλοσοφικής Σχολής)

ερημική περιοχή, ενώ το κεφάλι του μεταφέρθηκε από τον Ζαφειράκη στον Πασά της Λάρισας.

ε) Δολοφονήθηκε με εντολή του Ζαφειράκη από έμπιστους ανθρώπους του καθ' οδόν για τα Ιωάννινα στην περιοχή Γραμμένη.

2) Η κήρυξη της Επανάστασης στον

Κατά την κήρυξη της επανάστασης ήταν παρόντες χιλιάδες Ναουσαίοι, άντρες, γυναίκες και παιδιά, κάτοικοι της πόλης και των γύρω χωριών. Το κλίμα ήταν πανηγυρικό και το πλήθος στην εκκλησία ενθουσιώδες. Ο Ζαφειράκης εκφώνησε πατριωτικό λόγο καθώς επίσης αποφασίστηκε ομόφωνα η συγκέντρωση των πο-

λιτών στον Πύργο του Ζαφειράκη. Η στιγμή ήταν ιδιαίτερα συγκινητική. Σύμφωνα με την Θάλεια Σαμαρά μετά τον εκκλησιασμό οι Ναουσαίοι πήγαν στο Κιόσκι όπου εκεί έγινε αγιασμός.

3) Η αποτυχημένη πολιορκία της Βέροιας και η ηρωική μάχη στη Μονή Δοβρά αναφέρονται στο 10ο κεφάλαιο του βιβλίου.

Ο Ζαφειράκης Θεοδοσίου Λογοθέτης, πρόκριτος και οπλαρχηγός της Νάουσας κατά την Επανάσταση

Σύμφωνα με το σχέδιο των επαναστατών η Επανάσταση άρχισε με την επιχείρηση για την κατάληψη της Βέροιας. Στις 4 Μαρτίου το 1822 ο Καρατάσος με 1800 άνδρες κατευθυνόταν προς τη Βέροια. Ο Πέτρος Γάτσος και ο Αγγελής Γάτσος, αφού τους δόθηκε εντολή από τον Καρατάσο να διακόψουν την συγκοινωνία

προς τη Βέροια και να προηγηθούν ως ανιχνευτές αντίστοιχα, έφυγαν για τη Βέροια και οχυρώθηκαν στην ευρύτερη περιοχή, όπως και ο Καρατάσος και ο Ζαφειράκης. Έτσι ο Γάτσος οχυρώθηκε στη Μονή του Προδρόμου στη Βέροια, ο Καρατάσος στο παλιό μοναστήρι του Θεολόγου της Νάουσας και ο Ζαφειράκης στον παλιόπυργο (Κούλια) στην άκρη της

πόλης της Νάουσας. Παράλληλα, οι Τούρκοι λαμβάνοντας το μήνυμα της Επανάστασης στη Νάουσα, Βέροια και Όλυμπο δεν παραμένουν άπραγοι. Ο σερασκέρης της Λάρισας Αχμέτ Χουρσίτ, θέλοντας να εξασφαλίσει τα βόρεια τμήματα αντικαθιστά τον διοικητή της Βέροιας με τον έμπιστο χιλίαρχό του Σουλεϊμάν Κόντο, ως

γενικό δερβέναγα της περιφέρειας. Ύστερα από λεηλασίες τρομοκρατίες, φυλακίσεις και σφαγές που πραγματοποιήσαν οι Τούρκοι στη Βέροια, ο Καρατάσος προσπάθησε να αιφνιδιάσει τους Τούρκους κι επιτέθηκε εναντίον της φρουράς της πόλης. Ο αιφνιδιασμός όμως δεν πέτυχε και λόγω του κινδύνου περικύκλωσης από τους Τούρκους, ο Καρατάσος εγκατέλειψε τη Βέροια και ταμπουρώθηκε στην Μονή της Δοβρά.

Ο Μεχμέτ Αγάς (κεχαγιάμπεης) μαζί με 4.000 πεζούς και ιππείς στις 12 Μαρτίου του 1822 επιτέθηκε στη Μονή της Δοβρά. Χάρη στα οργανωμένα σώματα του Καρατάσου οι Τούρκοι οπισθοχώρησαν, όμως αμέσως με λυσσαλέα επίθεση εμφανίστηκαν και πάλι προς τη Μονή, όμως οπισθοχώρησαν και πάλι. Στην τρίτη και τελική επίθεση, οι Τούρκοι υπέστησαν συντριπτική ήττα αφήνοντας 1500 νεκρούς και τραυματίες σε αντίθεση με τους ελάχιστους Έλληνες πεσόντες. Μετά την ήττα των Τούρκων, ο Καρατάσος επέστρεψε στη Νάουσα ενώ ο Μεχμέτ Αγάς μη μπορώντας να ανεχθεί τη βαριά ήττα εξαπέλησε λυσσαλέα επίθεση στη Βέροια.

4) Τα τραγικά γεγονότα της σφαγής των Ναουσαίων στο Κιόσκι, μετά την κατάληψη της πόλης κατά την εβδομάδα της Διακαινησίμου, αναφέρονται στο 16ο κεφάλαιο του βιβλίου. Με εντολή του Εμπού Λουμπούτ Πασά μεταφέρθηκαν μπροστά στη σκηνή του στο Κιόσκι όλοι οι Ναουσαίοι που αιχμαλωτίστηκαν κατά έφοδο των Τούρκων στην πόλη. Εκεί σύρθηκαν και οι οικογένειες των οπλαρχηγών Ζαφειράκη, Καρατάσου και Γάτσου. Στις 26 Απριλίου, την Κυριακή του Θωμά, ο Λουμπούτ Πασάς διέταξε τη σφαγή κάθε άνδρα Ναουσαίου πάνω από την ηλικία του 15ου έως του 65ου έτους σύμφωνα

με μαρτυρία ανώνυμου Ναουσαίου. Κατά τον Ευστάθιο Στουγιαννάκη στο Κιόσκι οι Τούρκοι συνολικά καρατόμησαν 1241 Ναουσαίους γιατί αρνούνταν να απαρνηθούν τον Χριστιανισμό και να ασπαστούν τον Ισλαμισμό. Μάλιστα καθένας από τους 1241 περνούσε από το δικαστήριο του Λουμπούτ και υποβάλλονταν στις στερεότυπες ερωτήσεις: Ποιο είναι το όνομά σου; Τι ηλικία έχεις; Ποιο είναι το επάγγελμά σου; Έχεις ή γνωρίζεις να υπάρχουν κάπου χρήματα και πράγματα; Θέλεις να δεχτείς τον Ισλαμισμό; Οι 1241 αυτοί Ναουσαίοι τιμούνται σήμερα από την Εκκλησία μας ως Νεομάρτυρες.

5) Ο θάνατος του Ζαφειράκη και του Γ. Καρατάσου στο Σοφολιό σημειώνεται στο 15ο κεφάλαιο του βιβλίου. Ο Ζαφειράκης ο οποίος συναντήθηκε με τον γέρο Καρατάσο, το Γάτσο και άλλους στον Άγιο Νικόλα έκρινε ότι ο αγώνας έπρεπε να συνεχιστεί πιο νότια. Στην πορεία τους προς το Σέλι, έπεσαν σε ενέδρα Κονιάρων και κατά τη διάρκεια της σύγκρουσής τους εμφανίστηκε τουρκικό απόσπασμα που συνέλαβε και αιχμαλώτισε τα γυναίκοι.

Ο Ζαφειράκης και ο Γιαννάκης Καρατάσος διέφυγαν στο βάλτο της Βέροιας, όμως σε νέα τους εμπλοκή με τουρκικό σώμα στην θέση Σοφολιά ή Σοφολιό μεταξύ των χωριών Σταυρού και Επισκοπής έπεσαν στο πεδίο της μάχης σύμφωνα με χειρόγραφο ανώνυμου Ναουσαίου. Την 24η Απριλίου ο Λουμπούτ Πασάς μπήκε θριαμβευτικά στη Νάουσα και οι Τούρκοι παρήλασαν με τα κομμένα κεφάλια του Ζαφειράκη και του Γιαννάκη Καρατάσου.

6) Την πτώση των γυναικών στους Στουμπάνους την αφηγείται η Θάλεια Σαμαρά στο 16ο κεφάλαιο του βιβλίου.

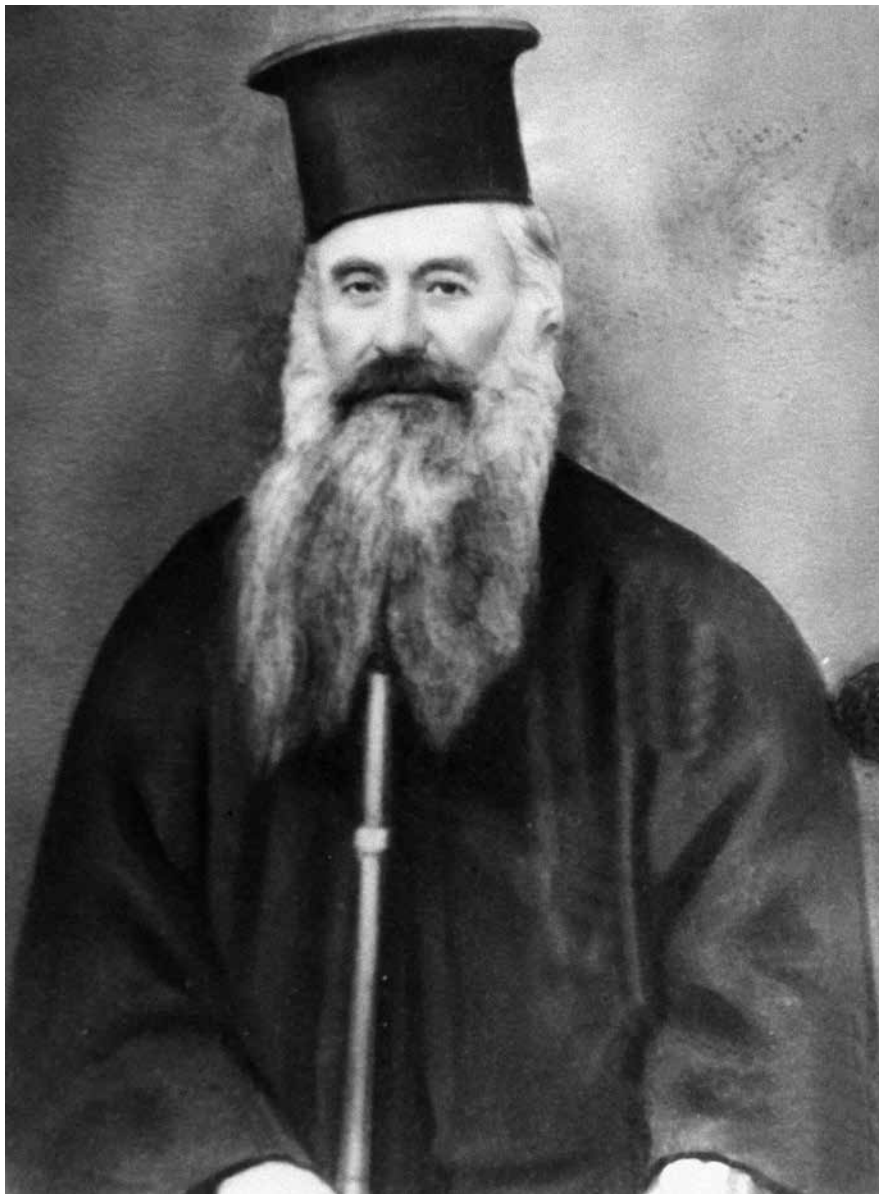
Οι σοροί των Μακεδονομάχων Τέλλου Αγρά και του Ναουσαίου Αντώνη Μίγγα

Στην θέση αυτή με τον καταρράκτη του ποταμού της Αράπιτσας έπεσαν 13 μητέρες με παιδιά στις αγκαλιές τους, προκειμένου να μην υποστούν την ατίμωση από τους Τούρκους που τις καταδίωκαν. Υπάρχει ένας σχετικός θρύλος ο οποίος αναφέρεται σε μία θρυλική ηρωίδα την Λεμονιά η οποία υπερπήδησε στο ποτάμι της Αράπιτσας καθώς καταδιωκόταν από στίφη Τούρκων ιππέων οι οποίοι κατακρημνίστηκαν στον ποταμό και η οποία, όταν τελικά πιάστηκε, θανατώθηκε με

φοβερό μαρτύριο. Από τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν στο έργο ξεχωρίσαμε τον Ζαφειράκη και τους δύο Καρατάσιους, πατέρα και γιο.

Λογοθέτης Ζαφειράκης (1798-1860)

Ο Ζαφειράκης ήταν πρόκριτος της Νάουσας. Συγκρούστηκε με τον Αλή Πασά και για μια περίοδο έφυγε από την πόλη. Επέστρεψε όμως αργότερα και λίγο πριν την κήρυξη της Επανάστασης έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Τότε, ο Ζαφειράκης ήταν ο αρχηγός της Επανάστασης μαζί με

Ο Μακεδονομάχος Παπα-Γιώργης Καραγιαννόπουλος, γνωστός κι ως Λιμπινιάς

τους στρατιωτικούς Καρατάσο και Γάτσο. Ύστερα, από την κατάπνιξη της εξέγερσης από τα τουρκικά στρατεύματα, ο ίδιος διέφυγε στα βουνά της περιοχής, όπου συνέχισε εκεί τον αγώνα. Σκοτώθηκε από τους Τούρκους στη μάχη του Σοφολιού, μαζί με άλλους 25 συντρόφους του.

Τάσος Καρατάσιος (1784-1830)

Γεννήθηκε στη Δοβρά Βέροιας. Το 1818 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Επίσης, μαζί με το Ζαφειράκη και το Γάτσο αποτέλεσαν την ηγεσία της

επανάστασης το 1822 στη Μακεδονία. Κατά τη διάρκεια της εξέγερσης στη Νάουσα διακρίθηκε για το θάρρος και την ευστροφία του. Έπειτα από την καταστροφή της Νάουσας ο Καρατάσος σχημάτισε ένοπλο σώμα μαζί με τους γιούς του και τον Γάτσο και συνέχισε τον αγώνα στη Νότιο Ελλάδα. Αξιοσημείωτο είναι το κατόρθωμά του επί του Ιμπραήμ στην Σχινόλακκα τον Μάρτη του 1825. Η γυναίκα του βρήκε μαρτυρικό θάνατο σε σάκο με φίδια. Ο ίδιος πέθανε στη Ναύπακτο.

Τσάμης Καρατάσιος (1798-1860)

Ήταν γιος του Τάσου Καρατάσου και γεννήθηκε στο Διχαλεύρι της Νάουσας. Διακρίθηκε ως επικεφαλής στρατιωτικού σώματος στην επανάσταση της Νάουσας. Διορίστηκε από τον Καποδίστρια επικεφαλής τμημάτων του στρατού που οργάνωσε ο Κυβερνήτης. Κατά την διάρκεια της αντιβασιλείας φυλακίστηκε μαζί με τον Κολοκοτρώνη και Πλαπούτα στο Ναύπλιο. Πήρε μέρος στην επανάσταση της Θεσσαλίας το 1839, εκλέχτηκε βουλευτής το 1843 και διορίστηκε υπασπιστής του Όθωνα το 1844. Ύστερα, την δεκαετία του 1850 συμμετείχε στην επανάσταση της Χαλκιδικής και μετά έφυγε στο εξωτερικό, προσπαθώντας να ενώσει τους βαλκανικούς λαούς σε πόλεμο εναντίον των Τούρκων. Απεβίωσε στο Βελιγράδι. Τα οστά του μεταφέρθηκαν στην Νάουσα το 1927 και η παλιά ταφόπλακά του με την σερβική επιγραφή βρίσκεται σήμερα στο πάρκο της πόλης.

«Στου Βερμίου την αντάρα» και στον «Μακεδονικό Αγώνα». Μάχες, προδοσίες, ηρωισμοί στην Νάουσα κατά την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα. Στα βιβλία αυτά της Θάλειας Σαμαρά που σχετίζονται με τον Μακεδονικό Αγώνα στην περιοχή της Νάουσας παρουσιάζονται οι πρωταγωνιστές σημαντικών γεγονότων.

Ο καπετάν Τέλλος Άγρας ή αλλιώς Σαράντης Αγαπηνός ήταν ένας από τους γενναίότερους πολεμιστές εκείνης της εποχής. Γεννήθηκε το 1881 στους Γαργαλιάνους των Φιλιατρών. Αποφοίτησε από τη στρατιωτική σχολή Ευελπίδων το 1901. Το 1906 ανέλαβε την ηγεσία των στρατευμάτων της περιοχής της Νάουσας. Τραυματίστηκε στις 14 Νοεμβρίου 1906 από τους κομιτατζήδες, με αποτέλεσμα να πάει για θεραπεία στην

Θεσσαλονίκη. Συνήλθε όμως σχετικά γρήγορα παρά τα πολλά χτυπήματα. Ο καπετάν Άγρας θεωρείται ιδεολόγος και υποστηρικτής της Βαλκανικής συνεργασίας. Θέλησε να συμπράξει με τα σώματα των βουλγαροφώνων κομιτατζήδων σε κοινές πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον των Τούρκων. Τόσο οι Ναουσαίοι προύχοντες όσο και οι επικεφαλής του Προξενείου στην Θεσσαλονίκη δεν συμφωνούσαν. Παρόλα αυτά, ο Άγρας αποφάσισε να συναντηθεί με τους αρχηγούς των Βουλγάρων στην περιοχή.

Ο Ναουσαίος Αντώνης Μίγγας ήταν ένας από τους ηρωικότερους μαχητές της εποχής του. Με τον Τέλλο Άγρα ήταν πάρα πολύ δεμένοι και καλοί φίλοι και σε αυτό οφείλεται το γεγονός ότι ο Άγρας φιλοξενήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα στο σπίτι του. Ο Μίγγας είχε πολύ μεγάλη αφοσίωση στον Τέλλο Άγρα και ως οδηγός και καλός του φίλος τον ακολούθησε και δεν τον άφησε ακόμα και όταν ήξερε πως θα πεθάνει από τον Βούλγαρο Ζλατάν. Έτσι οι δύο καλοί φίλοι κρεμάστηκαν δίπλα δίπλα σε ένα κλαδί καρυδιάς στο Βλάντοβο, στις 7 Ιουνίου 1907.

Βασικό πρόσωπο σε πολλά διηγήματα της Θάλειας Σαμαρά είναι ο Παπα-Γιώργης Καραγιαννόπουλος, γνωστός κι ως Λιμπινιάς. Σε αυτόν αφιερώνει ένα ολόκληρο, ομώνυμο, διήγημα. Εκτός από ιερέας στον Μητροπολιτικό ναό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, έδρασε επίσης ως πράκτορας του ελληνικού κράτους στην οθωμανική Μακεδονία. Γεννήθηκε το 1861. Το σπίτι του βρισκόταν στην οδό που σήμερα έχει το όνομά του, «Παπαγιώργη». Η οικονομική κατάσταση της οικογένειάς του δεν ήταν ιδιαίτερα καλή. Έτσι σε ηλικία 24 ετών το 1885 παντρεύτηκε την Ευγενία Κολτσάκη που είχε μεγάλη

Ο Ναουσαίος Μακεδονομάχος Κωνσταντίνος Δημητριάδης, ο επονομαζόμενος Ερμής

προίκα. Μαζί απέκτησαν τρία παιδιά την Αικατερίνη που γεννήθηκε το 1886 και πέθανε το 1963, τον Σταύρο που γεννήθηκε το 1893 και πέθανε το 1934 και την Ελισάβετ. Δυστυχώς η γυναίκα του πέθανε νέα και έτσι αυτός έπρεπε, μόνος του πλέον, να αναθρέψει τα παιδιά του.

Παρ' όλες τις υποχρεώσεις αυτές δεν σταματά να συμμετέχει στο Μακεδονικό Αγώνα. Πάντα είχε δύο πιστόλια κάτω από το ράσο του για περίπτωση

ανάγκης αλλά και για την νύχτα της Αναστάσεως, οπότε πάντα πυροβολούσε πρώτος. Σε πολλές στρατιωτικές επιχειρήσεις υπήρξε βοηθός του Κ. Μαζαράκη, τον οποίο μάλιστα φιλοξένησε στο σπίτι του αρκετές φορές. Άλλες φορές φρόντιζε την τροφοδοσία των Ελλήνων ανταρτών στο Βέρμιο, άλλες, όπως σε μια μάχη στο Βλάντοβο όπου είχε τραυματιστεί ο Σπυρομήλιος, με προσωπική του παρέμβαση έσωσε τους αρχηγούς των

Ο Μακεδονομάχος Κωνσταντίνος Μαζαράκης Αινιάν, ο επονομαζόμενος Καπετάν Ακρίτας

Ελλήνων. Μετά την λήξη του Μακεδονικού Αγώνα, έσωσε μια γυναίκα από τα χέρια του Τούρκου Αντήλη (μεταξύ τους είχαν αρκετές διαφωνίες από πριν), σκοτώνοντάς τον με το πιστόλι. Για να μην εντοπίσουν το πτώμα οι Τούρκοι, μαζί με τον γιο του Σταύρο Καραγιαννόπουλο, πέταξε το πτώμα του Τούρκου στην Αράπιτσα. Οι Τούρκοι όμως βρήκαν το πτώμα και άρχισαν να τον καταζητούν. Έτσι, ο Παπαγιώργης έφυγε στην ελεύθερη

Ελλάδα, για να σωθεί. Με την απελευθέρωση επέστρεψε στην Νάουσα όπου το 1923 σε ηλικία 62 ετών πέθανε από εγκαύματα.

Ο πατέρας της Θάλειας Σαμαρά, ο Χριστόδουλος Κ. Περδικάρης γεννήθηκε το 1856. Σπούδασε ιατρική στην Αθήνα και ήταν ένας από τους σημαντικότερους αγωνιστές του Μακεδονικού Αγώνα στην Νάουσα. Καταγόταν από μία πλούσια οικογένεια, αφού υπήρξε γιος του Κώστα

Περδικάρη. Μετά το γυμνάσιο πήγε στην Αθήνα για να πραγματοποιήσει το όνειρό του που δεν ήταν άλλο από το να γίνει ιατρός. Είχε όμως κοντά του και τον μεγαλύτερο αδελφό του τον Εμμανουήλ ο οποίος σπούδαζε νομική.

Μετά από ένα χρονικό διάστημα τα δύο αδέρφια συνέχισαν τις σπουδές τους στο Παρίσι. Εκεί ο Χριστόδουλος συνδέθηκε στενά με τον Χασάν Ταχτσίν, τον μετέπειτα Βαλή της Θεσσαλονίκης. Λίγο αργότερα πάντως τα δύο αδέρφια επέστρεψαν στην Νάουσα και παίρνουν μέρος στην επανάσταση του Λιτόχωρου το 1878 και πολεμούν στον Κολινδρό και στο μοναστήρι Αγίων Πάντων. Ο Χριστόδουλος θα καταφέρει να διαφύγει στην ελεύθερη Ελλάδα μετά την αποτυχία της επανάστασης. Ο αδελφός του, όμως, Εμμανουήλ, αιχμαλωτίστηκε από τους Τούρκους και καταδικάστηκε σε ισόβια φυλάκιση. Έχοντας χάσει τα λογικά του από τα βασανιστήρια της φυλακής η οικογένειά του παράλαβε τον Εμμανουήλ (Μανωλάκη) το 1905.

Ο Χριστόδουλος πάντως συνέχισε να δουλεύει για τον αγώνα πρώτα στην Θεσσαλονίκη και μετά στην Νάουσα. Σε στενή επαφή με τις μακεδονικές οργανώσεις της Αθήνας, έφθασε να ταξιδεύει στην Ταγγέρη, για να ζητήσει οικονομική ενίσχυση από τον Μεγιστάνα του Μαρόκου, πολυεκατομμυριούχο ξάδελφό του Γρηγόρη Περδικάρη. Χωρίς αποτέλεσμα, όμως. Αφού γύρισε στην Νάουσα ασχολήθηκε με την οργάνωση του αγώνα και έφερε το ψευδώνυμο του ομηρικού γιατρού «Μαχάων». Ήταν ο πρώτος που συνέδεσε την Νάουσα με το Προξενείο της Θεσσαλονίκης και το Κέντρο (Αθήνα). Είχε νυμφευτεί την Ναουσαία Καλλιόπη Λαμνίδη που έφερε το συνωμοτικό ψευδώνυ-

Συγκέντρωση μακεδονικού κοιμητηρίου στον κήπο Μπαλακάκη στην Αθήνα. Στο μέσο (αρ. 2) διακρίνεται ο πατέρας της Θάλειας, Χριστόδουλος Περδικάρης

μο «Αδελφή Ντίνα». Την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα το σπίτι του έγινε κέντρο περίθαλψης των Ελλήνων ανταρτών, πράγμα που φαίνεται και στα βιβλία της κόρης του. Πέθανε το 1908, αφήνοντας ορφανά τρία παιδιά. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1913, πέθανε και ο αδελφός του.

Ο καπετάν Ακρίτας ή αλλιώς Κωνσταντίνος Μαζαράκης Αινιάν (όπως ήταν το πραγματικό του όνομα) γεννήθηκε το 1869 στο Ναύπλιο. Ο Μαζαράκης μεγάλωσε στην Αθήνα και αποφοίτησε από την στρατιωτική σχολή Ευελπίδων. καθώς και συνεργάστηκε με την νεοσύστατη χαρτογραφική Υπηρεσία. Νεαρός αξιωματικός ακόμη, έλαβε μέρος στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Απογοητευμένος, στράφηκε στην αγωνιζόμενη Μακεδονία κι έγινε ο αρχηγός των ελληνικών ανάρτικων δυνάμεων στην περιοχή της Νάουσας το 1904. Ήταν ο αρχηγός στην μάχη

της Γκολισιάνης στις 30-5-1905, όπου οι Έλληνες πολέμησαν με πολλούς οχυρωμένους Βουλγάρους με αρχηγό τον Λούκα Ιβάνωφ, χωρίς να καταφέρουν να τους νικήσουν. Στα διηγήματα όμως της Θάλειας Σαμαρά, όπου αναφέρεται το γεγονός, τονίζεται ο ηρωισμός των Ελλήνων και οι άσχημες συνθήκες που συνάντησαν στην μάχη, αλλά και η θυσία των νεκρών για την ελευθερία της Μακεδονίας.

Ο Γεώργιος Κατεχάκης ήταν υπολοχαγός πεζικού, γεννημένος το 1881 στην Πόμπια Ηρακλείου. Αποφοίτησε από την στρατιωτική σχολή Ευελπίδων το 1902. Πολύ γρήγορα, το 1904, με απόφαση του Μακεδονικού Κομιτάτου ορίζεται αρχικά ως υπαρχηγός του Μακεδονικού Αγώνα στο Βιλαετί Μοναστηρίου. Έδρασε έτσι αρχικά στην Δυτική Μάκεδονία Το ψευδώνυμό του ήταν «καπετάν Ρούβας». Αργότερα, το 1906, εγκατα-

στάθηκε στην Νάουσα ως μηχανικός με το ψευδώνυμο Γεώργιος Αποστόλου και αναλαμβάνει την διεύθυνση του Κέντρου Μακεδονικού Αγώνα της πόλης και της περιοχής της. Ένα άλλο ψευδώνυμο με το οποίο υπέγραφε ήταν Θεόφιλος.

Στο διήγημα «Στην ρεματιά της προδοσίας» πρωταγωνιστεί ως ο αρχηγός των Ελλήνων που πέφτουν σε ενέδρα από ένα ισχυρό τούρκικο απόσπασμα και δίνουν άνιση μάχη στην Χοντροσούγκλα. Εκεί χάθηκαν πολλά παλικάρια, Κρητικοί σαν τον Κατεχάκη. Ο ίδιος τραυματίστηκε στον ώμο του και τον θεράπευσε ο γιατρός Περδικάρης. Ο Κώστας Γαρέφης έπαιξε σημαντικό ρόλο κατά την διεξαγωγή του Μακεδονικού αγώνα στην περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας. Το ελληνικό σώμα υπό την αρχηγία του Κώστα Γαρέφη αποβιβάστηκε το 1906 στις εκβολές του Λουδία. Μετά από μια

διαδρομή έφτασε στο δυτικό τμήμα της λίμνης Γιαντισών που παρέδωσε τα όπλα στο σώμα όπου υπήρχε εκεί. Το σώμα του Γαρέφη στα τέλη Ιουνίου πέτυχε μεγάλη νίκη κατά του σώματος του Ντάνεφ. Το σώμα του Γαρέφη ξεχωρίζει για τις πολλές επιτυχίες και νίκες του, όπως αυτή στη Καρατζόβα όπου εξόντωσε τους τροφοδότες πολλών κομιτατζήδων (Καρατάσου, Λούκα και Τσότου).

Σημαντικότερο γεγονός αποτελεί η μάχη της 6ης Αυγούστου το 1906, που περιγράφεται στο διήγημα «Κώστας Γαρέφης». Τότε ο καπετάν Γαρέφης με το σώμα του έκανε ξαφνική έφοδο στα σαρακατσάνικα καλύβια, όπου κοιμόντουσαν οι Βούλγαροι κομιτατζήδες. Δεκατέσσερις από αυτούς σκοτώθηκαν, ανάμεσά τους κι ο βοεβόδας Λούκας Ιβάνωφ που πρωταγωνίστησε από πλευράς Βουλγάρων στην μάχη της Γκολισιάνης, όμως ο Γαρέφης πληγώθηκε και ο ίδιος μαζί με άλλους Έλληνες οπλίτες. Τελικά δεν κατάφερε να νικήσει τα τραύματα του και έτσι πέθανε. Θάφτηκε στην Γκραντέσνιτσα του Μορίχοβου. Ο μακεδονομάχος Κωνσταντίνος Δημητριάδης καταγόταν από παλιά οικο-

γένεια της Νάουσας όπου γεννήθηκε στα 1865. Ήταν δημοδιδάσκαλος και σπούδασε στη Θεσσαλονίκη με έξοδα της οικογένειας Δούμπα. Ήταν αξιωματούχος του κομιτάτου της Νάουσας (αντιπρόεδρος της επιτροπής του Μακεδονικού Αγώνα). Έδρασε ως σύνδεσμος και αγγελιοφόρος μεταξύ των ανταρτικών ομάδων του Βερμίου

...πριν τον Μακεδονικό Αγώνα είχε ξεκινήσει η ανάπτυξη της ναουσαϊκής βιομηχανίας και στις αρχές του 20ου αι. είχαν ιδρυθεί νηματοουργεία, κλωστήρια, εριουργεία και υφαντουργεία...

συνεργαζόμενος με τους καπετάνιους Ακρίτα, Ρούβα και Άγρα (Τέλλος Αγαπηνός). Συχνά αναφέρεται στις επιστολές τους με το ψευδώνυμο Ερμής. Ήδη πριν τον Μακεδονικό Αγώνα, από το 1874, είχε ξεκινήσει η ανάπτυξη της ναουσαϊκής βιομηχανίας. Στις αρχές του 20ου αι. είχαν ιδρυθεί νηματοουργεία, κλωστήρια, εριουργεία και υφαντουργεία. Τα πιο γνωστά

από τα οποία ήταν το νηματοουργείο Λόγγου-Κύρτση-Τουρπάλη (1874) που αποτέλεσε τη βάση για την μετέπειτα βιομηχανική ανάπτυξη της πόλης, το βαμβακοκλωστήριο Μπίλη-Τσίτση (1887), η εταιρεία Γρηγορίου Τσίτση (Κόκκινου), Γκούντα-Καράτζια (1890) και τα εριουργεία Λαναρά-Πεχλιβάνου (1870-1880). Πολλοί από τους βιομηχάνους αυτούς έδρασαν ως μέλη της οργανωτικής επιτροπής του Μακεδονικού Αγώνα στην Νάουσα και αναφέρονται από την Θάλεια Σαμαρά στα διηγήματά της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο Δημήτριος Λόγγος, ο οποίος αναφέρεται στο επεισόδιο της εκτέλεσης του Άγρα και του Μίγγα.

Επίλογος

Η Νάουσα μέσα στο έργο της Θάλειας Σαμαρά είναι μια αγωνιζόμενη πόλη. Προασπίζεται πάντα δύο αξίες: την ελευθερία και την συνέχεια της ελληνικής ιδέας. Μέσα από τους αγώνες, είτε είναι η Επανάσταση είτε είναι ο Μακεδονικός Αγώνας, φαίνεται η φιλοπατρία των Ναουσαίων, η αγάπη τους για την ελευθερία, η φιλανθρωπία και ότι είναι αδύνατο να ζούνε στην σκλαβιά. ■

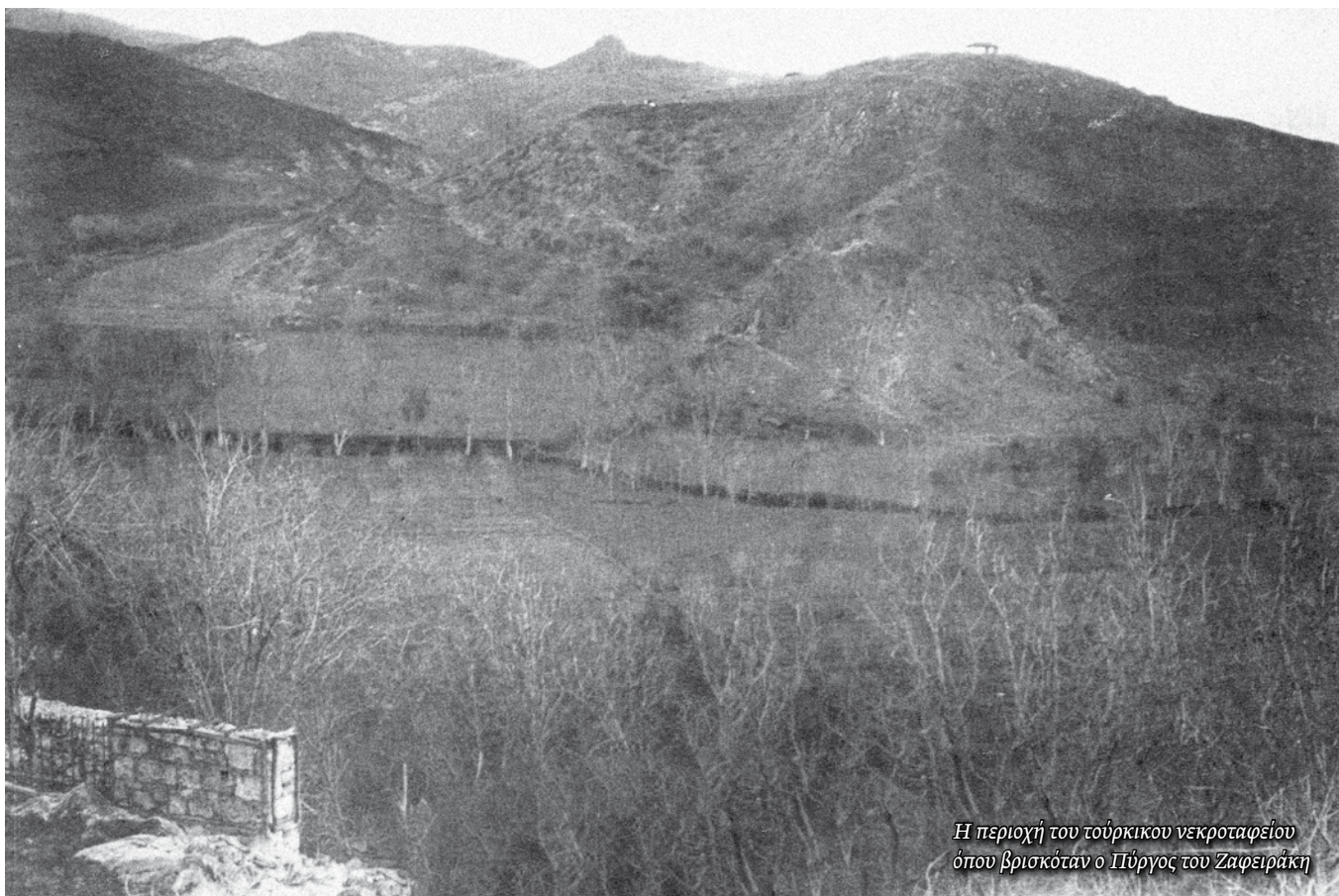
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΡΓΟ

1. Τάκης Μπάιτσης, «Θάλεια Σαμαρά. Η ζωή και το έργο της», Νιάουστα 41 (1987) σελ. 166-169
2. Πέτρος Δεινόπουλος, «Θάλεια Σαμαρά», Νιάουστα 68 (1994) σελ. 138-139
3. Παντελής Πάσχος, «Βίος και πολιτεία της Θάλειας Σαμαρά», Προσωπογραφικά και Ιστορικά. Πρακτικά Συνεδρίων και Ημερίδων, Βέροια 2009.
4. Βαθμολογία Παρθενωγαγείου Ναούσης, έτη 1897-1906 και 1906-1910.
5. Γιώργος Τούρας, Σεφέρτζιο 1897-1997: Εκατό χρόνια ζωής, Βέροια.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

1. Αντώνιος Κολτσίδας, Η επανάσταση και η καταστροφή της Νάουσας το 1822, Βέροια 2010
2. Γεώργιος Μάλλιος, «Ο φιλογενέστατος κύριος Δημήτριος Ίπατρος... είκοσι χρόνια μετά», Νιάουστα τχ.150-151 (2015) σελ.52-60
3. Ευστάθιος Στουγιαννάκης, Ιστορία της πόλεως Ναούσης, Θεσσαλονίκη 1993.
4. Αννίτα Πρασά, «Νάουσα, Η επανάσταση και η καταστροφή της πόλης», Ιστορικά, τεύχος 29 Απριλίου 2004, σελ. 18-27
5. Ελένη Μήτσιαλα-Ζεγκίνη, «Το μνημείο του Δημητρίου Τσάμη Καρατάσου», Νιάουστα τχ.60 (1992) σελ. 112-1116

6. Λάμπρος Τουφεξής, «Ο θρυλικός Μακεδονομάχος Τέλος Άγρας», Νιάουστα 84-85 (1998) σελ. 22-26
7. Τάκης Μπάιτσης, «Ο εθνομάρτυρας Αντώνης Μίγγας», Νιάουστα τχ. 152 (2015) σελ. 14-15
8. Τάκης Μπάιτσης, «Οι αδελφοί Περδικάρη, Χριστόδουλος και Μανωλάκης, και η προσφορά τους στον Μακεδονικό Αγώνα», Νιάουστα τχ. 44 (1988) σελ.111 και 113
9. Τάκης Μπάιτσης, Νάουσα. Οι βιομηχανίες του χθες, Νάουσα 1997.
10. Ήρα Καραγιαννοπούλου, «Γεώργιος Καραγιαννόπουλος (Παπαγιώργης Λυμπινιάς): ένας Ναουσαίος στη δίνη του Μακεδονικού Αγώνα», Νιάουστα, τχ. 140-141 (2012) σελ.12-17
11. Κωνσταντίνος Δημητριάδης, «Ο Μακεδονομάχος Κωνσταντίνος (Μπέμπης) Δημητριάδης», Νιάουστα τχ. 140-141 (2012) σελ.5-7
12. Στέργιος Αποστόλου, «Η μάχη της Γκολισιάνης», Νιάουστα τχ.50 (1990) σελ. 4-8
13. Στέργιος Αποστόλου & Εμμανουήλ Βαλσαμίδης, Η μάχη της Χοντροσούγκλας, Νάουσα 2006.
14. Γεώργιος Τουσίμης, «Ο Μακεδονικός Αγώνας στην περιοχή Νάουσας-Βερμίου 1904-1908», Νάουσα 19ος αι., Νάουσα 1999, σελ. 145-177
15. Το Μεγάλο Συναξάρι. Αφανείς γηγενείς Μακεδονομάχοι, Θεσσαλονίκη 2011.

Η περιοχή του τούρκικου νεκροταφείου
όπου βρισκόταν ο Πύργος του Ζαφειράκη

Ο ΧΑΛΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΤΟ 1822 ΑΠΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΑΡΧΕΙΟ

Τα κείμενα που δημοσιεύονται στη συνέχεια αποτελούν μέρος του αρχείου του Ν. Τότσιου, που ήρθε στα χέρια μου τον τελευταίο χρόνο. Ο Ν. Τότσιος ήταν διοικητής στη Βέροια το 1919 και ανέθεσε σε γνώστες της αραβικής γραφής να μεταφράσουν μέρος του τοπικού ιεροδικαστικού κώδικα. Μέσα από αυτό το αρχείο αντλούμε πολλά ιστορικά στοιχεία για τον τόπο μας. Για φορολογίες, για την στρατολόγηση του 1705, για τις σχέσεις της Υψηλής Πύλης με τον Αλή Πασά των Ιωαννίνων, για το μεγάλο χαλασμό της Νάουσας του 1822, για την λαφυραγώγηση του τόπου και την εκποίηση των λαφύρων.

Παρουσιάζει ο
Τάκης Μπάισης

Παρακάτω μεταφέρω ακριβώς όπως είναι καταχωρημένη η βιογραφία του σφαγέα της πόλης μας κατά την Επανάσταση του 1822 Εμπού Λουμπούτ

Πασά, έναν κατάλογο με τα χωριά, τα μοναστήρια και τις εκκλησίες της περιοχής που καταστράφηκαν από τους Οθωμανούς, μια διαταγή

του Υψηλού Ντιβανίου Θεσσαλονίκης που αναφέρεται στην «εργολαβική» εκποίηση και εκμετάλλευση των λαφύρων από την καταστροφή της πόλης και της περιοχής και τέλος έναν κατάλογο εισπραχθέντων ποσών και αποσταλέντων στην Υψηλή Πύλη από αυτήν την εκποίηση.

1. Μεχμέτ Εμίν Πασάς Εμπού Λουμπούτ, ο σφαγέας της Νάουσας

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Σταχυολογείσθαι εκ του ιεροδικαστικού αρχείου Βεροίας συναφείς τη ιστορία της Ναούσης και αναγόμεναι εις το πρόσωπον και την βιογραφίαν του Μεχμέτ Εμίν Πασά του επικληθέντος Εμπού Λουμπούτ (ροπαλοφόρου).

Ο Μεχμέτ Εμίν Πασάς τυγχάνων Άραψ την καταγωγήν εγεννήθη εν Δαμασκώ, διό και απεκλήθη Σαμλή Μεχμέτ Πασά, ήτοι Μεχμέτ Πασάς ο Δαμασκηνός. Ούτος, είτε λόγω του αιμοβόρου είτε λόγω του τολμηρού και σθεναρού του χαρακτήρος, έλαβε το επώνυμο ΕΜΠΟΥ ΛΟΥΜΠΟΥΤ, όπερ εν τη Αραβική γλώσση σημαίνει ροπαλοφόρος, παραγόμενον εκ του εμπού = φέρων και λουμπούτ = ρόπαλον.

Ο Εμπού Λουμπούτ Πασάς εν τη διοικήσει του τουρκικού κράτους εμφανίζεται το πρώτον κατά το 1816 ως μουτσελίμης (αναπληρωτής διοικητού) του Σαντζακίου της Ιόππης (Γιάφα), όποτε έδρασε κατά του Μουσταφά Πασά εις τας κατά των επαναστατών Αράβων της Συρίας εκστρατείας υπό τον ως άνω Πασά του Σαντζακίου της Αλεξανδρείας, υπό του οποίου κληθείς κατά το 1819, μετέβη εις Αλεξανδρείαν, ένθα παρέμεινε μέχρις Αυγούστου του 1821. Κατά μήνα Αύγουστον του 1821 φέρεται ούτος αποβιβασθείς εις Θεσσαλονίκη μετά του ως άνω Μουσταφά Πασά, διορισθέντος τότε υπό του Σουλτάνου ως διοικητού των Σαντζακίων Ελμπασάν και Αχρίδος, υπό τον όρον να βαδίσει μετά του υπ αυτόν στρατού κατά του εν επαναστάσει διατελούντος τότε Τεπελενλή Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Εν Θεσσαλονίκη κατά την εποχήν εκείνην διοικητής ήτο ο Χουσεΐν Πασάς, ον αργότερον αποσταλέντα ωσαύτως κατά του Αλή Πασά ανεπλήρου ο μουτσεσερίφης Ιουσούφ Βής, όστις ευρισκόμενος εν δυσχερεί θέσει τότε και μη δυνάμενος να καταπνίξει την επανάστασιν της Κασσάνδρας και Αγίου

Όρους, εξήτησε βοήθειαν και συνδρομήν παρά του διερχομένου ως είρηται Μουσταφά Πασά. Τότε ο Μουσταφά Πασάς, δι' εκθέσεως του εκ Θεσσαλονίκης προς τον Χαλίφην Άνακτα, υπέδειξε και συνέστησε όπως αποσταλεί κατά των επαναστατών Χαλκιδικής ο υπ' αυτόν Μεχμέτ Εμίν, ως μόνος κατάλληλος διά την προκειμένην επιχείρησιν. Η σύστασις αυτή του Μουσταφά Πασά εισηκούσθη παρά του Χαλίφη, όστις την 24η Οκτωβρίου 1821 δι' αυτοκρατορικού φερμανίου, διόρισε τον εν λόγω Μεχμέτ Εμίν ανεξάρτητον στρατάρχην προς κατάπνιξιν επαναστάσεως Χαλκιδικής.

Ούτος πράγματι επικεφαλής στρατού στρατολογήντος εκ Θεσσαλονίκης και των πέριξ και τη συνδρομή του Μουσταφά Πασά εβάδισε κατά των επαναστατών, κατορθώσας να καταπνίξει το μεν δι' αίματος το δε διά δόλου την επανάστασιν Κασσάνδρας και Αγίου Όρους. Συνεπεία των κατορθωμάτων του τούτων, ο Μεχμέτ Εμίν Πασάς απέσπασε τους επαίνους του τότε Σουλτάνου Μαχμούτ του Β', όστις διά φερμανίου εκδοθέντος τη 23 Φεβρουαρίου 1822, εις ανταμοιβήν των υπηρεσιών του τούτων, διόρισε αυτόν τακτικόν διοικητήν (σαντζάκ μουτσεσαρίφ) των ηνωμένων σαντζακίων Θεσσαλονίκης και Καβάλας, απονείμας αυτώ συνάμα τον τίτλον του Βεζύρου.

Ο Μεχμέτ Εμπού Λουμπούτ Πασάς άμα ως διωρίσθη διοικητής Θεσσαλονίκης, αμέσως αντικατέστησε όλους τους αξιωματικούς και πολιτικούς υπαλλήλους δι' εμπίστων του προσώπων. Ως δε εκ των ονομάτων των κατά αντικατάστασιν διορισθέντων υπαλλήλων προκύπτει, το πλείστον τούτων ήσαν Άραβες την καταγωγήν. Η αργότερον δράσις του ειρημένου Εμπού Λουμπούτ Πασά, ως και υπ' αυτού καταστροφή της πόλεως Ναούσης πραγματεύεται εν τοις συνημμένοις τω παρόντι οικείοις εγγράφοις. Εκ των εγγράφων και διαταγών του ο Εμπού Λουμπούτ Πασάς φαίνεται ότι ήτο άνθρωπος τόσον ευφυής και δοξομανής, όσον ύπουλος, σατραπικός και αιμοβόρος, καθ' όσον άπασαι αι διαταγαί είναι συντεταγμένα με πνεύμα επιτακτικόν και απειλητικόν, εις πομπώδες ύφος αραβοτουρκικόν.

Βεβαίοι την ακρίβεια της μεταφράσεως εκ του οικείου ιεροδικαστικού κώδικος.

Εν Βεροία τη 30η Δεκεμβρίου 1919
Ο διευθυντής του μεταφραστικού γραφείου Βεροίας

...ο Εμπού Λουμπούτ φαίνεται ότι ήτο άνθρωπος τόσον ευφυής και δοξομανής, όσον ύπουλος, σατραπικός και αιμοβόρος...

Ο καταρράκτης του ποταμού Αράπιτσα στην περιοχή «Στουμπάνοι» όπου θυσιάστηκαν οι Ναουσαίες Ηρωίδες (αρχείο Τάκη Μπάιτση)

...ο Λουμπούτ εγκαλείται από την Υψηλή Πύλη για παραβιάσεις καθήκοντος και οικονομικές καταχρήσεις και εκτελείται...

Σημείωση Τάκη Μπάιτση: Το 1825, τρία έτη μετά την επανάσταση και τον χαλασμό της Νάουσας, ο Λουμπούτ εγκαλείται από την Υψηλή Πύλη για παραβιάσεις καθήκοντος και οικονομικές καταχρήσεις και εκτελείται.

2. Κατάλογος χωρίων και μοναστηρίων κατεστραφέντων υπό του Μεχμέτ Εμπού Λουμπούτ

Χωρία: Άνω Λουζίτσα, Κάτω Λουζίτσα, Διρμάνι, Δόβρα, Άνω Κοπανός, Κάτω Κοπανός, Νεοχώρι, Άνω Σέλι, Κάτω Σέλι, Αρκουδοχώριον, Τσιόρνοβον, Γκολισιάνη, Τουρκοχώρι, Δυαβόρνιτσα, Όσλιανη, Κουτσούφλιανη, και λοιπά χωρία ανερχόμενα εν όλω εις 50 περίπου.

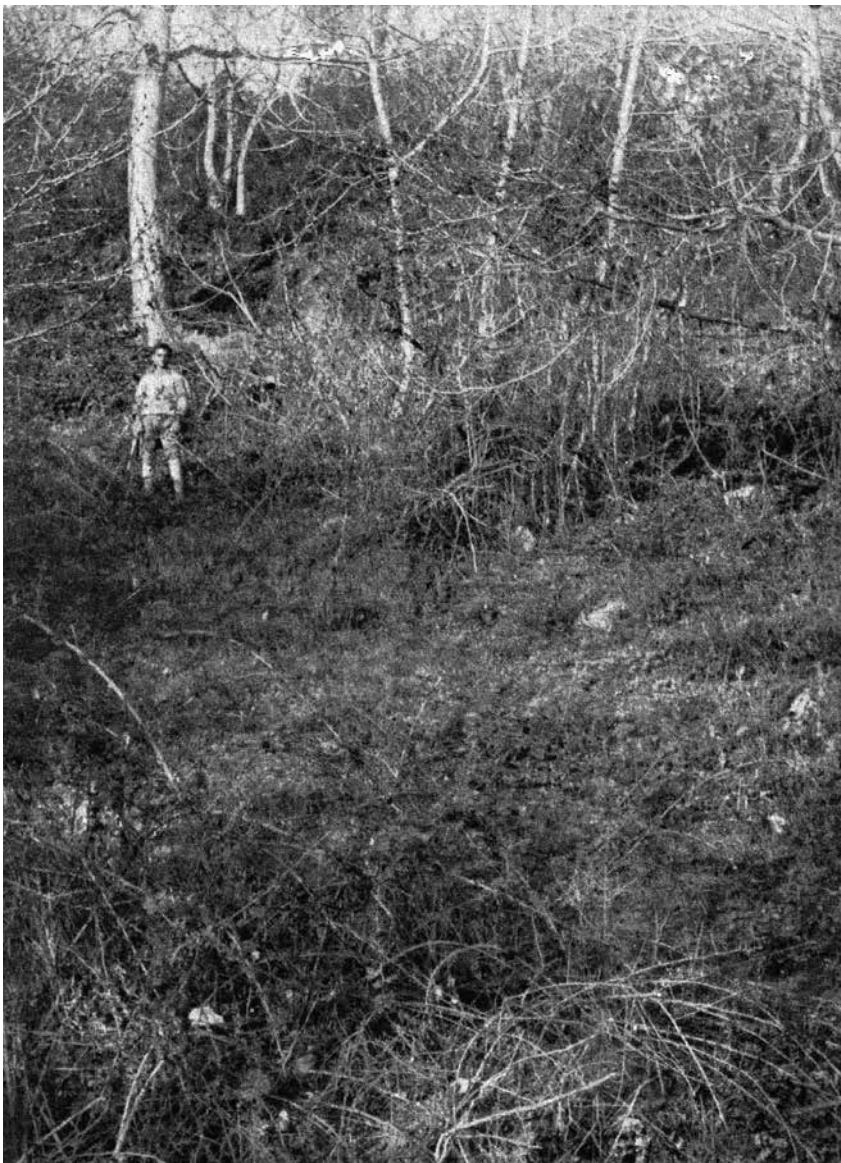
Μοναστήρια και Εκκλησiae: Καλλίπετρα, Αγίου Προδρόμου, Προφήτου Ηλία, Μοντασαλής, Ντοβράς, Αγία Σωτήρα Νιαούσσης, Άγιος Νικόλαος Νιαούσσης.

3. Αναφορά για την εκμετάλλευση και εκποίηση των λαφύρων και η ανάθεση της εμπορευματοποίησης τους

Προς τον πανιερώτατον και σοφολογιότατον ιεροδικαστήν Βεροίας και πάντας εν γένει τους άρχοντας και ισχυρούς του τόπου ων την δόξαν και ισχύν αυξάνει Κύριος

Διά της παρούσης υψηλής ημών διαταγής φέρομεν εις γνώσιν υμών ότι εμφανισθέντες ενώπιον του υψηλού μου Ντιβανίου οι εκ των μεγαλεμπό-

Στην περιοχή «Κιό-σκι» όπου βρέθηκαν οστά των θυσιασθέντων Ναουσαίων κατά το Ολοκαύτωμα της πόλης το 1822 (αρχείο Τάκη Μπάιτση)

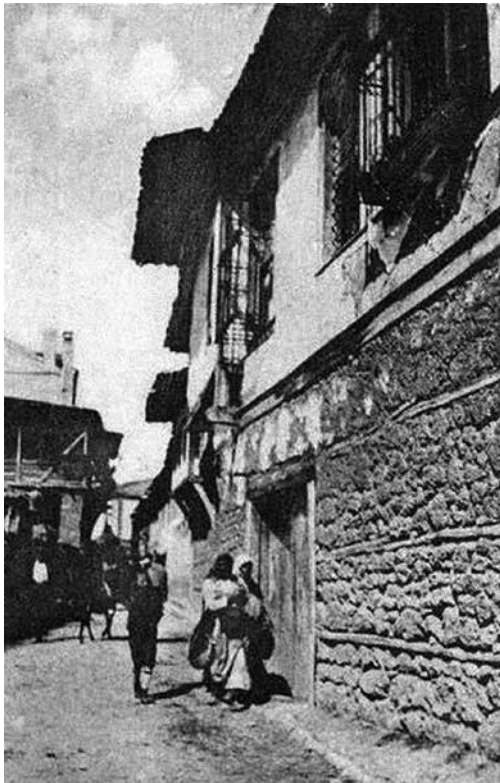
ρων Θεσσαλονίκης Σολομών Πασαριά και Αελιών Ασακή, Ιουδαίοι, υπέβαλλον την παράκλησιν όπως επιτραπεί εις αυτούς και μεταβώσιν εις Βέροιαν και εκλέξουσιν μεταξύ των δημευθέντων και εκείσε αποσταλέντων και συγκεντρωθέντων κινητών πραγμάτων των απίστων επαναστατών διάφορα πράγματα της αρεσκείας των επί σκοπώ να αγοράζουσι ταύτα έναντι κανονισθησομένου αντιτίμου και μεταφέρουσι εκείθεν εις Θεσσαλονίκην.

Οι ειρηνέμοι Ιουδαίοι έμποροι τυγχάνουσιν εγνωσμένων φρονημάτων, επιδείξαντες και παράσχοντες από της εκρήξεως της επαναστάσεως των βρομερών Ρουμ προς το υψηλόν Ντιβάνιον της Θεσσαλονίκης και προς το μέγα κράτος των πιστών του Ισλάμ πολλές και μεγάλας εκδουλεύσεις και υπηρεσίας, τόσοις κατά τας εκστρατείας της Κασσάνδρας και

του Αγίου Όρους καθ' ας ούτοι μεσολαβήσαντες εις τας μεταξύ του στρατηγείου ημών και των απίστων επαναστατών περί ειρηνεύσεως και συμβιβασμού διαπραγματεύσεις, κατόρθωσαν να πείσωσιν τους τελευταίους τούτους όπως επανέλθωσιν εις την οδόν της υποταγής και μετανοίας, όσον και κατά την παρούσαν εκστρατείαν καθ' ην παλλαπλώς και μετ' αυταπαρνησίας υπεστήριξαν τα στρατεύματα ημών προς κατατρόπωση και εξόντωση των αχαρίστων και μισαρών επαναστατών της Ναούσης.

Έχοντες λοιπόν υπ' όψιν τας πολλαπλές ταύτας υπηρεσίας των εξεχωρίσαμε εις αυτούς ενταύθα μέρος των δημευθέντων πραγμάτων και εξοντθέντων απίστων έναντι ορισμένου τιμήματος, ηυδοκήσαμε δε να εισακούσομεν και την παράκλησιν των ταύτην όπως επιτραπεί αυτοίς και μεταβώσιν

...μεταξύ των
δημευθέντων
και εκείσε απο-
σταλέντων και
συγκεντρωθέν-
των κινητών
πραγμάτων των
απίστων επανα-
στατών...

εις Βέροϊαν διά τον αυτόν σκοπόν.

Παραγγέλλομεν και διατάσσομεν συνεπώς υμάς όπως άμα ως φθάσωσιν ούτοι εις Βέροϊαν μετά των υπ' αυτούς πεντήκοντα πέντε Εβραίων υπηρετών επιτρέψετε όπως εκλέξωσιν και εξαγοράσωσιν όσα πράγματα ήθελον αρέσει εκ των εκείσε συγκεντρωθέντων λαφύρων κανονίζοντες το καταβλητέον παρ' αυτών αντίτιμον.

Όσαύτως παραγγέλλομεν εις υμάς και πάντας του αξιωματικούς όπως υποβοηθήσετε και επιτρέψητε ίνα μεταφέρουσι ούτοι εις Θεσσαλονίκη τα παρ' αυτών εξαγορασθέντα και εξαγορασθησόμενα λάφυρα διευκολύνοντες την ελευθέραν μεταφοράν και διάβασιν των εν λόγω πραγμάτων εις τους υπ' αυτούς αχθοφόρους και υπηρέτας.

Δεν παραλείπομεν να υπομνήσωμεν υμίν την ακριβή εκτέλεσιν της παρούσης ημών και αποφυγήν εκ μέρους σας πάσης εναντίας ενεργείας.

Εγράφη εκ του Ντιβανίου Θεσσαλονίκης και εν τω στρατοπέδω της Ναούσσης τη 23η του μηνός Σεβάλ εν έτει 1237».

4. Κατάλογος εισπραχθέντων ποσών και αποσταλέντων στην Υψηλή Πύλη

- Εισπραχθέν αντίτιμον εκ των δημευθέντων και

εκποιηθέντων πραγμάτων των απίστων κατοίκων Ναούσσης διά χειρός των Εβραίων 284.000 γρόσια

- Εισπραχθέν αντίτιμον εκ των εκποιηθέντων πραγμάτων του απίστου οπλαρχηγού Ναούσσης Ζαφειράκη διά χειρός Εβραίων 9.000 γρόσια

- Εισπραχθέν αντίτιμον εκ των εκποιηθέντων πραγμάτων ωσαύτως του αρχιεπαναστάτου Μαλάμου διά χειρός των Εβραίων 2.500 γρόσια

- Εισπραχθέν αντίτιμον εκ των εκποιηθέντων πραγμάτων του κατηραμένου οπλαρχηγού Γάτσου διά χειρός Εβραίων 5.200 γρόσια.

- Εισπραχθέν αντίτιμον εκ των εκποιηθέντων πραγμάτων του οπλαρχηγού ωσαύτως Καρατάσιου διά χειρός του Τσελεμπί Μεχμέτ 4.200 γρόσια.

- Όσαύτως δι' εισπραχθέν αντίτιμον εκ των εκποιηθέντων πραγμάτων του οπλαρχηγού Βλαχοδήμου διά χειρός Χουσεΐν Αγά: 2.200 γρόσια.

- Όσαύτως δι' αντίτιμον εκποιηθέντων πραγμάτων οπλαρχηγού Μαρκούση ή Μαρκοβίτση διά χειρός Απτός Αγά: 1.500 γρόσια

- Διά αντίτιμον εισπραχθέντων εκ των εκποιηθέντων μαλαματικών και ασημικών των Εκκλησιών και Μοναστηρίων των απίστων κατοίκων Ναούσσης διά χειρός Εβραίων: 24.500 γρόσια

- Διά αντίτιμον εισπραχθέν εκ των δημευθέντων και εκποιηθέντων πραγμάτων των απίστων επαναστατών Χωροπανίου: 14.000 γρόσια.

- Διά αντίτιμον εισπραχθέν εκ των δημευθέντων και εκποιηθέντων πραγμάτων των απίστων κατοίκων Αρκουδοχωρίου: 4.400 γρόσια.

- Δι' όσα εισεπράχθησαν εκ των προκρίτων κατοίκων Βεροΐας έναντι των εις αυτούς διανεμηθέντων και εκχωρηθέντων ανηλίκων αιχμαλώτων των απίστων κατοίκων Ναούσσης: 22.000 γρόσια.

- Το όλον γρόσια 373.500. Εισεπράχθησαν ποσά εν όλω γρόσια 373.500. Αφαιρούνται τα ως άνω έξοδα 104.310. Υπόλοιπον 269.190. Εκπίπτουνται δι' όσα υψηλή διαταγή του Ντιβανίου εγένετο έκπτωσις εκ λογαριασμού των Εβραίων Σολομών και Αελιών 40.000. Υπόλοιπον καθαρόν 229.190 γρόσια.

Το ως άνω υπόλοιπον εκ διακοσίων είκοσιν εννέα χιλιάδων εκατόν εννενήκοντα γροσίων 129.190 γροσίων παρεδόθη εις το υψηλόν Ντιβάνιον της Θεσσαλονίκης τη εικοστή εβδόμη του μηνός Ρετζέπ εν έτει 1237. **■**

...μεταφέρουσι ούτοι εις Θεσσαλονίκη τα παρ' αυτών εξαγορασθέντα και εξαγορασθησόμενα λάφυρα διευκολύνοντες την μεταφοράν...

ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΦΤΕΙΑΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γράφει ο Στέργιος Σπ. Αποστόλου, Ιστορικός Ερευνητής - Συγγραφέας

Η εφημερίδα της Θεσσαλονίκης «ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ» της 28ης Απριλίου 1926, αριθ. φύλ. (7236) 326, έτος 23ον, με σχετικό δημοσίευσμά της μας πληροφορεί τα κατωτέρω για τα αρχεία της Μουφτείας Βέροιας.

«Η περί Μακεδονίας ωραία διάλεξις του αγαπητού φίλου κ. Κατωπόδη και εις την οποίαν γίνεται λόγος περί Σουλτανικών φερμανίων, αποσταλέντων προς τας αρχάς του τόπου, έφερεν εις την μνήμην ημών το γεγονός ότι κατά το έτος 1921 λόγιός τις επεσκέφθη την Βέρροϊαν και την Νάουσαν και κατέγινεν εις την μελέτην των αρχείων των δύο τούτων Μακεδονικών πόλεων. Μεταξύ των άλλων εμελέτησε

και το αρχείον της Μουφτείας, όπου ανεκάλυψεν ογκώδη φάκελλον περιέχοντα Αυτοκρατορικά φερμάνια, σχετιζόμενα με την νεωτέραν Ελληνικήν ιστορίαν και ιδίως με τα γεγονότα της Επανάστασεως του 1821. Μεταξύ των φερμανίων τούτων συμπεριλαμβάνετο και εν του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοφυσού, εις το οποίον εγένετο λόγος περί της ναυμαχίας της Ναυπάκτου και των ναυτικών και στρα-

τιωτικών επιχειρήσεων κατά των Ενετών. Εις το φερμάνιον τούτο ανεφέρετο ότι μετά το ατυχές δια τους Τούρκους αποτέλεσμα της ναυμαχίας εκείνης, ο Σουλτάνος διέταξεν την εις θάνατον καταδίκην 200 και πλέον Τούρκων, πολιτικών και στρατιωτικών, διότι επέδειξαν ανικανότητα ή δειλίαν. Τα πολύτιμα ταύτα φερμάνια, τα οποία διεσώθησαν δια των αιώνων, παρέλαβεν ο τότε υποδιοικητής Βερροίας και διέταξε

την μετάφρασίν των. Αι μεταφράσεις αύται απεστάλησαν εις την Γ. Διοίκησιν, ενθυμούμεθα δε επί τη ευκαιρία εκείνη και η «Νέα Αλήθεια» και άλλαι συναδέλφει (Σ.Σ. εφημερίδες) εδημοσίευσαν ανά εν εκ των φερμανίων εκείνων. Γενικός Διοικητής τότε ήτο ο κ. Στάης. Έκτοτε αγνοούμεν τελείως την τύχην των πολυτίμων αυτών δια την Ελληνικήν ιστορίαν εγγράφων, νομίζομεν δε ότι θα ήξιζε τον κόπον να ασχοληθούμε με το ζήτημα τούτο οι παρ' ημίν έφοροι των αρχαιοτήτων, οι οποίοι έχουν καθήκον να ερευνήσουν και να ανακαλύψουν το καταφύγιον του εν λόγω αρχείου».

Την επομένη, 29η Απριλίου 1926, η ίδια εφημερίδα και στο υπ' αριθ. (7237) 327, έτος 23ον φύλλο της, δημοσιεύει τα κατωτέρω, σχετικά με το προηγούμενο περί των αρχείων της Μουφτείας Βέροιας δημοσίευσμά της:

«Μετ' ευχαριστήσεως εξαγγέλομεν εις τους αναγνώστας ημών ότι το πολύτιμον αρχείον της Μουφτείας Βερροίας δεν απωλέσθη, ως επιστεύθη αρχικώς. Έχουν αποσταλεί εις το Υπουργείον των Εσωτερικών υπό της Γεν. Διοικήσεως δια του υπ' αριθμόν 3388 εγγράφου υπό χρονολογίαν 16 Φεβρουαρίου 1921. Τα αρχεία τούτα πρέπει να είναι κατατεθειμένα είτε εις την Εθνικήν Βιβλιοθήκην είτε εις την Βιβλιοθήκην της Βουλής. Ελλείψει χώρου σήμερον, θα παράσχωμεν αύριον πλείονας σχετικές πληροφορίας».

Πράγματι, στο αμέσως επόμενο φύλλο της υπ' αριθ, (7238) 328, έτος 23ον, της 30ής Απριλίου 1926, η εφημερίδα «ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ» επανέρχεται με δημοσίευσμά της στο θέμα των αρχείων της Μουφτείας Βέροιας, το οποίο έχει ως ακολούθως:

«Είχομεν χθές την ευχαρίστησιν να αναγγείλωμεν ότι το πολύτιμον αρχείον της Μουφτείας Βερροίας δεν απωλέσθη, αλλ' ότι έχει αποσταλή εις Αθήνας, άγνωστον εις ποίαν βιβλιοθήκην κατακείμενον. Το αρχείον τούτο, ανακαλυφθέν εις τα υπόγεια της Μουφτείας Βερροίας, μετεφέ-

θη εις το Διοικητήριον. Ο νύν νομάρχης Θεσσαλονίκης κ. Τότσιος, διορισθείς προ του 1920 υποδιοικητής Βερροίας, εύρε το αρχείον τούτο παρερριμμένον εις μίαν κατεστραμμένην αίθουσαν του Διοικητηρίου, κινδυνεύον να υποστή κατστροφάς από τον καιρόν, τους ανθρώπους και τους ποντικούς. Εζήτησε τότε μίαν πίστωσιν από τον Γεν. Διοικητήν κ. Αδοσίδην δια να τακτοποιήση το αρχείον και να το μεταφράση εις την Ελληνικήν.

Ο κ. Αδοσίδης παρέσχε μικράν πίστωσιν, ο δε κ. Τότσιος ανέθεσεν εις τον τουρκομαθή Σωκράτην Αναγνωστίδην να προβή εις την μετάφρασιν του αρχείου. Ο κ. Αναγνωστίδης μετέφρασε περί τα 100-150 έγγραφα μετά μεγάλης ακριβείας, αποδώσας τελείως το πνεύμα και το γράμμα αυτών. Τα με-

...το 1920 ο Υποδιοικητής της Βέροιας Τότσιος μετέφερε το αρχείο της Μουφτείας Βέροιας, στη Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης και από εκεί στην Αθήνα...

ταφρασθέντα έγγραφα ανάγονται κυρίως εις την επανάστασιν της Βερροίας και της Ναούσσης κατά των Τούρκων και εις τα σκληρά μέτρα, τα οποία εχρησιμοποίησαν κατά την διαταγήν του Σουλτάνου προς κατάπνιν της επαναστάσεως. Άλλα έγγραφα αναφέρονται εις την επανάστασιν της Χαλκιδικής. Τινά των εγγράφων τούτων εδημοσιεύθησαν υπό της «Νέας Αληθείας» και άλλων συναδέλφων ενταύθα. Αλλά το αρχείον τούτο, αποτελούμενον εκ 200 και πλέον χειρογράφων τόμων, έχον δε την αρχήν του αφ' ής εποχής κατελήφθη η Βέρροια υπό των Τούρκων, δεν ήτο εύκολον να μεταφρασθή υπό ενός και μόνον ανθρώπου. Λόγω λοιπόν της σπουδαιότητός του και προς προφύλαξιν του, ο κ. Τότσιος εφρόντι-

σε να μεταφερθή εις την Θεσσαλονίκην. Ως εγγράφομεν δε χθές η Γεν. Διοίκησης δια του υπ' αριθμόν 3388 και υπό χρονολογίαν 16 Φεβρουαρίου 1921 εγγράφου της απέστειλε το αρχείο τούτο εις Αθήνας.

Το αρχείον λοιπόν είναι σεσωσμένον. Επειδή όμως τούτο ενδιαφέρει κατ' εσχρήν την Μακεδονίαν και αφού η Θεσσαλονίκη απέκτησε Μουσείον, θα αποκτήσῃ ασφαλώς και Βιβλιοθήκην, το αρχείον τούτο πρέπει να επιστρέψει ενταύθα και να σχηματισθή εκ τουρκομαθών επιτροπή η οποία επί αμοιβή να μεταφράσῃ ολόκληρον το αρχείον, εις το οποίον περιέχονται πολυτιμότητας πληροφορίαι, αι οποίαι θα αποτελέσουν ανεκτιμήτου αξίας συμβολήν εις την εν γένει Εθνική Ιστορίαν, της Μακεδονίας ιδιαιτέρως. Από τον Νομάρχην μας κ. Τότσιον, όστις τόσον ενεργόν έλαβε μέρος εις την υπόθεσιν ταύτην, αναμένομεν μετά πεποιθήσεως εις την ενέργειαν των δεόντων, ίνα το εν λόγω αρχείον μεταφερθή ενταύθα, ως τάχιστα και κατά τον ασφαλέστερον τρόπον, καθώς και τας περαιτέρω ενεργείας δια την μετάφρασιν και τακτοποίησιν αυτού. Θα είναι τούτο μία μεγάλη υπηρεσία, την οποίαν θα προσφέρῃ ο κ. Τότσιος και δια την οποίαν ο τόπος θα τω οφείλῃ χάριν».

Προφανώς, τα αρχεία της Μουφτείας Βέροιας είναι αυτά του Ιεροδικείου Βεροίας και Ναούσσης. Από τα γραφόμενα στα ανωτέρω δημοσιεύματα προκύπτει ότι το αρχείο της Μουφτείας Βέροιας αποτελούνταν από 200 και πλέον χειρόγραφους τόμους, ότι, αφού μεταφράστηκαν από αυτό περί τα 100-150 έγγραφα από τον τουρκομαθή Σωκράτη Αναγνωστίδη, τα υπόλοιπα παρέμειναν αμετάφραστα. Μετά ταύτα, το αρχείο αυτό, ο διορισμένος από το 1920 ως Υποδιοικητής της Βέροιας Τότσιος, για την πληρέστερη διαφύλαξή του το μετέφερε στη Θεσσαλονίκη. Από εκεί, η Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης το απέστειλε τον Φεβρουάριο του 1921 στο υπουργείο

Εσωτερικών στην Αθήνα.

Η εφημερίδα της Θεσσαλονίκης «ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ», με δύο διαδοχικά φύλλα της τον Απρίλιο του 1926, πληροφορεί τους αναγνώστες της ότι το αρχείο της Μουφτείας Βέροιας έχει διασωθεί και ότι βρίσκεται πιθανότατα στη Εθνική Βιβλιοθήκη ή στη Βιβλιοθήκη της Βουλής και παρακαλεί τον κ. Τότσιο, ο οποίος, εντωμεταξύ, είχε διορισθεί Νομάρχης Θεσσαλονίκης, να μεριμνήσει για την άμεση μεταφορά του εκ νέου στη Θεσσαλονίκη. Άρα, μέχρι τον Απρίλιο του 1926, το αρχείο της Μουφτείας Βέροιας βρίσκονταν στην Αθήνα.

Ο ιστορικός Ιωάννης Κ. Βασδραβέλλης, ο οποίος είχε την επιμέλεια της έκδοσης της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών με τίτλο «Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας, Α' Αρχείον Θεσσαλονίκης, περίοδος 1695-1912», Θεσσαλονίκη 1952, (πρόκειται για τα αρχεία του Ιεροδικείου Θεσσαλονίκης), στα προλεγόμενά του (σελ. δ'), αναφερόμενος στα αρχεία του Ιεροδικείου Βεροίας - Ναούσης, γράφει ότι αυτά αποτελούνταν από 57 κώδικες και πολλά σπαράγματα, ενώ, όπως μας πληροφορεί με δημοσίευσμά της την 30ήν Απριλίου 1926 η εφημερίδα «ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ», τούτο αποτελούνταν από 200 χειρόγραφους τόμους. Επίσης, ο ίδιος, σε άλλη έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών με τίτλο «Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας, Β' Αρχείον Βεροίας - Ναούσης, περίοδος 1598 - 1886, σελ. στ', Θεσσαλονίκη 1954, γράφει ότι τα αρχεία αυτά, άγνωστο πότε, είχαν επιστραφεί από την Αθήνα και βρίσκονταν πάλι στη Βέροια. Ειδικότερα, αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής: «Φοβηθείς διαρπαγήν και εξαφάνισιν των εγγράφων υπό των εγκληματικών και ανθελληνικών στοιχείων, τα οποία η βουλγαρική προπαγάνδα είχε διασπείρει ανά την

ελληνικήν ύπαιθρον υπό την σκέπην της υπό τον στρατηγόν Φον Κρένσκυ Γερμανικής στρατιωτικής διοικήσεως της Θεσσαλονίκης, μετέβην κατόπιν συνεννοήσεως μετά του τότε γενικού διοικητού Μακεδονίας κ. Βασ. Συμεωνίδου, δείξαντος μέγα δια το πράγμα ενδιαφέρον, εις Βέροϊαν και εν συνεννοήσει με τον Δήμον Βεροίας, ετοποθετήσαμεν τα έγγραφα εντός μεγάλου σιδηρού κιβωτίου, αποκρύψαντες ταύτα εις το υπόγειον των καταστημάτων των αδελφών Πολυζωίδου, εκλεκτών πατριωτών της Βεροίας, μετά προθυμίας αναλαβόντων την διαφύλαξιν...Εξ αιτίας, όμως του γεγονότος τούτου, ηναγκασζόμεν επί δύο συνεχή έτη να μεταβαίνω εις Βέροϊαν δι' αυτοκινήτου της Γενικής διοικήσεως, δια να μεταφέρω ανά δύο ή τρεις κώδικας του αρχείου προς μελέ-

...ο ιστορικός Ιωάννης Κ. Βασδραβέλλης το 1954, γράφει ότι κάποια από τα αρχεία αυτά, είχαν επιστραφεί από την Αθήνα και βρίσκονταν πάλι στη Βέροια...

την και μετάφρασιν και είτα να επιστρέφω τούτους εις Βέροϊαν...»

Από την παράθεση και σύγκριση όλων των ανωτέρω, δημιουργούνται, κατά την άποψή μου, τα εξής εύλογα ερωτηματικά:

1) Πόσοι, τελικά, ήταν οι κώδικες (χειρόγραφοι τόμοι) των αρχείων του Ιεροδικείου Βεροίας και Ναούσης; 57 και πολλά σπαράγματα, όπως αναφέρει ο Ιωάννης Κ. Βασδραβέλλης ή 200 χειρόγραφοι τόμοι, όπως αναφέρει το δημοσίευμα της εφημερίδας «ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ» της 30ής Απριλίου 1926; Στην περίπτωση δε που η πραγματικότητα συμφωνεί με το δημοσίευμα της ανωτέρω εφημερίδας, τι απέγιναν

οι υπόλοιποι (200 - 57) = 143 τόμοι;

2) Τα μεταφρασθέντα έγγραφα του αρχείου Βεροίας και Ναούσης αφορούν στην περίοδο 1598 - 1886. Πού είναι, λοιπόν, οι κώδικες με τα έγγραφα του ίδιου Ιεροδικείου της περιόδου 1887-1912 και, εάν υπάρχουν, γιατί δεν έχουν μεταφρασθεί μέχρι το 1912, όπως έχουν μεταφρασθεί τα αρχεία του Ιεροδικείου Θεσσαλονίκης;

3) Πόσοι από του κώδικες (χειρόγραφους τόμους) των αρχείων του ιεροδικείου Βεροίας - Ναούσης βρίσκονται σήμερα στα Γ.Α.Κ. Βέροιας; Επί τη ευκαιρία, εκτός από τα αρχεία του Ιεροδικείου Βεροίας και Ναούσης, θα ήθελα να αναφερθώ και:

1) Στα ιδιαίτερα, μη θρησκευτικά, αρχεία των μουσουλμανικών μειονοτικών κοινοτήτων Βέροιας και Νάουσας (προ της υποχρεωτικής ανταλλαγής των πληθυσμών με τη Συνθήκη της Λωζάνης), τα οποία, τυχόν, εγκαταλείφθηκαν από αυτές κατά την αναχώρησή τους για την Τουρκία, σε κρατικά οθωμανικά κτίρια. Υπάρχουν τέτοια; Εάν, ναι, πού βρίσκονται;

2) Επίσης, υπάρχουν και εάν υπάρχουν, πού βρίσκονται τα αρχεία των δημογεροντιών Νάουσας κατά την από τον ανασυννοικισμό της περιόδου μετά το 1822, μέχρι και το 1890 περίπου;

Πιστεύω ότι και σ' αυτά θα περιλαμβάνονται πολύτιμα στοιχεία για την εν γένει ιστορία των πόλεων Βέροιας και Νάουσας. Είναι εθνικό καθήκον, κατά τη γνώμη μου, να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια να ευρεθούν, εάν υπάρχουν, για να φωτισθεί έτι περαιτέρω η Ελληνική ιστορία. Κλείνοντας, απευθύνω θερμότερες ευχαριστίες στον συμπολίτη μας Θεόδωρο Ζιώτα, ο οποίος έθεσε ευγενώς στη διάθεσή μου φωτοτυπίες των προαναφερόμενων δημοσιευμάτων της ημερήσιας εφημερίδας της Θεσσαλονίκης «ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ». ■

«ΑΓΟΥΣΤΟΣ» ...ΚΑΤΙ ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

του Αλέξανδρου Οικονόμου

Ελα παππού, πες μας ξανά την ιστορία με εκείνον τον άλλο παππού και τον εγγονό του που έφτιαξαν την πόλη εκεί πέρα στο βουνό».

«Εντάξει, θα σας την πω, αλλά μετά θα πάτε κατ' ευθείαν για ύπνο. Σύμφωνα; Γιατί άλλη φορά δεν θα σας πω τίποτα»

«Καλά, καλά, λέγε εσύ, λέγε» συμφώνησαν τα παιδιά και στριμώχτηκαν κοντά στον γέροντα που ήταν μισοξαπλωμένος στην κόχη, δίπλα στο τζάκι που έκαιγε τα τελευταία κούτσουρα, δημιουργώντας μια γλυκιά θαλπωρή στο δωμάτιο. Δεν πήγαιναν ποτέ για ύπνο πριν ακούσουν μian ακόμα ιστορία από τα χείλια του παππού με τη μακριά γενειάδα, που όλο έκανε πως δυσανασχετεί, αλλά κάθε βράδυ περίμενε ανυπόμονα τα εγγόνια του να τον στριμώξουν δίπλα στο τζάκι για να ξανακούσουν μια από τις πολλές ιστορίες του. Μ' αυτά πια μιλούσε περισσότερο παρά με τους μεγάλους, τους γιους του και τις νύφες του, που άλλες έγνοιες είχαν στο νου και είχαν βαρεθεί τις ιστορίες του εδώ και πολύ καιρό.

Έξω το φθινοπωρινό κρύο ήταν τσουχτερό χωρίς ίχνος υγρασίας, πράγμα σπάνιο για τη μικρή πολιτεία του κάμπου και με το που νύχτωσε για τα καλά, το φεγγάρι έλαμπε φωτίζοντας εντυπωσιακά το βουνό που όριζε τον δυτικό ορίζοντα.

«Μια φορά κι έναν καιρό λοιπόν παιδιά μου ήταν ένας πολύ έξυπνος και γενναίος στρατηγός του Οθωμανικού στρατού που είχε πολεμήσει και νικήσει τους εχθρούς του σε πολλές μάχες και που τον λέγανε Εβρενός μπέη. Κατέκτησε με τα στρατεύματά του τη Θράκη και τη Μακεδονία, και έφτασε μέχρι την Κόρινθο. Οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου που βρέθηκαν απέναντί του τον φοβόντουσαν πραγματικά και έλεγαν ότι ήταν αιμοβόρος, με απaráμιλλη έχθρα για τους χριστιανούς. Ο σουλτάνος Μουράτ ο Πρώτος, θέλοντας να τον επιβραβεύσει για τα κατορθώματά του που άπλωσαν την

Οθωμανική Αυτοκρατορία σε τόσα πολλά μέρη, τον ονόμασε Γαζή, δηλαδή νικητή και τροπαιούχο και του έδωσε διάφορα σημαντικά προνόμια και μεγάλες περιοχές της Μακεδονίας και της δυτικής Θράκης να τις έχει και να τις εκμεταλλεύεται σαν δικές του, χωρίς να ρωτάει κανέναν. Λένε μάλιστα ότι του έδωσε τόσα κτήματα

όσα μπορούσε να τριγυρίσει ο στρατηγός καλπάζοντας με τ' άλογό του μέσα σε μια μέρα, από το ένα πρωί μέχρι το άλλο!»

«Ήταν πολλά τα κτήματα αυτά παππού;» ρώτησαν τα εγγόνια. «Δεν κουράστηκε να τρέχει όλη μέρα καβάλα στο άλογο; Μέχρι πού έφτασε;» Οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις έπεφταν βροχή.

«Άμα μεγαλώσετε κι εσείς και μάθετε να καβαλάτε τ' άλογά σας θα καταλάβετε μέχρι πού έφτασε. Αφήστε με

...ο σουλτάνος Μουράτ ο Πρώτος για τα κατορθώματά του στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, τον ονόμασε Γαζή, δηλαδή νικητή και τροπαιούχο...

τώρα να συνεχίσω. Ο στρατηγός Γαζή Εβρενός Μπέη, λοιπόν, εγκαταστάθηκε στα Γιαννιτσά του Βαρδάρη, εδώ που ήμαστε κι εμείς, και εκεί δημιούργησε τη μεγάλη του οικογένεια, διοικώντας τους υποτελείς του με σωφροσύνη. Οι γιοί του ήταν κι αυτοί γενναίοι και πήραν μέρος σε πολλές μάχες προσπαθώντας να υποτάξουν τους λαούς που ζούσαν στα Βαλκάνια στην εξουσία του Σουλτάνου.

Αφού τελείωσε με τους πολέμους και τις εκστρατείες, ο γέροντας πια Εβρενός μπέη πολλές φορές ανέβαινε στο άλογό του και με μια μικρή συνοδεία από άλλους καβαλάρηδες που τον προστάτευαν γύριζε στα μέρη που διαφέντευε. Μιλούσε με τους ανθρώπους που δούλευαν στα χωράφια, άκουγε τα προβλήματά τους και όπου μπορούσε τους βοηθούσε να τα ξεπεράσουν. Παρατηρούσε όμως ότι σε κάποιες περιοχές οι άνθρωποι ήταν λίγοι και δεν έφταναν για να δουλεύουν τη γη. Έτσι η παραγωγή δεν έφτανε ούτε για να ζήσουν οι ίδιοι ούτε και να πληρώνουν τους φόρους που ήταν υποχρεωμένοι να του δίνουν. Σκεφτόταν λοιπόν διάφορους τρόπους να λύσει αυτό το πρόβλημα και έσπαζε το κεφάλι του να βρει μια λύση...»

«Και τι έκανε παππού, βρήκε τη λύση;» τον διέκοψε ο μεγαλύτερος από τους εγγονούς του, που είχε βέβαια ξανακούσει την ιστορία, αλλά κάθε φορά, με το ίδιο ενδιαφέρον, ανυπομονούσε για τη συνέχεια.

«Μη βιάζεσαι. Όλα με τη σειρά τους θα τα πούμε» τον μάλωσε ο γέροντας. «Η βιασύνη δεν κάνει ποτέ καλό».

«Μια μέρα, λοιπόν, παιδιά μου, ο γέροντας στρατηγός, έχοντας μαζί και τον αγαπημένο του εγγονό καβάλα σε δικό του άλογο, στάθηκαν στην άκρη από ένα μεγάλο πλάτωμα, εκεί στη βάση του βουνού που υψώνεται στα δυτικά, απ' όπου φαίνονταν όλος ο κάμπος μπροστά τους καθώς και τα νερά της λίμνης λίγο πιο πέρα. Είχαν κάνει ένα μεγάλο γύρο στις όχθες της, και μετά άρχισαν ν' ανηφορίζουν σιγά σιγά προς το βουνό ακολουθώντας την όχθη του ποταμιού που κατέβαινε ορμητικά από τα ψηλώματα προς τον κάμπο. Σε κάποια σημεία συναντούσαν μεγάλους καταρράκτες και αναγκάζονταν να κάνουν μεγάλη γύρα για να καταφέρουν να προχωρήσουν προς τα πάνω. Με τα πολλά έφτασαν στο μέρος

που το νερό έβγαине από τα σπλάχνα του βουνού και αμέσως σχημάτιζε το ποτάμι που κυλούσε άλλοτε αργά και άλλοτε με βιάση προς τα χαμηλά.

Εκεί τους περίμενε μια μικρή έκπληξη: Κάποιοι άνθρωποι σε μισοάγρια κατάσταση, ντυμένοι με κουρέλια και προβιές ζώων, ήταν μαζεμένοι γύρω από τις όχθες και προσπαθούσαν άλλοι να πιουν νερό, άλλοι παρακάτω να λουστούν και να πλύνουν τα ρούχα που φορούσαν κι άλλοι να γεμίσουν τα κανάτια που κρατούσαν. Μόλις όμως αντίκρισαν από μακριά τους καβαλάρηδες με τα άλογα και τις φανταχτερές στολές τους τρόμαξαν, το έβαλαν στα πόδια και γρήγορα εξαφανίστηκαν μέσα στην πυκνή βλάστηση που σκέπαζε και τις δυο όχθες του ποταμού».

«Ποιοι ήταν αυτοί οι άνθρωποι παππού; Ήταν τρομαχτικοί; Γιατί έτρεξαν να κρυφτούν; Τι έγινε μετά;»

«Τις ίδιες απορίες μ' εσάς είχε κι ο μικρός εγγονός του στρατηγού, κι εκείνος υπομονετικά κάθισε και του εξήγησε: Πριν από πολλά χρόνια, όταν ακόμα γίνονταν οι πόλεμοι σ' αυτήν την περιοχή, όχι μόνο τώρα με το δικό μας στρατό, πολύ πολύ παλιότερα, πολλοί κάτοικοι, φοβισμένοι από τα πολεμικά γεγονότα, αποφάσισαν να αφήσουν τα σπίτια και τις δουλειές

τους στον κάμπο και να ανέβουν στις πλαγιές του βουνού να κρυφτούν, όσο πιο μακριά από τις μάχες και τις επιδρομές. Εκεί ζούσαν σαν τα άγρια ζώα και κατέβαιναν χαμηλότερα μόνο να πάρουν νερό απ' το ποτάμι και να καθαριστούν. Και βέβαια φοβόταν κάθε ξένο που τους πλησίαζε. Τέλος πάντων, θα σας πω αργότερα τι έγινε μ' αυτούς και πώς κατάφεραν να τους πλησιάσουν και να μιλήσουν μαζί τους. Έχετε υπομονή...»

Τα παιδιά στριμώχτηκαν πιο κοντά στον παππού τους, ανυπομονώντας για τη συνέχεια. Εκείνος όμως σταμάτησε για λίγο και ζήτησε ένα ποτήρι νερό να βρέξει το στόμα του, που είχε ξεραθεί από τη διήγηση. Οι αντοχές του, όσο να 'ναι, είχαν εξασθενήσει με τα χρόνια και χρειάζονταν κάποια ανάπαυλα πριν συνεχίσει.

«Σας έλεγα, λοιπόν, ότι παππούς και εγγονός στάθηκαν στην άκρη ενός πλατώματος και αγνάντευαν τον κάμπο

...ο στρατηγός Γαζή Εβρενός Μπέη εγκαταστάθηκε στα Γιαννιτσά, εκεί δημιούργησε τη μεγάλη του οικογένεια, διοικώντας με σωφροσύνη...

που απλώνονταν μπροστά τους. Ένα άλλο μεγάλο πλάτωμα, λίγο πιο χαμηλά, χωρίζονταν στα δυο από το βαθύ ποτάμι που νωρίτερα είχαν βρει τις πηγές του. Προς τον κάμπο και προς το βορρά το πλάτωμα τελείωνε απότομα σε γκρεμό.

-Κοίτα γιε μου πόσο οχυρωμένο έκανε η φύση αυτό το μέρος, γύρισε ο γέρος και είπε στον νεαρό εγγονό του, που πρώτη φορά βρίσκονταν εκεί. Απ' τη μια το βαθύ ποτάμι κι απ' τις άλλες τα γκρέμια το φυλάγουν από όποιον προσπαθήσει να έρθει εδώ. Κι εμείς πόσο δυσκολευτήκαμε να φτάσουμε εδώ που είμαστε τώρα. Λοιπόν, σ' αυτόν τον τόπο θέλω να χτίσω μια πόλη, συνέχισε. Να μαζέψω τους άγριους που είδαμε πριν από λίγο και όσους άλλους θέλουν και να τους φέρω να ζήσουν εδώ ειρηνικά, να φτιάξουν τα σπίτια τους να δουλεύουν τη γη και να μας δίνουν κι εμάς όσα πρέπει σύμφωνα με το θέλημα του Σουλτάνου.

Τα λόγια του γέροντα έκαναν μεγάλη εντύπωση στο νεαρό αγόρι. Άρχισε να φαντάζεται σπίτια και αποθήκες να γεμίζουν σιγά σιγά το επίπεδο που βρίσκονταν ακριβώς από κάτω τους, τζάκια να καπνίζουν, ανθρώπους να πηγαινοέρχονται οδηγώντας τα ζώα τους, παιδιά να τρέχουν παίζοντας και φωνάζοντας στους δρόμους. Όλα αυτά δηλαδή που έβλεπε κάθε μέρα στην πόλη που ζούσαν και που ασφαλώς θα μπορούσε να δει κανείς σε οποιαδήποτε άλλη πόλη.

-Και πώς θα τα καταφέρεις να μιλήσεις με τους άγριους που εξαφανίζονται μόλις μας βλέπουν; ρώτησε όλο απορία ο μικρός.

-Κάτι θα σκεφτώ, απάντησε εκείνος. Στο μεταξύ πρέπει να πάρω την άδεια από τον πολυχρονεμένο μας Πατισάχ, μουρμούρισε ο παππούς. Ποιος να τρέχει τώρα στην Εντιρνέ... Αλλά θα πάω. Θέλω το όνειρό μου να γίνει πραγματικότητα».

«Και πήγε παππού; Πήρε την άδεια για τη νέα πόλη;»

«Πήγε λοιπόν ο γέρος στρατηγός στην πρωτεύουσα του σουλτάνου, στην αρχαία πόλη του Αδριανού που σήμερα λέμε Εντιρνέ, και του ζήτησε μια περίεργη χάρη. Να του επιτρέψει να χτίσει μια καινούργια πόλη σε τόπο που χωράει μέσα σ' ένα δέρμα από βουβάλι. Ο σουλτάνος γέλασε και παραξενεύτηκε από το αίτημα αυτό, αλλά επειδή τον εκτιμούσε και τον σέβονταν πολύ, του έκανε το χατίρι και του παραχώρησε αυτό το δικαίωμα. Έτσι, όταν ο παμπόνηρος στρατηγός επέστρεψε πίσω από το ταξίδι, αμέσως διάλεξε το μεγαλύτερο βουβάλι που βρήκε, το έσφαξε και έκοψε το δέρμα του σε όσο το

δυνατόν στενότερες λωρίδες που τις ένωσε κι έκανε ένα τεράστιο σχοινί. Μ' αυτό το σχοινί όρισε μια μεγάλη περιοχή, προστατευμένη από φυσικού της, μέσα στην οποία θα γίνονταν η νέα πόλη, φυτεύοντας στις κορυφές του τετραγώνου από ένα πλατάνι».

«Περίεργη ιστορία παππού. Φτάνει άραγε ένα σχοινί από ένα βουβάλι να χωρέσει μια ολόκληρη πόλη;» σχολίασε ο μεγαλύτερος εγγονός, μη πιστεύοντας στα λεγόμενα του γέροντα.

«Φτάνει δε φτάνει, αυτό λέει η παράδοσή μας...» απάντησε θυμωμένος για τη διακοπή εκείνος. «Και η παράδοση δεν κάνει λάθος. Μπορεί καμιά φορά να υπερβάλει ή να μπερδεύει τα πραγματικά γε-

γονότα, αλλά στη βάση της υπάρχει η αλήθεια. Αν θέλεις την πιστεύεις, αν όχι, ιδού, πάρε ένα δέρμα βοδιού, κόψ' το σε λωρίδες και μέτρησε!»

«Καλά παππού, συγνώμη, δεν θα ξαναδιακόψω. Λέγε εσύ, λέγε...»

«Δυστυχώς παιδιά μου ο γέρος στρατηγός δεν τα κατάφερε να προχωρήσει το σχέδιό του. Γυρνώντας πίσω στα Γιαννιτσα μετά από την πολύωρη ταλαιπωρία του ταξιδιού έπεσε εξαντλημένος και άρρωστος στο κρεβάτι. Καθώς είχε πια ξεπεράσει τα εκατό χρόνια στην

ηλικία, άργησε πολύ να ξανασηκωθεί και ούτε λόγος να καβαλήσει τ' άλογό του. Έτσι το όνειρό του για τη νέα πόλη μπήκε στην άκρη, και μόνο στις κουβέντες που έκανε με τον εγγονό του το ανέφερε κάπου κάπου με μελαγχολία στη φωνή του.

-Θέλω να μου υποσχεθείς γιε μου ότι εσύ θα αναλάβεις να πραγματοποιήσεις το όνειρό μου, αν εγώ δεν τα καταφέρω..., του είπε, λίγο πριν πεθάνει, μια μέρα που μιλούσαν πάλι οι δυο τους για το μεγάλο του σχέδιο.

-Καλά παππού, μείνε ήσυχος. Το θέλημά σου θα γίνει. Και θα είμαστε μαζί όταν θα πάμε καβάλα στ' άλογά μας να δούμε την καινούρια πόλη που ονειρεύτηκες..., απάντησε ο μικρός, προσπαθώντας να δώσει λίγο κουράγιο στον ετοιμοθάνατο γέροντα.

Τελικά ο γέρος στρατηγός πέθανε πριν προλάβει να δει το όνειρό του να γίνεται πραγματικότητα. Ο νεαρός εγγονός όμως δεν ξέχασε την υπόσχεση που του είχε δώσει. Κι έτσι, μετά από πολλά χρόνια, όταν πια μεγάλωσε και έγινε αυτός αρχηγός της μεγάλης οικογένειάς τους στα Γιαννιτσά του Βαρδάρη αποφάσισε να κάνει ό,τι είναι δυνατό για να ικανοποιήσει την επιθυμία του αγαπημένου του παππού, που τώρα πια είχε γίνει και δικός του σκοπός».

«Και τα κατάφερε παππού ο εγγονός να χτίσει την καινούρια πόλη; Για συνέχισε γρήγορα!» πετάχτηκε ο πιο ανυπόμονος από τα παιδιά της παρέας.

«Όλα με τη σειρά θα τα πούμε. Προς το παρόν όμως φώναξε τη μάνα τους να πάρει απ' εδώ τα δυο μικρά που το 'χουν ρίξει στον ύπνο. Κρίμα είναι τα καημένα να βασανίζονται».

Πράγματι, χάρη στη θαλπωρή του τζακιού και την ήρεμη, μελωδική φωνή του παππού, έτσι καθώς είχαν στριμωχτεί στην αγκαλιά του, δυο από τα μικρότερα παιδιά είχαν ήδη παραδοθεί σ' έναν γλυκό ύπνο. Η είσοδος

της μάνας τους στο δωμάτιο και το πήγαινε- έλα μέχρι να τα τακτοποιήσει στο κρεβάτι τους χάλασε λίγο την υποβλητική ατμόσφαιρα που είχε δημιουργηθεί, αλλά σύντομα όσοι πια είχαν απομείνει ξαναβρήκαν το ρυθμό τους και ο γέροντας συνέχισε τη διήγησή του απ' εκεί που την είχε σταματήσει.

«Ο Αχμέτ μπέης λοιπόν, έτσι έλεγαν τον εγγονό του μεγάλου στρατηγού, έβαλε μπροστά το σχέδιό του. Κι αυτός με τη σειρά του, πρώτα πρώτα πήγε στην Εντιρνέ για να πάρει την άδεια του σουλτάνου Μουράτ Β' για να χτίσει τη νέα πόλη στο μέρος της μεγάλης ιδιοκτησίας της οικογένειάς του που είχε διαλέξει ο παππούς του. Ο

Σουλτάνος τον εκτιμούσε και τον θαύμαζε πολύ για τη γενναιότητά του και θυμόταν την λαμπρή υποδοχή που του έκανε όταν, λίγα χρόνια πριν, είχε επισκεφτεί τα Γιαννιτσά για να προσκυνήσει στον τάφο του Γαζή Εβρενός. Έτσι μετά χαράς δέχτηκε να ικανοποιήσει την επιθυμία του και διέταξε να ετοιμάσουν το Χάτι Σερίφ, το αυτοκρατορικό διάταγμα για την ίδρυση της πόλης.

Ο Αχμέτ μπέης είχε έναν πολύ καλό φίλο, τον σοφό δάσκαλο των παιδιών του Σεϊχ Αμπτουλάχ αλ Ιλαχή, έναν πραγματικά άγιο άνθρωπο, που είχε αφιερώσει τη ζωή του στο να διαδώσει τις διδαχές του σε όσα περισσότερα μέρη μπορούσε. Ο Αχμέτ μπέης, γνωρίζοντας τη μεγάλη φήμη του στη σοφία

και την αγισύνη του, τον είχε φέρει απ' την Ανατολή και έχτισε γι' αυτόν στα Γιαννιτσά έναν μεντρεσέ, δηλαδή ένα θρησκευτικό σχολείο, ένα τζαμί και λουτρό, ώστε να μπορεί να ζει και να εκτελεί την αποστολή του σύμφωνα με τις ισλαμικές πολιτιστικές παραδόσεις. Μαζί μ' αυτόν τον σπουδαίο φίλο του, λοιπόν, κάθονταν για ώρες και σκέφτονταν και συζητούσαν τι έπρεπε να κάνουν ώστε να καταφέρουν να μαζέψουν τους ανθρώπους που ζούσαν σκορπισμένοι σε διάφορα μέρη και να τους πείσουν να εγκατασταθούν στην πόλη που σχεδίαζαν να ιδρύσουν.

-Με τη βία δεν πρόκειται να καταφέρουμε τίποτα, έλεγε

ο σοφός δάσκαλος. Μετά από τόσα χρόνια πολέμους, φοβούνται τους Οθωμανούς. Μόνο με το καλό έχουμε ελπίδες να τους φέρουμε κοντά.

-Να τους δείξουμε τα χαρίσματα που δίνει ο Πολυχρονεμένος μας σουλτάνος και να τους ορίσουμε ότι στη νέα πόλη θα κατοικούν μόνο χριστιανοί, συμπλήρωνε ο Αχμέτ μπέης, διαβάζοντας το σουλτανικό Χάτι Σερίφ που είχε στα χέρια του.

-Το δύσκολο είναι να μας εμπιστευτούν οι πρώτοι, έλεγε ο Σεΐχης. Μετά θα είναι πιο εύκολο να έρθουν κι άλλοι.

Ο Αχμέτ μπέης είχε στο νου του την πρώτη επίσκεψη τον τόπο, τότε με τον παππού του, και τους μισο-άγριους εκείνους ανθρώπους που συνάντησαν κοντά στις πηγές του ποταμού. Θυμόταν κάποιες προσπάθειες που του 'λεγε ο παππούς του ότι έκαναν για να τους πλησιάσουν και να τους μιλήσουν, αλλά δεν τα κατάφεραν. Μόλις έβλεπαν εκείνοι τους ξένους να πλησιάζουν το έβازαν στα πόδια και εξαφανίζονταν.

Σκέφτηκε λοιπόν, μαζί με τον Σεΐχη Ιλαχή ένα πονηρό σχέδιο για να τους ξεγελάσουν».

«Τι σχέδιο, τι σχέδιο, πες μας παππού, γρήγορα!»

«Είχε προσέξει ότι αυτοί οι άνθρωποι κυκλοφορούσαν ξυπόλυτοι και έτρεχαν σαν αγρίμια. Έφεραν λοιπόν διάφορα πολύχρωμα παπούτσια και τα τοποθέτησαν από βραδís γύρω από τις πηγές του ποταμού, κι αυτός με την ακολουθία του κρύφτηκαν στους πυκνούς θάμνους εκεί κοντά. Το πρωί της άλλης μέρας οι μισοάγριοι βουνίσιοι κατέβηκαν ως συνήθως να πάρουν νερό απ' την πηγή και καθώς αντίκρισαν τα παπούτσια, που τέτοια πράγματα δεν είχαν ξαναδεί στη ζωή τους, στην αρχή φοβήθηκαν, αργότερα όμως ξεθάρρεψαν κι άρχισαν να αναρωτιούνται σε τι χρησίμευαν. Τα έβازαν λοιπόν άλλος στο κεφάλι, άλλος στα χέρια μέχρι που κάποιος κατάφερε και τα φόρεσε στα πόδια του, τον είδαν και οι άλλοι και έκαναν το ίδιο. Φάνηκε ότι τους άρεσε και άρχισαν να τραγουδούν και να χορεύουν. Ορμάνε λοιπόν απάνω τους ο Αχμέτ μπέης και οι συνοδοί του κι εκείνοι, αμάθητοι να φοράνε αυτά τα πράγματα στα πόδια τους δεν κατάφεραν να τρέξουν και να εξαφανιστούν κι έτσι τους κύκλωσαν

και τους έπιασαν.

Ο Αχμέτ μπέης, με ήσυχη και ενθαρρυντική φωνή κατάφερε να τους πείσει να τον ακούσουν, και αφού κέρδισε την εμπιστοσύνη τους, μίλησε για τη νέα πόλη που σχεδίαζε να φτιάξει και τους ζήτησε να είναι αυτοί οι πρώτοι της κάτοικοι. Βέβαια αυτό δεν έγινε με την πρώτη, αλλά μετά από πολλές επισκέψεις του μπέη και του σοφού σεΐχη στην περιοχή και αφού τους υποσχέθηκαν ότι στην νέα αυτή πόλη θα είχαν σημαντικά πλεονεκτήματα και ελευθερίες. Έτσι τους κατάφεραν να εγκαταλείψουν σιγά σιγά τα μέρη που κρύβονταν ψηλά στο βουνό και να κατέβουν με τις οικογένειές τους να φτιάξουν τα σπίτια τους στην καινούρια πόλη.

Κοντά σ' αυτούς ήρθαν σε επαφή και με μερικές ομάδες παλιών στρατιωτικών από τον διαλυμένο πια στρατό των Βυζαντινών αυτοκρατόρων που μετά το τέλος των πολεμικών επιχειρήσεων με τους νέους κατακτητές της περιοχής αναζητούσαν τόπο μόνιμης εγκατάστασης.

Μαζί τους συμφώνησαν να τους παραχωρηθούν ιδιαίτερα προνόμια, με σπουδαιότερο το ότι στο νέο τόπο που θα έρχονταν να μείνουν με τις οικογένειές τους δεν θα επιτρεπόταν σε κανένα μη χριστιανό να εγκατασταθεί».

Ο γέρος σταμάτησε τη διήγηση κι έβγαλε έναν βαθύ αναστεναγμό. Ένωθε τις δυνάμεις του να τον εγκαταλείπουν και μια γλυκιά νύστα να κάνει τα βλέφαρά του να χαλαρώνουν και τα μάτια του να κλείνουν, όσο κι αν προσπαθούσε να τα κρατήσει ανοιχτά. Η φωτιά στο τζάκι κόντευε να σβήσει, αφήνοντας το σκοτάδι να κυριαρχήσει στο δωμάτιο.

«Φτάνει για σήμερα. Κουράστηκα να μιλώ. Άντε πάτε κι εσείς να κοιμηθείτε. Κι αύριο μέρα είναι...» μουρμούρισε και έγειρε στο πλάι να κοιμηθεί, αφού τράβηξε μέχρι απάνω το χοντρό υφαντό που σκέπαζε τα πόδια του. Χωρίς άλλη κουβέντα, τα παιδιά βγήκαν νυχοπατώντας απ' το δωμάτιο.

Η επίδραση που είχε στην μικρή πόλη των Γιαννιτών του Βαρδάρη η παρουσία του Σεΐχη Αμπτουλάχ αλ Ιλαχή δεν έφευγε απ' το μυαλό του γέροντα καθώς στριφο-

γυρνούσε στο κρεβάτι του περιμένοντας τον ευεργετικό ύπνο να τον πάρει στην αγκαλιά του. Σκεφτόταν ότι αυτός υπήρξε ο πρώτος και ίσως ο κορυφαίος μιας σειράς σημαντικών ανθρώπων του πνεύματος που χαρακτήρισαν την πόλη ως «τόπο συνάντησης των ποιητών και πηγή των πεπαιδευμένων». Βέβαια τα Γιαννιτσία, από μικρή πόλη με στρατιωτικό χαρακτήρα που ήταν αρχικά, όταν ο σουλτάνος Μουράτ ο Α' παραχώρησε την περιοχή στον Γαζή Εβρενός κι εκείνος την έκανε έδρα της οικογένειάς του είχαν εξελιχθεί, χάρη στη φροντίδα της οικογένειας του Εβρενός και των γιών του, σε ένα ολοένα και μεγαλύτερο οικονομικό και παραγωγικό κέντρο, με ιδιαίτερη σημασία για την Οθωμανική αυτοκρατορία.

Με τα χρόνια, ιδιαίτερα όταν αρχηγός της οικογένειας Εβρενόζογλου ανέλαβε ο εγγονός του στρατηγού Αχμέτ μπέης, ο στρατιωτικός χαρακτήρας της πόλης υποχώρησε, καθώς οι πολεμικές συρράξεις τελείωσαν κι αυτή εμπλουτίστηκε με πλήθος φιλανθρωπικών μουσουλμανικών ιδρυμάτων, τεμένη, σχολεία, λουτρά και άλλα. Η πλειοψηφία του πληθυσμού ήταν ασφαλώς μουσουλμάνοι, δεν έλειπαν όμως και τα μικρά χριστιανικά χωριά στη γύρω περιοχή. Έτσι, τα Γιαννιτσία εξελίχθηκαν, και οι ευεργεσίες της οικογένειας Εβρενόζογλου συντέλεσαν ώστε η πόλη να θεωρείται ιερή για όλους τους Οθωμανούς και ο τάφος του ιδρυτή της Γαζή Εβρενός όπως και ο τάφος του Σεΐχη Αμπδουλάχ αλ Ιλαχί τόπος προσκυνήματος, αντίστοιχος με τη Μέκκα.

«Αύριο, αν ο καιρός είναι καλός, θα πάω τα παιδιά να προσκυνήσουν στον τάφο του Σεΐχη» ήταν η τελευταία σκέψη που πέρασε απ' το μυαλό του παππού, πριν αλλάξει πλευρό και τον πάρει επί τέλους ο ύπνος.

«Λέγαμε λοιπόν χτες βράδυ ότι ο Αχμέτ μπέης και ο σοφός Σεΐχης Ιλαχί κατάφεραν να πείσουν τους πρώτους κατοίκους να αφήσουν τα βουνά και να εγκατασταθούν στη νέα πόλη. Το παράδειγμα το έδωσε ο ίδιος ο Σεΐχης όταν ζήτησε από τον φίλο του τον Αχμέτ μπέη να του φτιάξει στην άκρη του τόπου, κοντά σ' έναν καταρράκτη του ορμητικού ποταμού, ένα τεκέ, ένα θρησκευτικό αναπαυτήριο δηλαδή, ώστε ο ίδιος να παραμείνει εκεί

και να επιβλέπει την ανάπτυξη της νέας πόλης».

Τα μικρά παιδιά με τον γενειοφόρο γέροντα μαζί τους κάθονταν τώρα κάτω απ' ένα δέντρο, έξω από το τζαμί όπου βρίσκονταν ο τάφος του Σεΐχη Ιλαχί. Τα είχε οδηγήσει να προσκυνήσουν σ' αυτό το μέρος ο παππούς τους, θέλοντας να τους δείξει το σεβασμό που όλοι οι πιστοί μουσουλμάνοι όφειλαν στον άγιο εκείνο άνθρωπο. Και αφού έκαναν το χρέος τους ο γέρος κάθισε σ' ένα πεζούλι, τα μάζεψε γύρω του και συνέχισε την ιστορία που είχε αρχίσει από χτες το βράδυ.

«Με τη γλυκύτατη φωνή του, την ήρεμη συμπεριφορά και την εσωτερική του ηρεμία που ακτινοβολούσε λες προς τα έξω, ο Σεΐχης Ιλαχί ή Σιάχης Λιάνης, όπως τον έλεγαν οι χριστιανοί, κατάφερε και κέρδισε την εμπιστοσύνη των ανθρώπων της περιοχής και τους καθοδήγησε να χτίσουν τα πρώτα σπίτια της νέας πόλης. Έμεινε μαζί τους όλα τα επόμενα χρόνια και τους βοήθησε να οργανώσουν τη ζωή τους στη νέα κατάσταση. Τους συμ-

βούλεψε, τους μάθαινε καινούργια πράγματα, έλυνε τις διαφορές τους με δικαιοσύνη και καλοσύνη και φρόντιζε να αντιμετωπίζουν σωστά κάθε πρόβλημα που παρουσιάζονταν. Οι άνθρωποι του τόπου τον αγάπησαν πολύ και τον πένθησαν πραγματικά όταν μετά από χρόνια πέθανε. Τον έθαψαν στο μέρος που έμενε και

κάθε μέρα άναβαν πάνω στον τάφο του δυο κεριά στη μνήμη του. Αργότερα όμως ο αγαπημένος του φίλος Αχμέτ μπέης διέταξε και έφεραν το σώμα του, μαζί με ένα μέτρο χώμα, εδώ στα Γιαννιτσία και το τοποθέτησε σε τάφο που βρίσκεται κάτω από το τζαμί που έχει τ' όνομά του».

«Κρίμα παππού που πέθανε αυτός ο καλός άνθρωπος...» σχολίασε ένα από τα παιδιά. «Τουλάχιστον όμως πρόλαβε να δει τη νέα πόλη. Πώς την ονόμασαν;».

«Κρίμα-ξεκρίμα έτσι είναι η ζωή. Οι άνθρωποι γεννιούνται, μεγαλώνουν, γερνάνε και πεθαίνουν. Κι αν στη ζωή τους έκαναν σωστά και χρήσιμα πράγματα, τους θυμόμαστε με σεβασμό. Αν πάλι όχι, τότε το ανάθεμα του κόσμου τους ακολουθεί και στον τάφο...» φιλοσόφησε για λίγο ο γέρος. Σίγουρα, εκείνη τη στιγμή πέρασε απ' το μυαλό του η σκέψη «εμένα άραγε πώς

θα με θυμούνται όταν πεθάνω;», γρήγορα όμως την άφησε κατά μέρος και συνέχισε:

«Ο Αχμέτ μπέης, έχοντας τυφλή εμπιστοσύνη στο σοφό φίλο του, και στην ικανότητά του να συνεχίσει το έργο που του είχε αναθέσει, ξεκίνησε για μεγάλο ταξίδι να πάει να προσκυνήσει στη Μέκκα, όπως πρέπει να κάνει κάθε πιστός μουσουλμάνος. Στο νου του όμως τον βασάνιζε να βρει τρόπο να εξασφαλίσει τη νέα του πόλη και τους κατοίκους της από κάθε μελλοντική επιβουλή από άλλους, ακόμα και μετά το θάνατό του. Ακούστε λοιπόν τι σοφίστηκε:

Ο σουλτάνος Μουράτ Β' είχε πάρει για γυναίκα του την Χριστιανή πριγκίπισσα Μάρα, κόρη του Κράλη της Σερβίας Γεωργίου Μπράνκοβιτς και της Ειρήνης Καντακουζηνού, μιας βυζαντινής πριγκίπισσας από την σπουδαία οικογένεια των Κομνηνών. Ο πολυχρονεμένος Μουράτ την εκτιμούσε ιδιαίτερα, και της είχε επιτρέψει να κρατήσει τη θρησκεία της. Παρότι δεν έκανε μαζί της παιδιά, της ανέθεσε να φροντίζει και να μεγαλώσει έναν από τους γιους του, που η μάνα του είχε πεθάνει όταν ήταν μικρός. Ήταν αυτός που αργότερα έγινε ο μεγάλος Μεχμέτ Β' ο Πορθητής της Κωνσταντινού πόλης. Γι' αυτό είχε και τον τίτλο της Βαλιντέ Χανούμ σουλτάνας, της Βασιλομάνας δηλαδή.

Περνώντας ο Αχμέτ μπέης από την πρωτεύουσα του σουλτάνου, καθώς επέστρεφε από τη Μέκκα, χατζής πια, αποφάσισε να πάει να συναντήσει τη Βαλιντέ Σουλτάνα και να της υποβάλει τα σέβη του. Έλα όμως που δεν ήταν καθόλου εύκολο να τον δεχτεί, γιατί η σουλτάνα ήταν πολυσύχολη και δεν άφηναν τον καθένα να την πλησιάσει, όσο σημαντικός κι αν ήταν αυτός. Παρέμεινε λοιπόν ο Αχμέτ μπέης αρκετό καιρό στην Εντιρνέ προσπαθώντας να βρει τρόπο να πραγματοποιήσει το σχέδιό του. Εκεί, με τη βοήθεια ενός πανέξυπνου και καταφερτζή υπηρέτη του, ήρθε σε επαφή με αρκετούς

ανθρώπους του περιβάλλοντος της Βαλιντέ. Αυτοί, αφού τσέπωσαν σημαντικά μπαξίσια, του έδωσαν πολλές πληροφορίες για την ίδια τη σουλτάνα Μάρα, την καταγωγή της, τις συνήθειές της και διάφορες άλλες λεπτομέρειες για τη ζωή και τους τρόπους της. Έτσι, όταν επί τέλους έφτασε η ώρα να τον δεχτεί η Σουλτάνα, ο Αχμέτ μπέης ήταν καλά προετοιμασμένος.

Παρουσιάστηκε λοιπόν στο παλάτι και με ταπεινοφροσύνη γονάτισε μπροστά της και την χαιρέτησε με επισημότητα:

-Εκλαμπροτάτη Σουλτάνα, πηγή αρετής και λόγου, καύχημα των μονοθεϊστών, ενδοξοτάτη και κραταιοτάτη Βασιλομήτωρ, σοφωτάτη αυτοκρατορική Μεγαλειότης, αυξηθήτω η αρετή, η ισχύς και η δόξα Σου.

Το αναστηλωμένο μανσωλείο του Γαζή Εβρενός στα Γιαννιτσά

Εκείνη, που είχε κι αυτή πάρει τις πληροφορίες της για το ποιος ήταν ο Αχμέτ Μπέης, και κυρίως ότι ήταν εγγονός του Γαζή Εβρενός μπέη, τον υποδέχτηκε με μεγάλη καταδεκτικότητα:

- Καλωσόρισες ενδοξότατε περινούστατε μπεηλέρμπεη, κάλλιστε διαλαλητή της ισχύος και του κλέους του μεγάλου Χαλιφάτου του Ισλάμ, Χατζή Αχμέτ μπέη, του απάντησε, κά-

νοντάς του με το χέρι νόημα να σηκωθεί όρθιος...».

«Καλά παππού, σε τι γλώσσα μιλούσαν τότε;» τον διέκοψε με απορία κάποιο από τα παιδιά. «Δεν μιλούσαν την ίδια γλώσσα μ' εμάς; Δεν καταλάβαμε τίποτα απ' τα λόγια τους που μας είπες!»

«Την ίδια γλώσσα μιλούσαν κι αυτοί παιδιά μου, μόνο που οι σπουδαίοι άρχοντες και οι πολύ σπουδαγμένοι και σοφοί την μιλούν κάπως πιο περίπλοκα, έτσι για να ξεχωρίζουν απ' τους πολλούς. Κι εσείς, αν το θελήσετε, όταν μεγαλώσετε, θα μάθετε να μιλάτε και να γράφετε έτσι. Ως τότε όμως έχετε καιρό. Ακούστε τώρα τη συνέχεια.

Ο Αχμέτ μπέης ανέφερε με λεπτομέρειες στη Βαλιντέ

όλη την προσπάθεια που έκανε για να ιδρύσει τη νέα πόλη στο πιο ωραίο μέρος του βακουφίου που ανήκε στην οικογένειά του. Της μίλησε πρώτα για την οχυρή τοποθεσία, αλλά και την σπάνια ομορφιά του τόπου που είχε διαλέξει για να ιδρύσει εκεί τη νέα πόλη, με τα δέντρα και τα γάργαρα νερά, και γνωρίζοντας την αγάπη της Βαλιντέ χανούμ για τα τριαντάφυλλα, της τόνισε ότι σ' αυτήν την περιοχή τα τριαντάφυλλα έχουν εκατό φύλλα και ευωδιάζουν υπέροχα, και ότι σύμφωνα με τους σοφούς που μελετούν τα παλιά, στην περιοχή αυτή ήταν οι περίφημοι κήποι του βασιλιά Μίδα, που ό,τι έπιανε στα χέρια του γινόταν χρυσό!

Μετά αφηγήθηκε την επιθυμία του Γαζή Εβρενός μπέη να χτίσει στο μέρος εκείνο μια πόλη, πράγμα που ο μεγάλος στρατηγός δεν κατάφερε όσο ζούσε, και πως υποσχέθηκε ο ίδιος να πραγματοποιήσει το όνειρο του παππού του και τέλος περιέγραψε τις προσπάθειες και τα τεχνάσματα που έκαναν μαζί με τον σοφό φίλο του και άγιο άνθρωπο Σεΐχη Αμπντουλάχ αλ Ιλαχί να προσεγγίσουν τους ημιάγριους του βουνού και να τους κατεβάσουν στο μέρος που ήθελαν να φτιάξουν την πόλη.

-Σήμερα, που ταπεινός δούλος της Μεγαλειότητάς Σου βρίσκομαι μπροστά σου, είμαι σίγουρος ότι η νέα πόλη έχει αρχίσει να παίρνει μορφή και ότι πολλοί άνθρωποι έχουν φτάσει εκεί για να κατοικήσουν μόνιμα και να προκόψουν, της είπε, ολοκληρώνοντας την παρουσίαση. Εκείνο που επιθυμώ περισσότερο απ' όλα είναι να προσφέρω αυτήν την ταπεινή δημιουργία μου ως ελάχιστο δώρο στη μεγαλοσύνη Σου και να παρακαλέσω την εξοχότητά Σου να την βάλει κάτω από την υψηλή προστασία και φροντίδα Σου ώστε η πόλη αυτή να ευημερήσει και να δοξάζει το όνομά Σου εις τους αιώνες των αιώνων.

Η Βαλιντέ, γνωρίζοντας και την μεγάλη εκτίμηση που έτρεφε ο σύζυγός της Σουλτάνος Μουράτ Β' για την οικογένεια Εβρενόζογλου, έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον

για το δώρο που της παρουσίασε ο Αχμέτ μπέης. Με χαρά δέχτηκε αμέσως την προσφορά και υποσχέθηκε να προικίσει την πόλη της με ιδιαίτερα προνόμια ώστε να προσελκύσουν νέους κατοίκους και να τους βοηθήσουν να σταθούν στα πόδια τους και να μπορέσουν να νοικοκυρέψουν τον τόπο και τα σπιτικά τους. Του τόνισε ακόμα ότι αυτή η πόλη θα έμεινε κάτω από τη σκέπη και κάθε μελλοντικής Βαλιντέ Σουλτάνας και κανείς δεν θα είχε δικαίωμα να την πειράξει και να αμφισβητήσει τα προνόμιά της.

-Και ποιο είναι το όνομα της πόλης αυτής; ρώτησε αμέσως η Σουλτάνα Μάρα, δείχνοντας ότι όλη αυτή η εξιστόρηση της είχε κινήσει το ενδιαφέρον.

-Δεν έχει ακόμα όνομα ευγενέστατη Σουλτάνα, απάντησε ο Αχμέτ μπέης. Αν όμως η εκλαμπρότητά Σου ευαρεστεί να δεχτεί την ασήμαντη προσφορά μου, τότε ασφαλώς θα της δοθεί ένα όνομα που θα σηματοδοτεί Εσένα την ίδια. Και ένα τέτοιο όνομα, που αναφέρεται στην καταγωγή Σου από τις μεγάλες αυτοκρατορικές οικογένειες των

Καντακουζηνών και των Κομνηνών δεν είναι άλλο από το Αυγούστα Μάρα.

-Σ' ευχαριστώ πολύ ευγενέστατε Χατζή Αχμέτ μπέη τόσο για την προσφορά σου όσο και για την πρόθεσή σου να ονομάσεις την νέα σου πόλη με τ' όνομά μου, του είπε εκείνη κολακευμένη από τη χειρονομία αυτή. Όμως, όπως ξέρεις, οι παραδόσεις του ένδοξου Χαλιφάτου των Οσμανλίδων, στην κεφαλή του οποίου είναι ο πολυχρονεμένος μας σουλτάνος, επιβάλλουν περιορισμούς στα προνόμια των γυναικών...»

«Ποιοι είναι οι Οσμανλίδες παππού;» τον διέκοψε απότομα ο μεγάλος εγγονός, που μέχρι τότε παρακολουθούσε προσεκτικά τη διήγηση.

«Α, φαίνεται ότι κοιμάστε στα μαθήματα με τους δασκάλους σας και δεν προσέχετε καθόλου. Αυτό είναι το πρώτο που σας μαθαίνουν για το μεγάλο μας Κράτος. Αλλά εσείς, πού μυαλό. Μόνο στα παιχνίδια ο νους σας. Τέλος πάντων, Οσμανλίδες λέγονται οι Σουλτάνοι που διαδέχτηκαν τον μεγάλο Οσμάν Γαζή, τον ιερό πολεμισμό και Σουλτάνο που ίδρυσε την Οθωμανική Αυτοκρατορία και χάρη στη δύναμη του Θεού την κυβέρνησαν και θα την κυβερνούν με την σοφία στους αιώνες. Θα με αφήσετε να συνεχίσω ή να γυρίσουμε καλύτερα στο σπίτι μας...» τους απείλησε, κι εκείνα ζάρωσαν και σταμάτησαν τις κουβέντες.

«Λέγαμε λοιπόν ότι η Σουλτάνα δεν θέλησε να δώσει το όνομά της στη νέα πόλη για να μην θεωρηθεί προσβολή στα ήθη και τις παραδόσεις.

-Καλά, του είπε, ας μη βιαστούμε να της δώσουμε όνομα. Ας αφήσουμε τον καιρό να τρέξει, και όταν έρθω να την επισκεφτώ θα κάνουμε την ονοματοδοσία.

Ο Χατζή Αχμέτ μπέης αποχώρησε ενθουσιασμένος από τη συνάντησή του με τη Βαλιντέ. Με αυτήν την έξυπνη κίνηση κατάφερε να εξασφαλίσει για την πόλη του το καλύτερο μέλλον που μπορούσε, και κυρίως να την προφυλάξει από οποιονδήποτε θα την επιβουλεύονταν, μια που θα είχε την υψηλότερη δυνατή προστασία, από την ίδια τη Βασιλομάνα! Βλέπετε παιδιά μου ότι δεν φτάνει μόνο να φτιάχνεις κάτι καλό. Πρέπει να φροντίζεις να προστατεύεις αυτό που έφτιαξες, για να μείνει, μαζί με το όνομά σου, στη θύμηση όσων θα έρθουν μετά από εμάς. Γιατί οι άνθρωποι είμαστε περαστικοί από αυτή τη ζωή. Το όνομα όμως όσων έκαναν κάτι σπουδαίο στη ζωή τους μένει.

Έτσι, χάρη στην αγάπη και τον σεβασμό που έτρεφε ο Σουλτάνος για τη σύζυγό του, η Βαλιντέ σουλτάνα, που όπως είπαμε είχε παραμείνει χριστιανή ορθόδοξη και μετά το γάμο της, εξασφάλισε για την πόλη της σημαντικά προνόμια. Τα κυριότερα ήταν ότι στη νέα αυτή πόλη θα ζούσαν χριστιανοί ορθόδοξοι και οι μόνοι οθωμανοί να είναι ένας καδής, δηλαδή δικαστής, και ένας βοεβόδας ως εκπρόσωποι του κράτους, οι δε φόροι που θα πλήρωναν οι κάτοικοι να είναι όσο γίνεται

λιγότεροι. Κι όλα αυτά τα επισφράγισε με ειδικό σουλτανικό φερμάνι, ώστε να γίνονται σεβαστά για πάντα και κανένας να μην μπορεί να τα πειράξει».

«Και μετά τι έγινε παππού; Ήρθε η Βαλιντέ σουλτάνα να επισκεφτεί την πόλη της; Τι όνομα της έδωσε τελικά;»

«Και βέβαια ήρθε. Μετά από ένα ή δύο χρόνια η Μάρα, που είχε ιδιαίτερο ταλέντο σε διαπραγματεύσεις κάθε είδους, στάλθηκε από τον σύζυγό της τον Σουλτάνο Μουράτ Β' να επισκεφτεί το κάστρο του πατέρα της Γεωργίου Μπράνκοβιτς στη Σερβία για να συζητήσουν διάφορα κυβερνητικά θέματα. Με την ευκαιρία αυτού του ταξιδιού, η Βαλιντέ πέρασε και από τα Γιαννιτσά και από εκεί, με τη συνοδεία του Αχμέτ μπέη έφτασαν στο μέρος όπου η νέα πόλη είχε αρχίσει να δημιουργείται και οι καινούργιοι κάτοικοί της τακτοποιούσαν και οργανωναν σιγά σιγά τις ζωές τους. Η Μάρα ενθουσιάστηκε από την ομορφιά του τόπου και ζήτησε να μάθει αν

της είχαν δώσει όνομα. Τότε ο Αχμέτ μπέης γύρισε και της είπε απλά:

-Θυμάσαι πολυχρονεμένη σουλτάνα που ήθελα να την ονομάσω με το δικό σου όνομα και δεν δέχτηκες; Σκέφτηκα λοιπόν να της δώσουμε το όνομα του μήνα που την επισκέφτηκες, το όνομα Agoustos, Αύγουστος δηλαδή. Εμείς όμως όλοι θα ξέρουμε

ότι είναι Αυγούστα, για τη χάρη Σου, κι ας μην το λέμε φωναχτά. Αρκεί που θα το έχουμε κρυμμένο στις καρδιές μας πολύτιμο φυλαχτό που θα μας εμπνέει και θα μας δίνει κουράγιο για το μέλλον».

Ο γέροντας σταμάτησε την ομιλία του κι αναστέναξε βαθιά. Ό,τι είχε να πει το είπε. Το μεσημέρι είχε ήδη προχωρήσει και το στομάχι του τον πίεζε να μαζέψει τα εγγόνια του και να γυρίσουν σπίτι να φάνε.

«Και συ παππού πώς τα ξέρεις όλα αυτά;» τον ρώτησε ο μεσαίος εγγονός.

«Γιατί κι εμένα, όπως καλή ώρα εμείς εδώ, μου τα διηγήθηκε ο δικός μου παππούς, ο Χατζή Αχμέτ μπέης. Κι αν θέλεις να ξέρεις, όταν η Βαλιντέ επισκέφτηκε την Άγκουστο, άκουσα τα λόγια της με τα ίδια μου τ' αυτιά. Γιατί ήμουν κι εγώ εκεί!» ■

ΝΕΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΣΑΚΑΛΗ

Ένα θαύμα

Την ώρα
που εμείς μιλάμε
ή γλεντάμε
κάποιος βρίσκεται
στα πρόθυρα της κατάρρευσης
μέσα στην απελπισία
σκέφτεται να κάνει κακό
στον εαυτό του
ή στους άλλους
αφού του πήγαν
όλα στραβά
τι του μένει παρά
το απονενομημένο διάβημα
να γίνει στατιστικό στοιχείο
ένα θαύμα μόνο
μπορεί να τον σώσει
ένα ανθρώπινο χέρι
ή η θεία πρόνοια
ίσως τον τραβήξουν πίσω
στην ομορφιά της ζωής
που δεν μπορεί
τώρα να δει
καθώς πνίγεται
στο τέλμα της απελπισίας.

.....

Δάκρυα

Δύο σταγόνες
κύλησαν από τα μάτια σου
κι αυτό ήταν όλο
ας ήταν ο πόνος μεγάλος
ας ήταν η μαχαιριά
κατευθείαν στην καρδιά
τα δάκρυα ανακουφίζουν
απ' τον πόνο
μα εσύ δεν ήθελες
δεν μπορούσες να κλάψεις
ούτε ν' ανακουφιστείς
κάθισες εκεί

κι έκλαιγες βουβά
για τα συναισθήματα που ένιωσες
και τώρα σου τα έπνιξαν
για τον έρωτα
που έκανες σημαία
και τώρα δεν υπάρχει πια
σε βρήκε η νύχτα
σ' εκείνο το παγκάκι
να μη μπορείς
να κάνεις βήμα.

.....

Η άνοιξη αργεί

(στον Βασίλη Μάγγο)

Παγωμένο καλοκαίρι
πόρτες κλειδωμένες
είμαστε μέσα
στα δωμάτια έρημοι
και μόνοι
μάσκες φοράμε
πάνω απ' τις άλλες
τις παλιές
όταν βγαίνουμε έξω
και φροντίζουμε
να είμαστε νομοταγείς

γιατί τα όργανα της τάξης
συνθλίβουν κάθε αντίσταση
νέα παιδιά πεθαίνουν
το ένα μετά το άλλο
κάτω απ' τη μπότα
της νομιμότητας
και στη συνέχεια
συκοφαντούνται
από τους λογάδες
του καθεστώτος
παγωμένο καλοκαίρι
όσο δεν αντιδρούμε
συνεχίζεται απαράλλαχτο
κι η άνοιξη αργεί να φανεί.

.....

Κεριά στο σκοτάδι

Νύχτα περπατεί
σε στενά δρομάκια
η αγάπη διώκεται
σαν τον ποιητή
που τολμά να πει
απαγορευμένα λόγια
να ανάψει το σπίρτο
μιας έκρηξης
που κυοφορείται χρόνια
κι έψαχνε την αφορμή
ο ποιητής
συναντά την αγάπη
όμως την μεταμορφώνει
της δίνει βάθος
τη μεταλαμπαδεύει
κι έτσι αυτή
ανάβει στις καρδιές
μερικών ανθρώπων
που είναι λίγοι στην αρχή
όμως είναι αρκετοί
για να φέρουν το καινούργιο
να φωτίσουν
σαν κεριά στο σκοτάδι.

ΜΙΚΡΑ ΝΑΟΥΣΑΙΪΚΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ

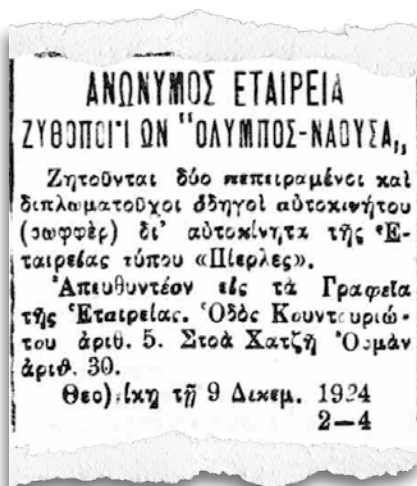
Ερευνά ο Θεόδωρος Ζιώτας

Μικρές ιστορίες από την καθημερινότητα, της προπολεμικής Νάουσας, που είδαν το φως της δημοσιότητας στον τύπο της εποχής.

ΑΠΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ

Απαγωγή και γάμος. Συμβαίνουν και αυτά σε μια μικρή κοινωνία όπως η Νάουσα του 1924. Ο Λίνος Μικέλας, με τον ιδιαίτερο τρόπο γραφής που έχει για να σατιρίζει την καθημερινή ζωή της Νάουσας, δημοσιεύει στην εφημερίδα «Μακεδονικά Νέα»¹ αυτή την φορά την είδηση για μια εθελούσια απαγωγή, που οπωσδήποτε θα έδωσε την αφορμή για σχόλια και κουτσομπολιά. Γράφει:

«ΝΑΟΥΣΣΑ- Ποιός είχαν αμφιβολία ότι ο έρωσ δεν θα βγαίνει και τη φορά αυτή νικητής; Εκείνη πίσω από τις γρίλιες του σπιτιού της, κι εκείνος καθισμένος μέρα νύχτα σ' ένα κάθισμα του «Παραδείσου» άφηναν τη ρέμβη τους να συμπληρώσει όσα τα μάτια τους μπορούσαν να εκφράσουν και όσα το στόμα τους δεν είχαν ανοίξει ποτέ για να μιλήσει. Και πέρασεν έτσι ένας χρόνος και κάτι. Και το Σάββατο βράδυ (Δεκέμβριος) περί την 11 ώραν ελάχιστοι ίσως θα αντελήφθησαν μέσα στο ζοφερό σκοτάδι να χάνονται οι σκιές δύο ερωτευμένων! Και την επομένην το πρωί εκοινολογείτο. Ο κ. Άγγελος Γεωργαντόπουλος υπολοχαγός του Πυρ/κού εντέλεσε

Η αγγελία στην εφημερίδα «Μακεδονία» το 1924 της Ανωνύμου Εταιρείας Ζυθοποιείων «ΟΛΥΜΠΟΣ-ΝΑΟΥΣΑ»

τα μεσάνυχτα του Σαββάτου τους γάμους του μετά της δεσποινίδος Δώρας Πάζης, την οποίαν είχαν απαγάγει τη θελήσει της. Αλλά συγχρόνως έμεινε μετέωρη στον ορίζοντα μια απορία. Ο μπαμπάς θα το συγχωρήσει αυτό; Ποιος ξέρει! Ο χρόνος πάντως θα το δείξει!

ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΣΩΦΦΕΡ

Στο ίδιο φύλλο, με μια μικρή αγγελία της Ανωνύμου Εταιρείας Ζυθοποιεί-

ων «ΟΛΥΜΠΟΣ-ΝΑΟΥΣΑ»

«Ζητούνται δύο πεπειραμένοι και διπλωματούχοι οδηγοί αυτοκινήτου (σωφφέρ) δι' αυτοκίνητα της Εταιρείας τύπου «Πιερλες». Απευθυντέον εις τα Γραφεία της Εταιρείας, οδός Κουντουριώτου αριθ. 5. Στοά Χατζή Οσμάν αριθ. 30. Θεσ/νίκη τη 9η Δεκεμ. 1924».

ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΓΑΜΟΙ

Ο υπολοχαγός ήταν ξένος και δεν γνώριζε τις συνήθειες των Ναουσαίων, ότι η εποχή των γάμων στη Νάουσα είναι το Πάσχα. Γράφει ο ανταποκριτής της εφημερίδας «Νεολόγος»²: «Η εποχή αυτή του Πάσχα είναι και για τη Νάουσσα εποχή γάμων. Ενώ ο παπάς στην εκκλησία ψάλλει «τέρπου χόρευε και αγάλου» άρχισε και ο κοσμάκης να χορεύη τον γλυκύτερον χορόν του Ησαΐα. 14 γάμοι έγιναν σε μια εβδομάδα, μα ανάμεσα σ' αυτούς δύο ήσαν ξεχωριστοί για τον εκλεκτό και επίσημο κόσμο που συγκέντρωσαν και για τον πλούτον, καθώς και για την ομορφιά που είχαν οι προίκες που τις έραψεν η καλλιτέχνης ράπτρια κ. Σοφία Λ(Δ)αδακαρίδου. Ο γάμος του κ. Ηλία Πάζη μετά της δ/δος Αθηνάς Κοκκίνου,

της γνωστής οικογένειας στο μεγαλοβιομηχανικό κόσμο, και του κ. Χρήστου Οικονόμου μετά της δί/δος Ελένης Τσίτση, της επίσης γνωστής στους μεγαλοβιομηχανικούς κύκλους οικογενείας, των Τσιτσαίων.

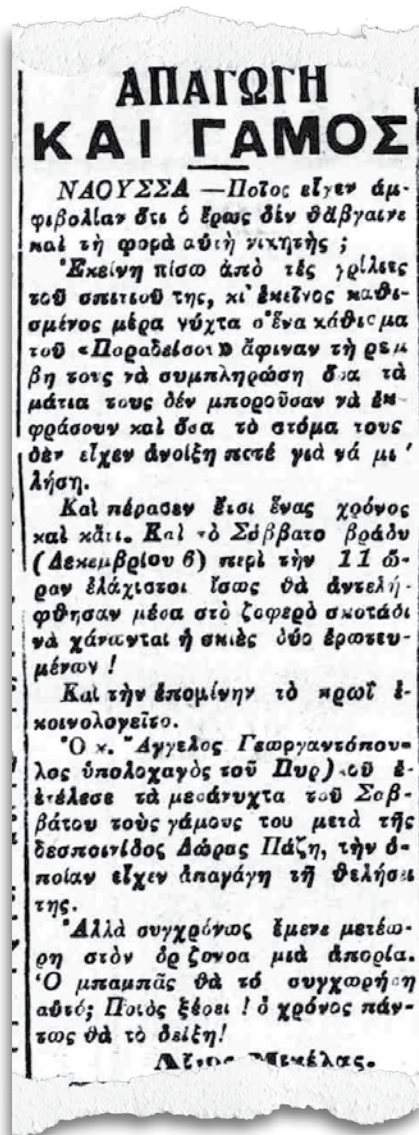
Ο γυναικόκοσμος ξεχωριστά από μέρες έτρεχε να θαυμάζει την προίκα και την ραπτική τέχνη της κ. Σοφίας. Και ο μέν πρώτος του κ. Ηλία Πάζη, για τους Ναουσαίους έκαμε εντύπωση αρκετή, για την εκκεντρικότητα του γαμπρού, που χωρίς την εθιμοτυπία του τόπου, με πρακτικότητα πολλή, πήρε τη νυφούλα του με το αυτοκίνητο από το σπίτι της, την πήγε στην εκκλησιά και ύστερα από το τραπέζι έφυγαν για τις Αθήνας, όπου θα περάσουν τον μήνα του Μέλιτος.

Ο άλλος γάμος όμως του κ. Χρήστου Οικονόμου διεξήχθη μ' όλη την πατροπαράδοτη εθιμοτυπία των Ναουσαίων με τους ικανές, με τις εγχώριες μουσικές, με τις τιμές κλπ.»

ΕΚΛΥΣΗ ΤΩΝ ΗΘΩΝ

Ιούλιος του 1926 και στην εφημερίδα «Νεολόγος» της Θεσσαλονίκης δημοσιεύεται ένα ασυνήθιστο άρθρο με θέμα που αφορά την πόλη της Νάουσας³. Το δημοσίευμα είναι από τον ανταποκριτή της Νάουσας Μ. Αθανασίου, ο οποίος ως αυτόκλητος φύλακας της ηθικής στηλιτεύει τους θύλακες της ανομίας και εκθέτει τον προβληματισμό και την ανησυχία του για την γέννηση αρκετών παιδιών αγνώστου πατρός στη Νάουσα και ακόμη περισσότερο με την αίτηση Ναουσαίου πολίτη προς το δημοτικό συμβούλιο για να ανοίξει οίκου ανοχής στην πόλη.

Αυτά τα δύο γεγονότα τον βάζουν σε σκέψεις και κρούει τον κώδωνα για

Δημοσίευμα της εφημερίδας «Μακεδονία» του 1924 για γάμους που τελέστηκαν εκείνη τη χρονιά στη Νάουσα

τον ηθικό ξεπεσμό της πόλης. Εντύπωση προκαλεί η τελευταία παράγραφος του δημοσιεύματος που αποκαλύπτει την χρήση των ορμητικών νερών της Αράπιτσας ως αποδέκτη και «τάφου» των ζωντανών καρπών των παρανόμων ερώτων των κατοίκων, πρακτική που φαίνεται ότι δεν ήταν καθόλου

σπάνια. Γράφει ο Αθανασίου:

«Εφ'ετος αρκετά παράξενα πράγματα ακούονται για την κοινωνία μας εδώ, που δεν είναι συνηθισμένη για τέτοια πράγματα. Ζητούνται πατέρες! Αρκετά κρούσματα γεννήσεων χωρίς να είναι γνωστοί οι πατέρες. Και καθώς πληροφορούμεθα, Ναουσαίους τις υπέβαλε αίτηση για να ανοίξη εδώ οίκου ανοχής! Τόπος τόσο θεοφοβούμενος όπως η Νάουσα, πού διακρίνεται για τις αγνές παραδόσεις της φυλής μας και οίκου ανοχής, είναι πράγμα που πρέπει να εμβάλη σε πολύ λυπηρές σκέψεις κάθε Ναουσαίο που φροντίζει για την ηθική του τόπου του. Είμεθα βέβαιοι πως η αίτησις του θα απορριφθή όπως απερρίφθη και εκείνη της γνωστής Φρόσως, από τη Βέρροια, που και πέρνυσι ζητούσε να ανοίξη τέτοιο σπίτι, αλλά αφ' ενός οι αφροδισιακές αρρώστιες, που μέρα με τη μέρα εξαπλώνονται επίφοβα, όπως μαρτυρούν τα φαρμακεία και οι γιατροί μας, αφ' ετέρου τα κρούσματα αυτά των γεννήσεων, χωρίς να είναι γνωστοί οι πατέρες, και η αίτησις περί ανοίγματος οίκου ανοχής, είναι πράγματα πολύ θλιβερά για το ηθικόν μέλλον της Ναούσης, και η αστυνομία μας έχει καθήκον αγρύπνως να παρακολουθή τους υπόπτους αυτούς για την δημόσια ηθική, αλλά και για την δημόσια υγεία των κατοίκων.

Αν δεν ήταν η Αραπίτσα, ίσως πόσαι άλλαι τέτοιαι ηθικαί τραγωδία και βρωμερότητες θ' ανεκαλύπτοντο! Το ρέμα της είναι τόσο γρήγορο και το νερό της τόσο μαύρο, ώστε παρασέρνει και καλύπτει τόσοις ενόχους καρπούς τοιούτων παρανόμων μίξεων, αν και βρίσκονται και άφωνοι μάρτυρες τοιούτων δυστυχών πλασμάτων, άτινα με τους ασθενικούς κλαυθμηρισμούς των καταρώνται τους αίτιους οίτινες τα έφεραν εις φως. ■

1. «Μακεδονικά Νέα» 13/12/1924 αρ. φυλ. 246 έτος Α

2. «Νεολόγος» 21/5/1926 αρ. φυλ. 245 έτος 58ον

3. «Νεολόγος της Θεσσαλονίκης» 17/7/1926 αρ. φυλ. 301 έτος 59ον

Ο ΚΥΚΛΩΠΑΣ ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΜΑΣ

Η μορφή του τέρατος είναι αποκρουστική. Όταν όμως το πρόσωπο του τέρατος πάψει να μας τρομάζει, τότε πρέπει να φοβόμαστε... γιατί αυτό σημαίνει ότι έχουμε αρχίσει να του μοιάζουμε Μάνος Χατζιδάκις. Οι τεράστιες αλλαγές που γίνονται σε όλο τον κόσμο και η παθητική μας στάση με έκανε να γράψω το άρθρο αυτό.

Γράφει ο
Χαρίτων Τομπουλίδης

Παραφράζοντας μια πολύ γνωστή εισαγωγή θα μπορούσα να πω: «Ένα φάντασμα πλανιέται πάνω στην υφήλιο. Το φάντασμα του Λαϊκισμού». Για να μην έχουμε γενο-

κτονίες, παγκόσμιες καταστροφές, εξαφάνιση των δημοκρατιών και τερατογενέσεις, πρέπει να αποκαλύψουμε ποιος κρύβεται πίσω από το φάντασμα αυτό. Να το ξεσκεπά-

σουμε. Δεν αρκεί όμως μόνο η αποκάλυψη του φαντάσματος αλλά και η αναγνώρισή του. Και για να γίνει αυτό πρέπει να αλλάξουμε κι εμείς. Τα πράγματα αλλάζουν τόσο γρήγορα κι αν εμείς δεν το αντιλαμβανόμαστε αυτό, δε θα χαθούμε μόνο εμείς, αλλά θα είμαστε οι ίδιοι αυτοί που θα φέρουμε την καταστροφή μας. Μας λένε ότι πρέπει να ξεχάσουμε τις παλιές διακρίσεις μας της οριζόντιας κλίμακας με «δεξιούς», «κεντρώους» και «αριστερούς». Η κλίμακα αυτή άλλαξε. Έγινε κάθετη κλίμακα. Υπάρχουν οι «πάνω» και οι «κάτω». Αυτοί που κυβερνούν είναι οι «πάνω» και είναι ελάχιστοι, αλλά πανίσχυροι, και κινούν τους «κάτω» σαν μαριονέτες. Γι' αυτούς δεν υπάρχουν «δεξιοί» ή «αριστεροί». Υπάρχουν οι υπηρέτες και οι αντιδρώντες.

Γραφικοί γι' αυτούς οι τελευταίοι, που τους πατούν ανελέητα. Και με τη συναίνεση του λαού, για να είναι ευχαριστημένος και ο λαός. Αυτός είναι που τους διαλέγει. Και έτσι δεν παίζει ρόλο αν τα κόμματα είναι «αριστερά», στη νότια Ευρώπη, ΣΥ.ΡΙΖ.Α., Ροδεμος, ή ο κωμικός Βερρε Γρίλλο με τα «Πέντε Αστέρια» του, ή φασιστικά ή ακροδεξιά που υπάρχουν σ' όλη την κεντρική και βόρεια Ευρώπη, αλλά και τις Η.Π.Α., με τη Λεπέν και τον Τραμπ σαν κορυφές. Για τους πρώτους, ρομαντικούς, φταίει το Κεφάλαιο, αλλά το υπηρετούν, και για τους δεύτερους οι αλλόθρησκοι, οι πρόσφυγες, οι «άλλοι». Και οι δύο είναι επικίνδυνοι, μας λένε.

Πρέπει να ξέρουμε ότι σήμερα, αλλά και στη σύγχρονη ιστορία, η καταστροφή δεν ζυγώνει ποτέ με το όπλο στο χέρι. Έρχεται ύπουλα, στις μύτες των ποδιών. Σε κάνει να βλέπεις το κακό στην καλοσύνη και το καλό στην κακία. Δηλαδή πριν ξεσπάσει ένα με-

γάλο κακό, π.χ. πόλεμος, ήδη το κακό έχει φωλιάσει στο μυαλό των ανθρώπων και τους δημιουργεί την εντύπωση πως υπηρετούν το καλό. Αυτό ταιριάζει απόλυτα και στη σημερινή Ελλάδα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Ουγγαρία, στις Η.Π.Α. και σε πολλές άλλες χώρες. Πάντα ίσχυε στα απολυταρχικά καθεστώτα, είτε ήταν «θρησκευτικά», είτε «κομμουνιστικά».

Περίπου τέσσερα εκατομμύρια Έλληνες είναι στα όρια της φτώχειας, κάτω από τα όρια της φτώχειας, μέχρι την απόλυτη φτώχεια, συνεπεία των μνημονίων και της λιτότητας. Εντούτοις, τα τρία μνημόνια τα έφεραν κυβερνήσεις που ψήφισε ο ελληνικός λαός. Με άλλα λόγια, ψήφισε την καταστροφή του πιστεύο-

...τέσσερα εκατομμύρια Έλληνες είναι στα όρια της φτώχειας, εντούτοις τα τρία μνημόνια τα έφεραν κυβερνήσεις που ψήφισε ο ελληνικός λαός..

ντας πως ψήφισε τη σωτηρία του. Και δεν έχουμε κανένα δείγμα που να μας κάνει να πειστούμε πως αυτός ο λαός κατάλαβε το λάθος του.

Αντίθετα, η αδράνειά του σημαίνει αποδοχή αυτής της συμφοράς. Και αυτό σημαίνει πως άνοιξε μια βασιλική οδός για τις μελλοντικές συμφορές που θα είναι χειρότερες από τις σημερινές. Να περιμένουμε περιβαλλοντικές καταστροφές, επιδημίες, λιμούς, πολέμους. Παγκόσμιες και ανεπανόρθωτες καταστροφές. Και όλα αυτά γιατί μένουμε ακόμη κολλημένοι στους προϊστορικούς χωρισμούς «αριστερός», «δεξιός».

Πρέπει να ξυπνήσουμε πριν είναι αργά. Πρέπει να ξέρουμε τι κρύβεται κάτω από το φάντασμα.

Ζούμε σε μια εποχή σύγχυσης. Ότι είχε προταθεί ως απελευθερωτικό πρόταγμα τον δέκατο ένατο και τον εικοστό αιώνα, μέσα από τις ιδέες του σοσιαλισμού και του κομμουνισμού, αποδείχθηκε το αντίθετό του. Ο κομμουνισμός όπως διαμορφώθηκε από την Ε.Σ.Σ.Δ. ήταν ένας νέος ολοκληρωτισμός. Όπου εφαρμόστηκε απέτυχε και κατέρρευσε ή μεταλλάχτηκε σε ακραίο καπιταλισμό (Κίνα). Η σοσιαλδημοκρατία παντού, σε όλο τον κόσμο, έγινε μια Δεξιά. Και σε μερικές περιπτώσεις, πιο ακραία από τη Δεξιά (περίπτωση Μπλερ). Και έτσι φτάσαμε σε έναν πολιτικό μεσαίωνα.

Άρα μας χρειάζεται ένας νέος Διαφωτισμός. Η ανθρωπότητα, στη μακρόχρονη πορεία της, μας έχει εφοδιάσει με πλούσια όπλα. Και εμείς, όλοι αυτοί που θέλουμε κοινωνική δικαιοσύνη, τα αγνοούμε. Έχουμε μείνει σε δύο λείψανα ιδεολογημάτων, τον κομμουνισμό και τη σοσιαλδημοκρατία, και προσπαθούμε με αυτά να διαβάσουμε την πραγματικότητα, ενώ στην ουσία είναι η τύφλωσή μας και η αποκοπή μας από την πραγματικότητα. Και τα απολιθώματα αυτά δεν μπορούν να γίνουν τα νέα πρίσματα που μας χρειάζονται για να δούμε την αλήθεια. Άρα μας χρειάζεται μια νέα καθαρή ματιά, που να αξιοποιεί όλη τη συσσωρευμένη σοφία της ανθρωπότητας. Έργο βαρύ και δυσβάσταχτο.

Η ίδια η «Οδύσσεια», όμως, μας δίνει ένα δείγμα λύσης, έναν ατραπό, αρκεί να την καταλάβουμε. Ο Οδυσσεύς περιπλανιόνταν δέκα χρόνια. Πολλά χρόνια. Κατέληγε κατά καιρούς σε άγνωστους χώρους και πάντα ρωτούσε στους χώρους που κατέληγε:

«Τι είναι αυτός ο χώρος που φτάσαμε; Είναι χώρος που κατοικούν άνθρωποι με νόμους, που θα μας σεβαστούν και θα μας φιλοξενηθούν ή κατοικείται από αγρίους χωρίς νόμους και τάξη και θα μας καταστρέψουν»; Έπρεπε να το ερευνήσει.

Ο τόπος μπορεί να ήταν η χώρα των Φαιάκων, ανθρώπων πολυταξιδεμένων και ανοιχτών σε νέες ιδέες και να τον φιλοξενούσε. Μπορεί όμως να ήταν και η χώρα των Κυκλώπων, που ήταν ακόμη κλεισμένοι σε σπηλιές και δεν ήξεραν τι υπάρχει πέρα από τις σπηλιές τους και να τον κατασπαράξει. Άρα πάντα πρέπει να ρωτάμε τι είναι ο νέος χώρος, τα νέα κόμματα, οι νέες καταστάσεις. Θα μας βοηθήσουν ή θα μας κατασπαράξουν; Αν μένουμε στα είδωλα του παρελθόντος θα εξαφανισθούμε. Ακόμη και όταν ο Οδυσσέας κατέληξε στην ίδια του την Ιθάκη, αφού έλειπε είκοσι χρόνια, έπρεπε πάλι να ρωτήσει: «Είναι η πατρίδα μου μετά είκοσι χρόνια φιλική ή άγρια»; Οι καταστάσεις αλλάζουν ραγδαία τίποτε δεν μένει ίδιο. Η αδράνεια μας και η αδιαφορία μας θα μας καταστρέψει. Πριν ψάξουμε να βρούμε το φταίξιμο στους άλλους, ας κοιτάσουμε να βρούμε τη δική μας ευθύνη. Μήπως η αδράνειά μας είναι η καλύτερη συμμαχία με τους καταπιεστές μας; Και μήπως το όλο σύστημα δουλεύει για να μας κάνει αδρανείς και άβουλους, μέσα από τεχνικές ιδιαίτερα επεξεργασμένες, που εμείς τις καταπίνουμε αμάσητες; (Κατανάλωση, μαζική κουλτούρα, τηλεόραση, βόλεμα και πάνω από όλα το τομάρι μας, έξω και πάνω από την κοινωνία.) Αυτό δεν είναι συμμαχία με τους καπιταλιστές; Πώς είναι δυνατόν ένας άνθρωπος να επιλέγει ελεύθερα να ψηφίσει υπέρ της φτώχειας του, της ανεργίας

του, της αστεγίας του και της εξαθλίωσής του; Να τα δέχεται όλα αυτά παθητικά και το μόνο που τον νοιάζει, όταν φτάσει στον πάτο της κοινωνίας, να είναι να βρει ένα απάγκιο για να στρώσει τις κουβέρτες του; Προφανώς οι συμφορές αυτές δεν ήρθαν με το όνομά τους.

Άλλαξαν όνομα με τον μυθικό-προπαγανδιστικό λόγο των πολιτικών

καλό είναι για το κακό μας. Ένα νέο Σύνδρομο Στοκχόλμης;

Καθοριστικό ρόλο για την επικράτηση της μιας και μοναδικής αλήθειας έπαιξαν οι μονοθεϊστικές θρησκείες, που έγιναν ιδεολογίες των αυτοκρατοριών. Αυτό θα το αναλύσω ίσως σε ένα άλλο άρθρο για την Ουτοπία. Μια έννοια που ξεκίνησε από την «Πολιτεία» του Πλάτωνα και μέσα

Ο κομμουνισμός όπου εφαρμόστηκε απέτυχε και κατέρρευσε ή μεταλλάχθηκε σε ακραίο καπιταλισμό

κομμάτων εξουσίας και των κυρίαρχων Μ.Μ.Ε. και ονομάστηκαν «προκοπή», «ανάκαμψη», «αλλαγή» ή κάτι παρόμοιο. Είναι η ίδια παλιά πληγή της ανθρωπότητας, που πάντα υπήρχε, από την εποχή που η εξουσία και οι μεσσίες ανέλαβαν να μας κυβερνούν. Και μας έπεισαν πως το κακό είναι για το καλό μας και το

από τα Ευαγγέλια και την «Πολιτεία του Θεού» του Αυγουστίνου, να φτάσει στην «Ουτοπία» του Τόμας Μορ που εξελίχτηκε μετά στον «Θαυμαστό καινούργιο κόσμο» του Χάξλεϊ και το “1984” του Όργουελ.

Ποια είναι η μόνη και μοναδική αλήθεια της εποχής μας; Αυτή δεν είναι ούτε θρησκευτική ούτε πολιτική. Εί-

ναι οικονομική. Είναι το δόγμα του νεοφιλελευθερισμού, δηλαδή το παρόν καθεστώς του αρπακτικού καπιταλισμού, που έχει αναγάγει το κέρδος σε μια νέα μονοθεϊστική θρησκεία. Και εδώ ο άνθρωπος είναι αναλώσιμος. Δεν έχει καμία αξία και καμία σημασία. Τα πάντα λειτουργούν για το 1% του πληθυσμού του πλανήτη, που έχει σχεδόν όλο τον πλούτο της Γης.

Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ηττήθηκε μονάχα μια έκφραση του ολοκληρωτισμού όπως αυτή είχε μορφοποιηθεί από τον Χίτλερ και τον Μουσολίνι. Αλλά η ουσία του διαφυλάχτηκε και μεταλλάχτηκε και πήρε την καθόλου νόμιμη μορφή του αντικομμουνισμού και του αντισοβιετισμού. Την επόμενη του θριάμβου των Συμμάχων, δεν ήρθε η πολυπόθητη ειρήνη. Ένας νέος

Όρμπαν, Σουηδοί Δημοκράτες, Μαρί Λεπέν, και πολλοί άλλοι βορειοευρωπαίοι σε άνοδο). Κάνουν ακριβώς αυτό που έκαναν και ο Χίτλερ και ο Μουσολίνι και όλοι οι υπόλοιποι φασίστες. Εντούτοις οι πρώτοι που στήριξαν αυτά τα ολοκληρωτικά καθεστώτα ήταν οι βιομήχανοι και οι τραπεζίτες, που είδαν τα κέρδη τους να εξακοντίζονται στα ύψη γιατί οι εργαζόμενοι είχαν εγκλειστεί σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, όχι αναγκαστικά σε αυτά των ολοκαυτωμάτων, αλλά σε αυτά της κοινωνίας. Αυτό ήταν σε τελική ανάλυση το έργο τους.

Τι μπορούμε να κάνουμε μπροστά σε αυτή τη ζοφερή κατάσταση που λίγοι τη συνειδητοποιούν, προτιμούν να ζουν με τις αυταπάτες τους και τις ψευδαισθήσεις τους και δεν βλέπουν τη συμφορά και την καταστροφή που έρχεται αθόρυβα και караδοκεί μπροστά από την πόρτα του καθενός; Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνουμε είναι να απαλλαγούμε από τις ψευδαισθήσεις μας και τις αυταπάτες μας που στηρίζονται σε είδωλα του παρελθόντος. Πράγμα εξαιρετικά δύσκολο και επώδυνο, γιατί συχνά μέσα από αυτές έχουμε χτίσει την προσωπικότητά μας. Πρέπει όμως κάποτε να ξυπνήσουμε και να κάνουμε το λίγο που μπορούμε, γιατί αλλιώς θα μας φάει ο Κύκλωπας. Τον Πολύφημο τον τύφλωσε ο Κανένας. Αυτό πρέπει να κάμουμε κι εμείς για να βγούμε από τη σπηλιά του Κύκλωπα Λαϊκισμού, πριν μας φάει όλους. Να ρίξουμε τα στεγανά και ο καθένας και η καθεμία να δρα υπεύθυνα, κάτω όμως από το πρίσμα της διατήρησης των δομών της κοινωνίας που ο Νεοφιλελευθερισμός έχει διαβρώσει, για να μην πω εξαλείψει. Ένα χελιδόνι, λένε, δε φέρνει την άνοιξη. Πολλά όμως χελιδόνια μαζί την φέρνουν. ■

Το δόγμα του νεοφιλελευθερισμού έχει αναγάγει το κέρδος σε μια νέα μονοθεϊστική θρησκεία

Τους «πάνω». Και όλο το παγκόσμιο σύστημα είναι έτσι διαμορφωμένο για να αναπαράγει αυτήν την ανισότητα και να τη διαιωνίζει. Και αυτό αποτελεί μονόδρομο για κάθε χώρα. Και είναι λάθος να πιστεύουμε πως ο ναζισμός και ο φασισμός κατέρρευσαν μετά τη συντριβή των αντίστοιχων καθεστώτων με τη λήξη του

πόλεμος άρχισε, ο λεγόμενος «Ψυχρός» που δεν ήταν και τόσο ψυχρός όσο δήλωνε το όνομά του. Απλά μεταφέρθηκε στην περιφέρεια, έγινε θερμός και εγκαταστάθηκε μόνιμα εκεί. Και έχουμε το εξής παράδοξο σήμερα. Ο εθνικισμός-φασισμός παρουσιάζεται αντισυστημικός και εναντίον του καπιταλισμού (βλέπε Χρυσή Αυγή,

ΤΑ ΒΟΤΑΝΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΥΘΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Οι μύθοι που συνοδεύουν πολλά φυτά της πατρίδας μας έχουν ξεχωριστό ενδιαφέρον. Πολλά από τα βότανά μας οφείλουν το όνομά τους σε θεούς και ημίθεους, είτε λόγω της ξεχωριστής ομορφιάς τους, είτε των θεραπευτικών ιδιοτήτων τους. Αξίζει τον κόπο λοιπόν να περιγράψουμε μερικούς από αυτούς τους πολύ ενδιαφέροντες μύθους.

Γράφει ο
Νικόλαος Α. Κύρου
Γεωλόγος - Συντ. εκπαιδευτικός

Ο παρεξηγημένος **Κισσός** συνδέεται κυρίως με τον Διόνυσο, ο οποίος μαζί με τους συνοδούς του, στις μεγάλες γιορτές, στεφανώνεται με κλαδιά του φυτού. Φυσικά έχουμε και το **Αμπέλι**, ιερό φυτό του Διόνυσου, με

τις «θαυματουργές» ιδιότητες των καρπών του...

Η **Αχιλλέα**, με τις αιμοστατικές της ιδιότητες, σύμφωνα με το μύθο, πήρε το όνομά της από τον ήρωα του Τρωικού πολέμου Αχιλλέα, ο οποίος χρησι-

μποποιούσε τα φύλλα του βοτάνου για να κλείνει τις πληγές των τραυμάτων του ίδιου και των στρατιωτών του.

Η **Τριανταφυλλιά** κατέχει τα πρωτεία στους μύθους και στις παραδόσεις. Είναι το άνθος του έρωτα, το λουλούδι της Αφροδίτης. Ένας σχετικός μύθος λέει ότι όταν η Αφροδίτη προσπαθούσε να σώσει τον Άδωνη, που τον καταδίωκε ο Άρης, πάτησε στα αγκάθια μιας αγριοτριανταφυλλιάς και τότε έτρεξε από το πόδι της μια σταγόνα αίμα. Από το αίμα αυτό πήραν το χρώμα τους τα ρόδα (τριαντάφυλλα). Με ροδέλαιο (άρωμα τριαντάφυλλου) η Αφροδίτη αλείφει το σώμα του νεκρού Έκτορα. Στο βουνό μας, το Βέρμιο, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, ήταν οι περίφημοι κήποι του Μίδα με τα εξηντάφυλλα τριαντάφυλλα.

Οι **Κενταύριες** πήραν το όνομά τους από τον Κένταυρο Χείρωνα, ο οποίος ζούσε στον βοτανικό παράδεισο του Πηλίου και χρησιμοποίησε κάποιες από αυτές για να κλείσει τις πληγές του.

Η πανέμορφη **Ανεμώνη**, που φυτρώνει στη... ρίζα του χειμώνα, πήρε το όνομά της από τη νύμφη Ανεμώνη, η οποία ερωτεύτηκε το Ζέφυρο, άνεμο, σύζυγο της θεάς των βοτάνων Χλωρίδας. Όταν η θεά το έμαθε, έδιωξε την Ανεμώνη από την παρέα της. Τότε αυτή πέθανε από τη θλίψη της. Η Αφροδίτη μεταμόρφωσε την Ανεμώνη σε λουλούδι, που ζωντανεύει κάθε άνοιξη, μέχρι ο άνεμος να διώξει τα πέταλά της και την εξαφανίσει.

Ο Δίας, ο οποίος σύμφωνα με το μύθο γεννήθηκε και μεγάλωσε στα σπήλαια των βουνών Ίδη και Δίκτης της Κρήτης, ανατράφηκε από την Αμάλθεια με πολλά από τα μοναδικά βότανα της μεγαλονήσου. Ο **Δίκταμος** έχει ξεχωριστή θέση στη μυθολογία χάρη στις ιδιότητές του. Πολλοί πίνακες της Αναγέννησης αναπαριστούν αρχαίο μύθο με το

αγρίμι που τρώει τα φύλλα του βοτάνου για να θεραπευτεί από το βέλος του κυνηγού, που το τραυμάτισε.

Ο Δίας συνδέεται και με τον αγέρωχο και δροσερό **Πλάτανο**. Διότι σύμφωνα με τη μυθολογία, όταν μεταμορφώμενος σε ταύρο έκλεψε την Ευρώπη, την μετέφερε στην Γόρτυνα και εκεί, στη σκιά ενός πλατάνου, ενώθηκε μαζί της. Γι' αυτό και το είδος πλατάνου που ευδοκίμει στη Γόρτυνα είναι αειθαλές.

Η Αφροδίτη, όταν αναδύθηκε από τη θάλασσα, προσπαθούσε να κρύψει τη γύμνια της με τα φύλλα **Μυρτιάς**. Ενώ η Αθηνά είναι συνδεδεμένη με την **Ελιά**, την οποία χάρισε στους Αθηναίους, όταν κέρδισε τη μονομαχία, που έδωσε πάνω στο λόφο της Ακρόπολης, με τον Ποσειδώνα για το ποιος θα γίνει πολιούχος της πόλης. Με στεφάνια από κλάδους ελιάς στεφανώνονταν οι νικητές των Ολυμπιακών αγώνων.

Η πανέμορφη Ανεμώνη πήρε το όνομά της από τη νύμφη Ανεμώνη

Η μοναδική στην ομορφιά της **Παιώνιας**, που στολίζει το Βέρμιο μας και χάρη στο φίλο μας ποιητή Ηλία Τσέχο έγινε γνωστή σε πολλούς Ναουσαίους, ήταν γνωστή στην αρχαιότητα για τις πολλές φαρμακευτικές ιδιότητες της και πήρε το όνομά της από τον Παιώνα, τον γιατρό των θεών.

Η όμορφη καμπανούλα και ξεχωριστά το είδος **Καμπανούλα** των Ορειάδων, η οποία φυτρώνει στον Όλυμπο, πήρε το όνομά της από τις νύμφες των ορέων, τις Ορειάδες.

Η **Μπελλαντόνα**, με το δηλητηριό της, φέρει το επιστημονικό όνομα Άτροπος από τη μοίρα Άτροπο, η οποία οδηγούσε τους ανθρώπους στο θάνατο. Το **Κώννιο**, ένα ακόμη τοξικό βότανο, είναι γνωστό από το θάνατο του Σωκράτη.

Ένα βότανο με κιτρινωπά άνθη και με το όνομα νάρθηκας (**Φερούλα** η κοινή) έχει την ιδιότητα να καίγεται αργά, γι' αυτό και οι αρχαίοι το χρησιμοποιούσαν για τους δαυλούς. Ο μύθος λέει ότι με πυρσό φτιαγμένο από το φυτό αυτό ο Προμηθέας μετέφερε τη φωτιά στους ανθρώπους. Πολλοί γνωρίζουμε το μύθο του **Νάρκισσου**, ο οποίος ήταν πολύ όμορφος και αρέσκονταν να καθρεπτίζεται στα νερά των πηγών, ώσπου μια μέρα έπεσε στο ποτάμι και πνίγηκε. Έτσι οι θεοί τον μεταμόρφωσαν σε φυτό, το οποίο φυτρώνει συνήθως σε υγρά μέρη γύρω από πηγές και ποτάμια.

Η **Αμυγδαλιά** συνδέεται με τη Φυλλίδα, η οποία ήταν μια όμορφη κοπέλα, κόρη του βασιλιά των Θρακών Σίθωνα και ερωτευμένη με τον γιο του Θησέα Δημοφώντα. Όταν ο αγαπημένος της έφυγε για ένα μεγάλο ταξίδι στη Νότια Ελλάδα, η Φυλλίδα νόμισε ότι την εγκατέλειψε και την ξέχασε. Τότε, μέσα στην απελπισία της, κρεμάστηκε από τα κλαδιά μιας

αμυγδαλιάς. Έκτοτε το δέντρο έπαψε να βγάξει καρπούς και φύλλα, μέχρι που ξαναγύρισε ο Δημοφώντας, το αγκάλιασε και αυτό αμέσως άνθισε στην καρδιά του χειμώνα, γιατί μέσα του υπήρχε το πνεύμα της Φυλλίδας. Η «ανθισμένη αμυγδαλιά», το πρώτο δέντρο που ανθίζει στο τέλος του χειμώνα, υμνείται σε πολλά λογοτεχνικά κείμενα, ποιήματα και τραγούδια.

Το **Κολχικό**, σύμφωνα με τον οποίο πήρε το όνομά του από την Κολχίδα, όπου η Μήδεια δηλητηρίασε τα παιδιά της με το φυτό, που έχει τοξικές ιδιότητες.

Το **Έλατο**, που μας εντυπωσιάζει με την κορμοστασιά και την ανθεκτικότητά του, σύμφωνα με τη μυθολογία ήταν η νύμφη Πίτυς, την οποία ερωτεύτηκε ο θεός Πάνας. Όμως συγ-

έδαφος.

Το **Κυπαρίσσι** θεωρείται δέντρο του πένθους, διότι σύμφωνα με τη μυθολογία, ο Κώος Κυπάρισσος ζήτησε από τον θεό Απόλλωνα να τον μεταμορφώσει σε δέντρο για να θυμάται για πάντα την αγαπημένη του ελαφίνα.

Ένα άλλο δέντρο με πρωταγωνιστικό ρόλο στην ελληνική μυθολογία είναι

Αριστερά: Η παιωνία, γνωστή για τις φαρμακευτικές της ιδιότητες και σε αφθονία στο Βέρμιο, πήρε το όνομά της από τον Παιώνα, τον γιατρό των θεών
Δεξιά: Η Αμυγδαλιά συνδέεται με τη Φυλλίδα μια όμορφη κοπέλα ερωτευμένη με τον γιο του Θησέα Δημοφώντα.

Η **Ίριδα** ήταν θεά που φανερώνονταν με το ουράνιο τόξο για να ενώσει τη γη με τον ουρανό. Ενώ οι **Ασφοδελοί** φύτευαν στα λιβάδια του Άδη.

Ο **Κρόκος** ήταν φίλος του θεού Ερμή. Κάποια μέρα ενώ έπαιζαν ο Ερμής κατά λάθος τον σκότωσε. Στο σημείο εκείνο φύτευσε το ομώνυμο λουλούδι με τα στίγματα, που είναι απομεινάρια του αίματος του παιδιού.

χρόνως την αγαπούσε και ο Βοριάς, ο οποίος, όταν το έμαθε, θύμωσε και έριξε τη Πίτυ στο γκρεμό σκοτώνοντάς την.

Τότε ο Πάνας (ή η Γαία) τη λυπήθηκε και μεταμόρφωσε τη νύμφη σε έλατο. Και όταν φυσάει ο Βοριάς, το φθινόπωρο, το έλατο δακρύζει. Τα δάκρυα είναι η ρητίνη που βγαίνει από τα κουκουνάρια και στάζει στο

η **Βελανιδιά** (δρυς). Ήταν το ιερό δέντρο του Δία. Μάλιστα στο μαντείο της Δωδώνης οι πιστοί έκαναν τις παρακλήσεις τους προς το θεό κάτω από μια βελανιδιά. Ο Δίας απαντούσε με το θρόισμα των φύλλων και τις κραυγές των πουλιών, τα οποία φώλιαζαν σ' αυτή. Επίσης κάθε βελανιδιά αντιπροσώπευε μια νύμφη του δάσους, μια Αμαδρυάδα. Όπως

παρατηρούμε στα αρχαιολογικά ευρήματα της Βεργίνας, με κλωνάρια βελανιδιάς στεφανώνονταν οι Μακεδόνες βασιλείς.

Άλλο ιερό δέντρο – θάμνος των αρχαίων ήταν η **Δάφνη**, η οποία υπήρξε σύμφωνα με το μύθο νύμφη, κόρη του θεού ποταμού Λάδωνα. Ο θεός Απόλλων ερωτεύτηκε τη Δάφνη. Τότε αυτή φοβισμένη έτρεξε στη μη-

δάφνης εκστασιάζονταν η Πυθία και έβγαζε τους περίφημους χρησμούς. Επίσης στη μυθολογία αναφέρονται πολλά φρούτα, όπως π.χ. το **Μήλο** της Έριδος, το οποίο ίσως ήταν **Κυδώνι**, τα μήλα των Εσπερίδων, που μπορεί να ήταν **Πορτοκάλια**, οι **Λωτοί** που έφεραν αμνησία στους άνδρες του Οδυσσέα μπορεί να ήταν ένα είδος **Τζιτζιφου** κλπ.

οι λευκές κηλίδες του βλαστού του προέρχονται από το γάλα της παρθένου Μαρίας.

Το όμορφο **Τριαντάφυλλο** είναι το «μυστικό ρόδο» της Παρθένου. Με **Δάφνες** και κλαδιά **Φοινίκων** υποδέχτηκαν στα Ιεροσόλυμα οι πιστοί τον Ιησού, ενώ πάνω στη Συκομορέα ανέβηκε ο μικρόσωμος Ζακχαΐος για να τον δει, με τα αγκαθωτά κλωνάρια

Αριστερά: η Βελανιδιά ήταν το ιερό δέντρο του Δία και στο μαντείο της Δωδώνης οι πιστοί έκαναν τις παρακλήσεις τους προς το θεό κάτω από μια βελανιδιά
Δεξιά: Το όμορφο Τριαντάφυλλο είναι το «μυστικό ρόδο» της Παρθένου.

τέρα Γη, η οποία τη μεταμόρφωσε σε δέντρο. Με κλαδιά δάφνης στεφανώθηκε ο Απόλλωνας όταν σκότωσε τον Πύθωνα και στεφανωμένος νικητής μπήκε στο ιερό των Δελφών. Γι' αυτό και η δάφνη είναι το ιερό δέντρο του Απόλλωνα και με τα κλαδιά του στεφανώνονταν οι νικητές των Δελφικών αγώνων. Ακόμη με τους καπνούς των καιγόμενων φύλλων

Πολλά βότανα συνδέονται με τη θρησκεία μας. Εκτός από το μήλο του παραδείσου, όλοι γνωρίζουμε τον **Κρίνο**, το λουλούδι σύμβολο της αγνότητας, με τον οποίο ο αρχάγγελος Γαβριήλ ανήγγειλε στην Παναγία το χαρμόσυνο νέο της γέννησης του Χριστού. Επίσης ένα είδος γαϊδουράγκαθου φέρει το όνομα **Σίλυβο** το μαριανό, διότι σύμφωνα με την παράδοση,

του **Παλιουριού** φτιάχτηκε το ακάνθινο στεφάνι, στο όρος των Ελαιών προσευχήθηκε για τελευταία φορά ο Κύριος και από κλαδί **Κουτσουπιάς** κρεμάστηκε ο Ιούδας μετά από την προδοσία του.

Τέλος πολλά είδη φυτών αναφέρονται και σε σύγχρονα παραμύθια και παραδόσεις τόσο της πατρίδας μας, όσο και άλλων χωρών. ■

ΠΕΡΙ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ...ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

ΤΡΙΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΑΡΘΡΑ

Γράφει ο
Δρ. Αθανάσιος Τσαντάρης, Ομ. Καθηγητής Μοριακής Γενετικής ΑΠΘ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΣΙΝΗ ΣΤΗΝ ΓΚΡΙΖΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

Ο βελτιωτής των φυτών Δρ. Norman Borlaug πατέρας της Πράσινης Επανάστασης κατάφερε να μας χορτάσει ψωμί για 50 και πλέον χρόνια χάρις

στην διορατικότητα του να κοντύνει το υπέργειο, πράσινο, τμήμα των σιτηρών (μαλακό-σκληρό σιτάρι, κριθάρι, ρύζι, βρώμη, σίκαλη, κ.ά.) κάτι που είχε πολλαπλά αποτελέσματα. Αντοχή των φυτών στο σπάσιμο του βλαστού και το συνεπακόλουθο

‘πλάγιασμα’, αντοχή στους συνήθεις σαπρογόνους μύκητες, κυρίως όμως αλλαγή της αναλογίας πράσινης βλαστικής μάζας σε σύγκριση με το ανθοφόρο-καρποφόρο τμήμα, δηλ. κατά της βλαστικής μάζας των ψηλών φυτών και υπέρ της καρποφο-

ρίας όλα αυτά αύξησαν σημαντικά το συγκομιζόμενο σιτάρι, ρύζι, κ.ά. και μας 'χόρτασε ψωμί', οδηγώντας στην σημερινή δημογραφική έκρηξη (σε συνδυασμό και με τις συνεχείς ιατρικές προόδους).

Ποια είναι σήμερα η λεγόμενη γκριζα επανάσταση; Γιατί εγείρει προβληματισμούς που τείνουν να την αμαυρώσουν πριν καλά-καλά καρπωθούμε τα δικά της επιτεύγματα; Σε αντιδιαστολή με την πράσινη δηλ. του υπέργειου τμήματος, η γκριζα αναφέρεται στο υπόγειο τμήμα του φυτού, στη γκριζα ρίζα και το χώμα που τη περιβάλλει. Αυτό που λέμε 'ριζόσφαιρα'. Όχι πως η πράσινη επανάσταση δεν πείραζε την ρίζα και την ριζόσφαιρα. Στο φυτό, ως ενιαίος οργανισμός το υπέργειο τμήμα του, το επιφορτισμένο με την οργανική διατροφή του φυτού, την δέσμευση δηλαδή του ατμοσφαιρικού άνθρακα (CO₂) αξιοποιώντας ηλιακή ενέργεια (φωτοσύνθεση), επικοινωνεί ποικιλότροπα με την υπόγεια ρίζα του αφού α) την ταΐζει με προϊόντα της φωτοσύνθεσης και αυτή και β) τον ταΐζει αφού τόσο τα ανόργανα θρεπτικά συστατικά (άζωτο, φώσφορος, κάλιο, σίδηρος, κ.ά. στοιχεία), αλλά και το απαιτούμενο νερό του τα διασφαλίζει η ρίζα προσλαμβάνοντας τα από το έδαφος της ριζόσφαιρας.

Ισορροπημένη λοιπόν είναι η ανάπτυξη αμφότερων των μερών. Θερμητικά οι αλλαγές που επέφερε η πράσινη επανάσταση είχαν άμεση επίπτωση και στην γκρι ρίζα. Είχαν όμως και έμμεση. Τα κοντά με γερό βλαστό σιτηρά, ανθεκτικά στο πλάγιασμα, μπορούσαν να αξιοποιήσουν πολύ περισσότερα άζωτο, φώσφορο, κάλιο, κ.ά. αλλά και νερό. Χάρη στα φτηνά, τότε λιπάσματα τα πρόσφερε αφειδώς ο γεωργός, αντί να

προσπαθήσει το φυτό να τα αποκτήσει μεγαλώνοντας τη ρίζα για να εκμεταλλευτεί μεγαλύτερο όγκο ριζόσφαιρας (σε βάθος και πλάτος). Μεθοδικές μετρήσεις που έγιναν παντού και στην Ε.Ε. σε γεωργικά συστήματα της Σουηδίας, Αγγλίας, Τσεχίας και Ελλάδος σε ενδιάμεσα έως και πολύ εντατικά συστήματα καλλιέργειας όπως ένα Ελληνικό στην Κρύα Βρύση Γιαννιτσών, από ομάδα ερευνητών και του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, έδειξαν ότι όσο πιο εντατική είναι μια καλλιέργεια με πολλά οργώματα, νερά, λιπάσματα και φάρμακα, τόσο περισσότερο συρρικνωμένη είναι η βιοποικιλότητα του εδάφους σε φιλι-

...ποια είναι η λεγόμενη γκριζα επανάσταση; Γιατί εγείρει προβληματισμούς που τείνουν να την αμαυρώσουν πριν καλά-καλά καρπωθούμε τα δικά της επιτεύγματα;...

κούς και παθογόνους ιούς, βακτήρια και μύκητες μέχρι και νηματώδεις και σκουλήκια, βιοποικιλότητα που ως γνωστόν είναι σε ευθεία συνάρτηση με την παραγωγικότητα και βιωσιμότητα εδαφικών συστημάτων.

Οι φιλικόι μικροοργανισμοί αποδεδειγμένα πλέον ενισχύουν την ανάπτυξη των φυτών είτε απευθείας με:

- 1) επηρεασμό φυτικών ρυθμιστικών ουσιών (φυτικές ορμόνες) όπως οι αυξίνες, κυτοκίνινες, γιββεριλίνες, αιθυλένιο, αφισικό κ.ά που είναι υπεύθυνες για την ανάπτυξη του φυτού,
- 2) την αύξηση της διαθεσιμότητας στο έδαφος αλλά και στο φυτό των απαραίτητων ανόργανων θρεπτικών

στοιχείων όπως άζωτο, φώσφορος, σίδηρος κ.ά. αυτά δηλαδή για τα οποία ρίχνουμε λιπάσματα στις καλλιέργειες. Τα φιλικά μικρόβια της ριζόσφαιρας αυξάνουν την ποσότητα των διαθέσιμων και ειδικά των απορροφήσιμων ανόργανων συστατικών.

- 3) Η ευρωστία και η καλή ανάπτυξη ενισχύεται από τα φιλικά βακτήρια χάρις στη βοήθεια τους στην αντιμετώπιση τυχόν αβιοτικών καταπονήσεων (ξηρασία, χαμηλές ή υψηλές θερμοκρασίες, αλατότητα εδάφους κ.ά.),
- 4) η βοήθεια των φιλικών βακτηρίων για την εύρωστη ανάπτυξη των φυτών δημιουργεί φυτά που είναι, χάρις στην ευρωστία και τη σωστή θρέψη τους, ανθεκτικά στους ζημιόγόνους φυτοπαθογόνους ιούς, βακτήρια, μύκητες κ.ά.

- 5) πέραν αυτής της έμμεσης υποστήριξης της αντοχής σε βιοτικές καταπονήσεις, οι προβιοτικοί μικροοργανισμοί, διαφόρων αντιβιοτικών ουσιών από τους ίδιους (θυμηθείτε π.χ. το γνωστό ακτινοβακτήριο της στρεπτομυκίνης από το οποίο παράγουμε το αντιβιοτικό στρεπτομυκίνη για την Ιατρική) περιορίζουν απευθείας διάφορα φυτοπαθογόνα μικρόβια. Ορισμένες μάλιστα μικροβιοκτόνες ουσίες είναι πτητικές και έτσι σε αέρια μορφή μπορεί να καλύψουν υπό την προστασία τους το σύνολο της ριζόσφαιρας ή και της υπέργειας φυλλόσφαιρας.

Με όλα τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι με πληθώρα προβιοτικών μικροβίων μπορούν να διασφαλιστούν υψηλές αποδόσεις στις καλλιέργειες όπως κάνουμε και σήμερα με την εντατική γεωργία, με τη διαφορά ότι οι υψηλές αποδόσεις με το πλούσιο πέπλο προστασίας των προβιοτικών σημαίνει:

- φιλική προς το περιβάλλον γεωργία

που διασφαλίζει την αειφορία

- χαμηλό κόστος παραγωγής αφού περιορίζονται ενεργοβόρες επεμβάσεις και εργασία
- περιορισμός του κόστους λιπασμάτων, ορμονών, φυτοφαρμάκων, αρδευτικού νερού κ.ά.

Να γιατί μιλώ για μια νέα, επανάσταση στη γεωργία στραμμένη περισσότερο προς τη ριζόσφαιρα και τα φιλικά προβιοτικά μικρόβια της. Η παράδοση των ευεργετημάτων της αμειψισποράς και της καλλιέργειας ψυχανθών με αζωτοδέσμευση, του ατμοσφαιρικού αζώτου ως αζωτούχου λιπάσματος χάρις στα αζωτοδεσμευτικά προβιοτικά της ρίζας του, αλλά και οι πρόοδοι της σύγχρονης μεταγονιδιοματικής γνώσης σήμερα, επιβεβαιώνουν αυτές τις δυνατότητες. Τα γονιδιώματα όλων αυτών των μικροοργανισμών έχουν πλήρως διαβαστεί και κατανοηθεί η λειτουργία των γονιδίων τους και των προϊόντων που συνθέτουν. Το ίδιο και τα γονιδιώματα των φυτών. Πειραματισμοί με τη μία ή την άλλη πλευρά δηλαδή τα μικρόβια ή τα φυτά με τη σύγχρονη γονιδιοματική έρευνα οι επιστήμονες έχουν κατανοήσει καλά αυτούς τους 'διαλόγους επικοινωνίας' φυτών-μικροβίων.

Τα φυτά προσελκύουν τα προβιοτικά μικρόβια με διάφορους τρόπους και τα φιλικά μικρόβια ανταποδίδουν αυτά τα μηνύματα και την ευεργετική φιλοξενία. Γι' αυτό άλλωστε, όπως και στα προβιοτικά του ανθρώπου, τα φυτά δε διεγείρουν το αμυντικό τους σύστημα να χτυπήσει τα φιλικά μικρόβια, όπως έμαθαν να κάνουν με τα παθογόνα και όπως κάνουμε και με τα αντισώματά μας.

Γνωρίζοντας μάλιστα σήμερα πιο είδος μικροβίου κάνει ποια λειτουργία οι γεωργοί χρησιμοποιούν μίγμα-

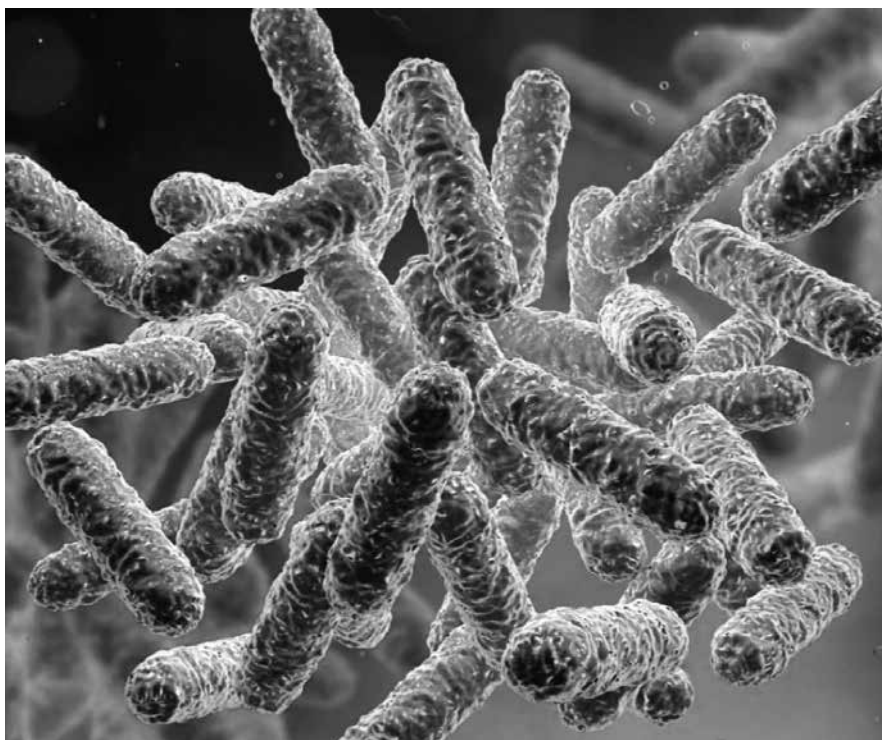
Είναι απαραίτητη μία νέα επανάσταση στη γεωργία στραμμένη προς τη ριζόσφαιρα

τα τέτοιων μικροβιακών ειδών που καλύπτουν ή ενισχύουν ελλείποντα είδη από συρρικνωμένα εδάφη και για συγκεκριμένες καλλιέργειες. Θα μιλήσουμε ξέχωρα για ένα μόνο, θαυματουργό είδος φιλικού βακτηρίου, τον στρεπτομύκητα που ανέφερα παραπάνω. Τον πιο καλό ίσως φίλο των φυτών. Το μοναδικό είδος που μπορεί να κάνει όλες τις παραπάνω προβιοτικές δουλειές που κάνουν ξεχωριστά διάφορα είδη προβιοτικών μιγμάτων. Αυτός είναι ο νέος δρόμος της Γεωργίας σήμερα, αν επιδιώκουμε μείωση του κόστους παραγωγής, της σπατάλης πόρων, μεροκάματα κλπ, ενισχύοντας ταυτόχρονα την ποσότητα και ποιότητα των προϊόντων μας και φυσικά την αειφορία, που ουσιαστικά διασφαλίζει τις γενιές που έρχονται και που ως τώρα μόνο χρέη και προβλήματα φορτώνουμε στην πλάτη τους. Γι' αυτό και αυτοί παίρνουν των ομμάτων τους και μας εγκαταλείπουν. Φτάνει να μας διέπει προσοχή,

σύνεση και σιγανά και μελετημένα βήματα. Γιατί γρήγορες και επιπόλαιες, με τυχόν μείγματα μικροβίων που περιέχουν, είτε περιττά είδη μικροβίων (που υπάρχουν ήδη στο συγκεκριμένο έδαφος ή και ακόμη χειρότερα είναι επιμολυσμένο με κάποιο παθογόνο είδος μικροβίου, μόνο ζημιά και καθυστερήσεις θα επιφέρουν σε αυτή τη νέα επανάσταση.

ΜΠΟΡΕΙ ΕΝΑ ΜΙΚΡΟΒΙΟ ΝΑ ΑΛΛΑΞΕΙ ΣΥΘΕΜΕΛΑ ΤΗΝ ΡΟΤΑ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ;

Βαπτισμένο ως ο πιο καλός φίλος των φυτών, το γνωστό από την ιατρική ακτινοβακτήριο στρεπτομύκητας (από το οποίο παράγουμε το αντιβιοτικό στρεπτομυκίνη για να αντιμετωπίσουμε πολλά παθογόνα βακτήρια του ανθρώπου και των ζώων) βρέθηκε να συμβιβεί και με τα φυτά κυρίως στην ριζόσφαιρα τους, αλλά και στα φύλλα. Αυτό το φιλικό συμβιωτικό προβιοτικό βακτήριο, αλ-

Το φιλικό συμβιωτικό προβιοτικό βακτήριο στρεπτομύκητας αλλάζει σήμερα τη ρότα της γεωργίας

λάζει σήμερα τη ρότα της γεωργίας. Αποδεδειγμένα, πλέον, μετά και τη πλήρη ανάγνωση του γονιδιώματος του, μπορεί να προσφέρει στις καλλιέργειες τα θρεπτικά στοιχεία (φώσφορο, άζωτο, κ.ά.), την απαιτούμενη φυτοπροστασία καθώς και την απαιτούμενη αντοχή στην ξηρασία, κρύο κ.ά. Αποτέλεσμα, ψηλότερες αποδόσεις χωρίς πολλά λιπάσματα, φάρμακα, ορμόνες και λιγότερο νερό. Την ποθούμενη δηλ. βιωσιμότητα των αγροτικών μας συστημάτων, όπου διαρκώς απαιτούνται υψηλότερες αποδόσεις με διαρκώς μειούμενες εισροές, ένεκα του οικονομικού, περιβαλλοντικού και καταναλωτικού κόστους παραγωγής.

Ως προς τη φυτοπροστασία, ο στρεπτομύκητας προστατεύει τη ρίζα από δεκάδες άλλα φυτοπαθογόνα μικρόβια (βακτήρια, μύκητες, νηματώδεις, κ.ά.). Σε μικρότερη έκταση μάλιστα προστατεύει και το υπέργειο φύλλωμα από διάφορους ζημιογόνους

οργανισμούς που πέρα των μικροβίων μπορεί να προστατεύει ακόμη και ακάρεα, ακρίδες, και σαλιγκάρια! Παράλληλα η παρουσία του βοηθάει το φυτό να ενισχύει πολλές λειτουργίες του, όπως η σύνθεση διαφόρων ουσιών π.χ. ορμονών όπως σαλικυλικό οξύ (η γνωστή ασπιρίνη των φυτών), και άλλες.

Γνωστές δηλ. φυτοορμόνες που ενισχύουν την άμυνα του φυτού, αλλά και ορμόνες που ενισχύουν την εύρωστη ανάπτυξη και συμβάλουν στις υψηλότερες αποδόσεις. Εξίσου ευνοϊκή για το φυτό είναι η παρουσία του για την αντιμετώπιση της ξηρασίας. Πρόβλημα που περιμένουμε μάλιστα να ενταθεί τόσο από τον ανταγωνισμό της άρδευσης από τις ανάγκες ύδρευσης των αστικών κέντρων όσο βέβαια και τις γενικότερες αλλαγές στην διαθεσιμότητα του νερού ένεκα των επερχόμενων κλιματικών αλλαγών.

Η σημερινή ρότα της γεωργίας βα-

σισμένη στην Πράσινη Επανάσταση με την οποία πορεύθηκε όλος σχεδόν ο κόσμος, πλην ίσως της Αφρικής, ήταν στραμμένη αποκλειστικά στο υπέργειο τμήμα του φυτού. Κατάφερε να ανεβάσει τις αποδόσεις κυρίως μειώνοντας το ύψος των φυτών (κοντύτερα δηλαδή σιτάρια, κριθάρια, ρύζια κ.ά.) με τις ανθεκτικές ποικιλίες στο πλάγιασμα, τις αρρώστιες κλπ. ποικιλίες που ουσιαστικά χόρτασαν τον τότε κόσμο των 2-3 δις ανθρώπων «ψωμί», φτάνοντας τον με τις προόδους και της ιατρικής στα σημερινά 7-8 δις.

Η Επανάσταση όμως αυτή και οι λύσεις στις οποίες στηρίχθηκε, την φτάνουν στα όρια της για εξασφάλιση της αειφορίας και διατροφής του πληθυσμού. Η αύξηση των αποδόσεων κάμπτεται. Τα διαθέσιμα απαραίτητα λιπάσματα ουσιαστικά περιορίζονται, γίνονται ακριβότερα και σχεδόν τελειώνουν, ειδικά τα φωσφορικά, που έχουν μετρημένα ημερομηνία λήξης. Το ίδιο και το νερό της άρδευσης. Ενώ η χρήση χημικών φυτοφαρμάκων γίνεται αποτρεπτική ένεκα του κόστους αφ' ενός και περιβαλλοντικούς και τοξικολογικούς λόγους (που όσο προχωρεί η γνώση μας τόσο τεκμηριώνεται και περισσότερα προβλήματα) αφ' ετέρου. Κυρίως όμως από την σταδιακή ανάπτυξη της αντοχής των ζημιογόνων οργανισμών στα ψεκαζόμενα φάρμακα και την ουσιαστική ακύρωση τους στην πράξη.

Έχω επανειλημμένα τονίσει ότι πολλά από τα προβλήματα αυτά μπορούν να ξεπεραστούν με την αξιοποίηση των πολυπληθών οικογενειών, γενών, ειδών φιλικών συμβιωτικών μικροβίων των φυτών. Η παράδοση των ευεργετημάτων της αμειψισποράς και της καλλιέργειας ψυχανθών, με αζωτοδέσμευση του ατμοσφαι-

ρικού αζώτου ως αζωτούχου λιπάσματος χάρις στα αζωτοδεσμευτικά προβιοτικά της ρίζας τους, αλλά και οι πρόοδοι της σύγχρονης μεταγονιδιοματικής, επιβεβαιώνουν αυτές τις δυνατότητες.

Τα γονιδιώματα όλων αυτών των μικροοργανισμών έχουν πλήρως διαβαστεί και έγινε κατανοητή η λειτουργία των γονιδίων τους και των προϊόντων που συνθέτουν. Το ίδιο και τα γονιδιώματα των φυτών. Πειραματισμοί και με τις δύο πλευρές, μικρόβια-φυτά, έχουν οδηγήσει στην πλήρη κατανόηση των 'διαλόγων επικοινωνίας' τους. Τα φυτά προσελκύουν τα προβιοτικά μικρόβια με διάφορους τρόπους και τα φιλικά μικρόβια ανταποδίδουν αυτά τα μηνύματα και την ευεργετική φιλοξενία τους.

Γι' αυτό άλλωστε, όπως συμβαίνει και με τα προβιοτικά του ανθρώπου, τα φυτά δε διεγείρουν το αμυντικό τους σύστημα για να εξουδετερώσει τα φιλικά μικρόβια, όπως κάνουν π.χ. τα παθογόνα και τα φυτά, αλλά και εμείς, χτυπώντας τα με τα αντισώματα του ανοσοποιητικού μας συστήματος. Μόνο τα παθογόνα μικρόβια, όχι όμως και τα 300 τρισεκατομμύρια φιλικά προβιοτικά μικρόβια που κουβαλάμε (αλήθεια, πως έμαθε να τα ξεχωρίζει; Ρωτήστε τις λεχώνες!) Μα, δικαιολογημένα, θα αναρωτηθείτε, μπορεί να κάνει αυτές τις πολυποικίλες λειτουργίες των προβιοτικών ένα μόνο είδος, όπως το βακτήριο της στρεπτομυκίνης; Ναι. Οι ικανότητες του, που στάθηκαν αφορμή άλλωστε και για την απομόνωση του, την «καλλιέργεια-εκτροφή» του για παραγωγή στρεπτομυκίνης, εδώ και χρόνια, οδήγησε και στην πλήρη μελέτη του, την κατανόηση των γονιδίων του και ειδικά τους ρυθμιστικούς μηχανισμούς του για

Οι δυνατότητες χρήσης του στρεπτομύκητα με προσεκτικά βήματα δημιουργούν πολλές προοπτικές

την παραγωγή περισσότερης στρεπτομυκίνης, την αφαίρεση άλλων τοξικών προϊόντων του, κ.ά. Η σύνθεση της στρεπτομυκίνης, από το βακτήριο, είχε υποψιάσει τους επιστήμονες για τη φιλική προβιοτική στάση ενάντια στα φυτά παθογόνα. Με τις εξελίξεις της γονιδιοματικής και την πλήρη ανάλυση του γονιδιώματος όχι μόνο μιας φυλής τους, αλλά όλων των διαφορετικών φυλών του είδους, από όλο τον κόσμο, από δείγματα φυτών και εδαφών, νερών, ποταμιών, ελών, θαλασσών κ.ά. έδειξαν ότι ένα μείγμα φυλών που ανήκουν όλες στο είδος του στρεπτομύκητα, μπορούν να προσφέρουν στα φυτά όλα όσα μπορούν να προσφέρουν όλες οι υπόλοιπες οικογένειες, γένη, είδη προβιοτικών μικροβίων μαζί! Εξ' ου και ο τίτλος του άρθρου. Πρόσφατα, μάλιστα, καταδείχτηκε και μετά την συγκομιδή δηλ. μετασυλλεκτική προστασία των σιτηρών από τοξικούς μύκητες του καρπού όπως π.χ. οι αφλατοξίνες, που πολλαπλα-

σιάζοντας στα αποθηκευμένα χύμα σιτηρά σε μεγάλες αποθήκες, σιλό, τσουβάλια κ.ά. Εκεί δηλ. όπου είναι αδύνατος πλέον ο ψεκασμός. Προληπτική ενσωμάτωση του στρεπτομύκητα έδωσε την δυνατότητα μιας ήπιας λύσης στο πρόβλημα αυτό, αντί άλλων πολύ τοξικών φαρμάκων.

Οι δυνατότητες χρήσης του λοιπόν είναι μεγάλες και δημιουργούν σημαντικές προοπτικές. Θα χρειασθούν βέβαια, προσεκτικά βήματα και προσεκτικότερη ίσως επιλογή των φυλών του που θα χρησιμοποιηθούν. Τι θα γίνεται, π.χ. στα προβιοτικά βακτήρια του σώματός μας όταν τρώμε ωμές τροφές που έχουν τους φιλικούς στο φυτό στρεπτομύκητες; Θα χρειασθεί ρυθμιστικό πλαίσιο για τις εφαρμογές αυτών των βιολογικών λύσεων που θα αντικαταστήσουν τις ως σήμερα χρησιμοποιούμενες χημικές ώστε να μην αμαυρωθούν οι βιολογικές λύσεις από την λανθασμένη κατάχρησή τους. Το μέλλον όμως είναι εκεί.

Τα περισσότερα προβλήματα υγείας είναι συνυφασμένα με τη συρρίκνωση των προβιοτικών μικροβίων

ΤΑ ΠΡΟΒΙΟΤΙΚΑ ΤΩΡΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Πρόσφατες μετα-γονιδιωματικές αναλύσεις ανέδειξαν ένα πλούτο φιλικών, προβιοτικών λεγόμενων μικροοργανισμών σε εδάφη, φυτά, ζώα και τον άνθρωπο. Μετρημένα πλέον το φυσιολογικό ανθρώπινο σώμα μαζί με τα 3 τρισεκατομμύρια ανθρώπινων κυττάρων φέρει μαζί του 300 τρισεκατομμύρια φιλικούς μικροοργανισμούς. Δυστυχώς αγνοώντας τα παραπάνω και με την πεποίθηση ότι όλοι οι μικροοργανισμοί είναι παθογόνοι, οδηγηθήκαμε σε ένα ανελέητο πόλεμο εναντίων των μικροβίων και στην αλόγιστη χρήση αντιβιοτικών στην Ιατρική ή φυτοφαρμάκων στη γεωργία, τη χλωρίωση των νερών, την απολύμανση των σπιτιών με χλωρίνες και άλλα απορρυπαντικά, σε σχεδόν αποστειρωμένους χώρους με γυαλισμένα πλακάκια και βερνικωμένα πατώματα και πόρτες, δίνοντας έτσι

τη χαριστική βολή και στον προβιοτικό μικροβιόκοσμο!

Επιστημονικές αναλύσεις έδειξαν ότι κύρια πηγή των φιλικών αυτών μικροβίων είναι το χώμα, το έδαφος, οι κοπριές των ζώων, τα φυτά, οι τροφές, τα ζώα κτηνοτροφίας (που αρχικά συζούσαν με τον άνθρωπο αφού κατοικίες, στάβλοι και κοτέτσια ήταν δίπλα-δίπλα ή στην ίδια αυλή με τον άνθρωπο), τα ζώα συντροφιάς (γάτες, σκύλοι, πουλιά, κ.ά.) που ουσιαστικά ήρθαν να αντικαταστήσουν τα ζώα κτηνοτροφίας όταν αυτά άρχισαν να απομακρύνονται από τον άνθρωπο των αστικών κέντρων.

Πρόσφατα, Αμερικανοί επιστήμονες παρουσίασαν έναν Άτλαντα μικροβίων από όλους τους τύπους εδαφών, όλης της γης. Έκπληξη αποτελεί το εύρημα ότι οι 3-4 πιο κοινές, με μέγала ποσοστά, οικογένειες μικροβίων που βρίσκει κανείς στα εδάφη του κόσμου είναι οι ίδιες 3-4 οικογένειες των φιλικών προβιοτικών μικροβίων για

το φυτό, όπως και των προβιοτικών μικροβίων του ανθρώπινου σώματος τα οποία παίρνουμε κυρίως μέσω των τροφών μας από τα φυτικά ή ζωικά τρόφιμα. Δηλ. φιλικά βακτήρια που βρίσκονται σε μεγάλη συχνότητα στο χώμα, περνούν από το χώμα σε φυτά, ζώα και ανθρώπους.

Οι λεωφόροι αυτές των φιλικών μικροβίων πρέπει πλέον να περνούν και από τα σπίτια και διαμερίσματά μας. Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σπιτιών, πολυκατοικιών, σχολείων, νηπιαγωγείων, παιδικών χαρών, δρόμων, κήπων, πάρκων, υλικών κατασκευής, πολεοδομίας κ.ά. πρέπει να συμβάλλει προς αυτή την κατεύθυνση. Η επισταμένη βοήθεια όλων δηλ. σχεδόν των επιμέρους κρίκων της αλυσίδας αρχιτεκτονικού, οικοδομικού και πολεοδομικού κλάδου γίνεται πλέον επιτακτική ανάγκη.

Τα περισσότερα από τα προβλήματα υγείας του δυτικού κυρίως κόσμου, σύμφωνα με τα τελευταία πορίσματα της επιστήμης, είναι συνυφασμένα με τη συρρίκνωση των προβιοτικών μικροβίων. Όπως η παχυσαρκία, καρδιοαγγειακά νοσήματα, διαβήτης τύπου-2, κάποιες μορφές καρκίνου, πολλές αυτοάνοσες ασθένειες, όπως το άσθμα, κ.ά. Η άγνοια, οι παστεριώσεις και αποστειρώσεις των τροφίμων, οι κοινωνικοί κώδικες στο μέγαλωμα των παιδιών, η εγκατάλειψη παραδοσιακών τροφίμων (ζυμωμένα γαλακτοκομικά όπως γιαούρτι, αριά-νι, κεφίρ, ξινόγαλα, τουρσιά όπως πίκλες, αγγουράκια, πιπεριές, ντομάτες, λάχανα, κάπαρη, αλλαντικά αέρος, κ.ά.) και η κατάχρηση αντιβιοτικών και άλλων ιατρικών πρακτικών οδήγησε στην εξαφάνιση τόσο των παθογόνων όσο όμως και των απαραίτητων για την υγεία μας προβιοτικών μικροβίων (ιοί, βακτήρια, μύκητες). Σήμερα ξαναγίνεται στροφή στα παλιά, πα-

ραδοσιακά τρόφιμα. Αρκεί μια ματιά στις διαφημίσεις και στις βιτρίνες των σουπερ μάρκετ!

Ο προβληματισμός αυτός όμως πρέπει να προχωρήσει ένα βήμα πιο πέρα. Στην εκπαίδευση των Αρχιτεκτόνων και των Μηχανικών και στο σχεδιασμό των λειτουργικών συστημάτων, των χρησιμοποιούμενων οικοδομικών υλικών, κλπ., που μέχρι σήμερα στόχευε στο να κρατηθούν οι χώροι κατοικίας, γραφείων, σχολείων, νοσοκομείων καθαροί και γυαλισμένοι. Απαλλαγμένοι από παθογόνα μικρόβια. Όμως η εξαφάνιση των παθογόνων μικροβίων προκάλεσε στα σπίτια μας εξάλειψη και των φιλικών μικροβίων που είναι απαραίτητα για την προστασία της υγείας μας, τη σωστή ανάπτυξη των παιδιών και την πρόληψη προβλημάτων υγείας. Είναι επιτακτική λοιπόν η ανάγκη μαζί με τους υπόλοιπους επιστημονικούς κλάδους και ο κλάδος των μηχανικών να αλλάξει ρότα στους σχεδιασμούς του, προκειμένου να γεμίσουν οι χώροι με τα πολύτιμα μικρόβια.

Η πρόκληση είναι μεγάλη και δύσκολη, γιατί τα καλά προβιοτικά μικρόβια δεν διαφέρουν σε τίποτε σχεδόν από τα παθογόνα. Πώς π.χ. να κάνεις ένα φίλτρο εξαερισμού που λογικά κατακρατά μικρόβια, να κρατά μόνο τα παθογόνα και όχι τα πολύτιμα προβιοτικά; Πώς να μετατρέψουμε τα γυαλιστερά μας δάπεδα που φτιάχνονται χωρίς πόρους για να μην κατακρατούν μικρόβια και να απολυμαίνονται εύκολα με διάφορα απορρυπαντικά, να κατακρατούν μόνο τα πολύτιμα προβιοτικά μικρόβια; Επίσης, τα ποικίλα κατοικίδια ζώα πέραν του κινδύνου μετάδοσης κάποιων ασθενειών που σήμερα όμως ελέγχονται με εμβολιασμούς κ.ά. όπως αποδεικνύεται

Η εξαφάνιση των παθογόνων μικροβίων προκάλεσε στα σπίτια μας εξάλειψη και των φιλικών μικροβίων

σήμερα λειτουργούν ως κύριος φορέας συντήρησης και μεταφοράς πολύτιμων προβιοτικών μικροβίων για τον άνθρωπο. Παλαιότερα στα χωριά μας, η αυλή με το χόμα και τις κοπριές των εκτρεφόμενων ζώων, οι στάβλοι με τις κατοικίδιες αγέλες, κατσίκες και κότες και οι κοπριές τους συνέβαλαν στην επίτευξη του στόχου αυτού. Όπως εν μέρει γίνονταν και στους περιφερειακούς οικισμούς με τις μονοκατοικίες των αστικών κέντρων όπου δεν έλειπε το χόμα, η αυλή κ.ά. Ενώ το ρόλο των εκτρεφόμενων ζώων έπαιρναν τώρα τα ζώα συντροφιάς όπως προανέφερα. Η επαφή όμως με το χόμα και την υπόλοιπη φύση χάθηκε σχεδόν ολοκληρωτικά στο πλήρως αστικοποιημένο περιβάλλον των πολυκατοικιών των αποστειρωμένων διαμερισμάτων και σχολικών αιθουσών, των πλακόστρωτων πλυμένων πεζοδρομίων και πλατειών, δημοσίων κτιρίων και χώρων κ.ά.

Στο σχεδιασμό των χώρων, μαζί με τα υπνοδωμάτια, τα καθιστικά, χωλ, τουαλέτες, κουζίνες, πρέπει να χωροθετούμε επίσης το δωμάτιο του σκύλου, το εσωτερικό ή εξωτερικό θερμοκήπιο στα μπαλκόνια ή τις ταράτσες με τις γλάστρες και τα παρτέρια με τα χόματα και τις κοπριές και κυρίους χώρους διαβίωσης, εκπαίδευσης και παιχνιδιών των «αποστειρωμένων» σήμερα παιδιών μας. Όσο για τα φίλτρα των κλιματιστικών ή τα φίλτρα και τα χλώρια στις βρύσες, αφήνω τις λύσεις στους νέους μηχανικούς. Τα 500.000 παιδιών με άσθμα και άλλα αυτοάνοσα προβλήματα σήμερα, ένεκα της αποστέρησής τους από τα προβιοτικά μικρόβια, τις επιβάλλουν. Κι αν όλα αυτά φαίνονται αδύνατα ή δυσκολοεφάρμοστα, αφήστε τουλάχιστον τα παιδιά να παίξουν στα σχολεία, τους παιδικούς σταθμούς και τις παιδικές χαρές με τα χόματα και τις κοπριές και όχι σε αποστειρωμένους παιδότοπους. Εκεί στους παιδότοπους θα χρειαστεί να εστιάσουμε περισσότερο την προσπάθεια αλλαγής νοοτροπίας.

Με σύνθημα: όχι στο πλήρως αποστειρωμένο περιβάλλον, αφήστε ένα τετραγωνικό με χόμα και κοπριές στο σπίτι, στο φωταγωγό, στο μπαλκόνι, στον κοινόχρηστο, στην αυλή, στο πεζοδρόμιο, στην παιδική χαρά, στον παιδικό σταθμό, στο σχολείο. Αφήστε τα παιδιά και τα ζώα συντροφιάς να παίξουν με τέτοια χόματα. Να αγκαλιάζονται και να φιλιούνται λερωμένα! Αυτό το σκοπό άλλωστε στην κοινωνία έπαιξαν και παίζουν και σήμερα οι χειραψίες, τα αγκαλιασμάτα, τα φιλιά, τα χάδια, τα χτυπήματα στην πλάτη κι άλλες αβρότητες. Αλλιώς γιατί τα επέβαλαν οι κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς, αν υπήρχε μόνον ο κίνδυνος μεταφοράς παθογόνων μικροβίων; **Ν**

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΜΟΥ

Μια ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσα αφήγηση του για πέντε τετραετίες Δημάρχου Νάουσας, που φωτίζει πολλές πτυχές της σύγχρονης ιστορίας της πόλης, αλλά και της Ελλάδας γενικότερα.

σελ.: 318

τιμή: 10€

ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΒΕΡΜΙΟΥ

Συλλογή χειρογράφων των πρωταγωνιστών του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή του Βερμίου και ειδικότερα στη Νάουσα κατά την περίοδο 1904-1908. Τα έγγραφα αφορούν γεγονότα και πρόσωπα που εμπλέκονται στη διεξαγωγή του αγώνα.

σελ.: 512

τιμή: 20€

ΕΠΙΜ. ΚΩΣΤΑ ΛΑΠΑΒΙΤΣΑ

ΙΣΧΝΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Συλλογή επιστημονικών μελετών που αφορούν την ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος η πόλη της Νάουσας που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην καπιταλιστική ανάπτυξη.

σελ.: 260

τιμή: 15€

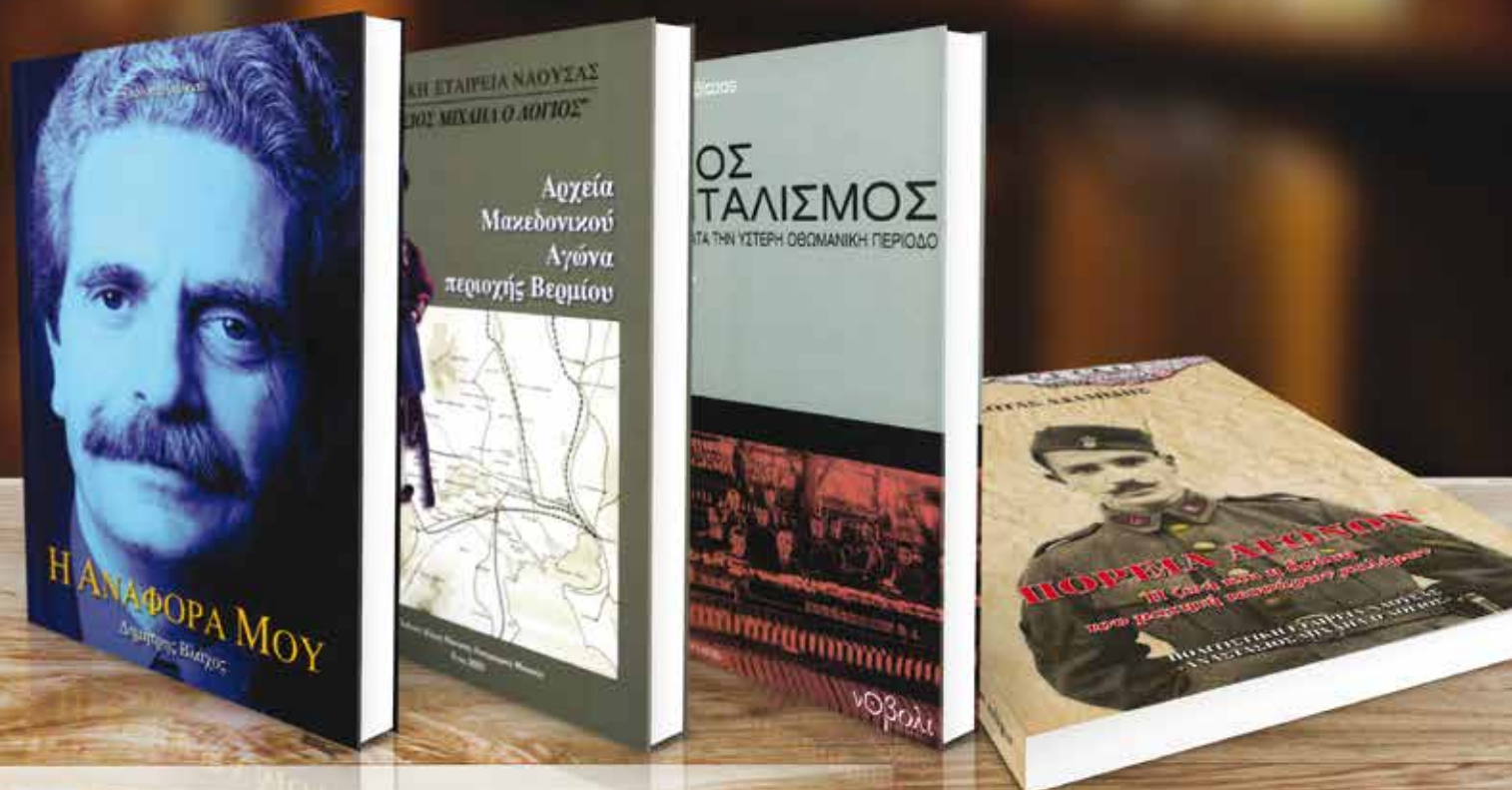
ΦΙΛΩΤΑ ΑΔΑΜΙΔΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΑΓΩΝΩΝ

Η ζωή και η δράση του μαχητή τεσσάρων πολέμων Φιλώτα Αδαμίδα (Καπετάν Κατσώνη). Στο ερώτημα: «υπήρχε άλλη διέξοδος;», ύστερα από προσωπικές εμπειρίες και ιστορικά γεγονότα, ναι υπήρχε: ειρηνική, πολιτική, δημοκρατική, κοινοβουλευτική.

σελ.: 328

τιμή: 10€

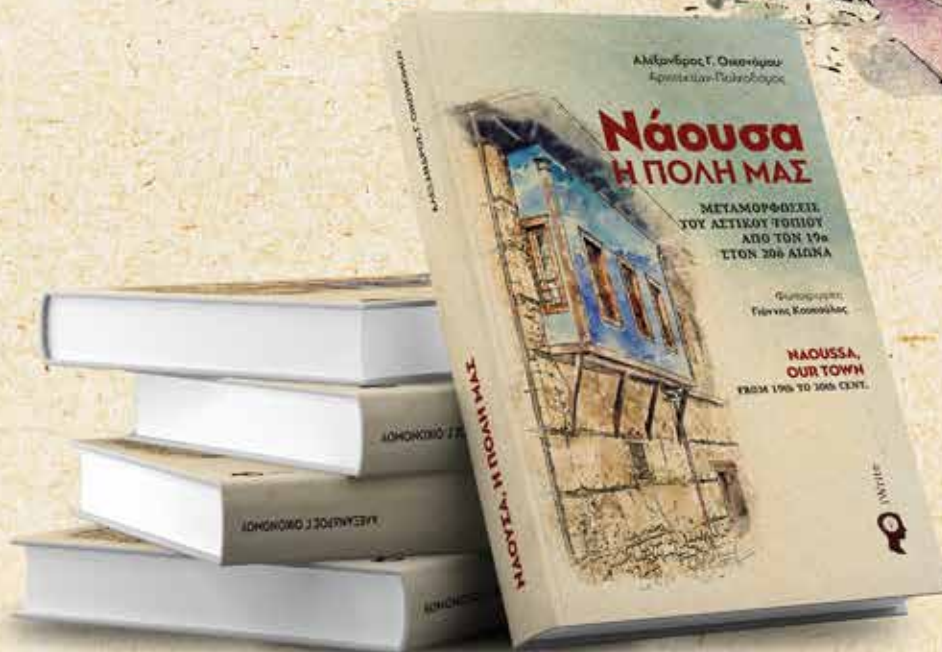
Νάουσα Η ΠΟΛΗ ΜΑΣ

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΝ 19ο ΣΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ **Αλέξανδρου Οικονόμου**

Μια ακόμη έκδοση της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος». Η πολεοδομική και αρχιτεκτονική ιστορία της Νάουσας όπως εικονογραφείται μέσω μερικών εμβληματικών και μη δημοσίων και ιδιωτικών κτηρίων, που κατασκευάστηκαν από τον 19ο ως τα μέσα του 20ού αιώνα και που ακόμη και σήμερα επιμένουν να υπάρχουν και να θυμίζουν ένα γραφικό, ανθρώπινο, αλλά και πρωτοπόρο για την εποχή του, παρελθόν της πόλης. Φωτογραφίες: Γιάννης Κουκούλος.

**ΣΥΝΤΟΜΑ ΣΕ ΟΛΑ
ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ**
και στην ιστοσελίδα www.iwrite.gr

Αλέξανδρος Γ. Οικονόμου
Εργασίας - Πολιτοδόχος

Νάουσα Η ΠΟΛΗ ΜΑΣ

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΝ 19ο
ΕΩΣ ΤΟΝ 20ο ΑΙΩΝΑ

Φωτογραφίες:
Γιάννης Κουκούλος

ΝΑΟΥΣΑ,
OUR TOWN
FROM 19th TO 20th CENT.

iWrite

iWrite

